CSIKY GERGELY
VÁLOGATOTT MUNKÁI

A NAGYMAMA
*
A VASEMBER

AZ ELŐSZÓT IRTA:
BORY ISTVÁN

1875. március 19-én hirdette ki az Akadémia a gróf Teleki-féle vígjátékpályázat eredményét, mely erős hullámzást indított el a tudományos élet vizein. Szász Károly, a bírálóbizottság előadója ugyanis szokatlanul szigorú hangot ütött meg jelentésében, a pályázatot „a leggyöngébbek egyikének" mondván, „mely valaha az Akadémia előtt megfordult". Éppen ezért a beérkezett 12 pályamű közül egyet sem tartott érdemesnek a jutalomra.

Mivel azonban a szabályok szerint ezt a díjat a viszonylag legjobb munkának ki kellett adni, az öttagú bírálóbizottság hosszas vita után kénytelen volt ezt a legtűrhetőbb és valamennyire „mégis irodalmi színvonalon álló ‚Jóslat' című pályaműnek" ítélni, noha Toldy Ferenc azt hangsúlyozta felszólalásában, hogy „ez sem a feltételek kívánta tiszta vígjáték s nem is színre való, de - olvassuk tovább a jelentésben - van öntudatos alapeszméje, van számítással szőtt meséje, nyomait mutatja a drámai forma és a fejlesztés iránti érzéknek", azonkívül nyelve, „bár legkevésbbé drámai, itt-ott legalább költői s általában irodalmi nyelv." Mindehhez hozzáfűzte még a bizottság, hogy „a jutalom kiadása előtt az Ügyrendnek 110. pontja alkalmazásba vétessék". Ez a rendelkezés kavarta fel az irodalmi nézetkülönbséget s indította el az említett vitát. Ez a 110. pont ugyanis azt írja elő, hogy a jeligés levél csak akkor bontandó fel, ha a szerző jelentkezik, vagy - ilyen előzmények után - mer jelentkezni.

Szász Károly bírálatát a nagyközönség előtt olvasta fel, mely akkor még tekintélyes számban jelent meg egy-egy akadémiai ülésen s általában sokkal bensőségesebb kapcsolatot tartott fenn a „tudomány házá"-val, mint manapság. De ez alkalommal a publikum soraiban szorongott egy középkorú r. kath. lelkész is, aki nagyon szívügyének érezte a pályázat sorsát, hiszen ő maga is „indult" a nemes irodalmi versenyben, sőt: a viszonylag legjobbnak ítélt munka szerzője éppen ő volt; érthető hát, ha vegyes érzelmekkel hallgatta a döntést, amely szerint a 100 aranyat megnyerte ugyan, de micsoda erkölcsi vesszőfutás árán juthat csak hozzá!... Öröm érte, de „fájóbb öröm búnál".

Hosszas töprengés után úgy határozott, hogy mégis felveszi a jutalmat. Jelentkezett hát az Akadémia titoknokánál, aki abban az időben Arany János volt s annak megmondta nevét és egyéb adatait. Igy derült ki, hogy a pályanyertes „Jóslat" szerzője dr. Csiky Gergely, temesvári pap, teológiai író és tanár, Csiky János, korán elhúnyt aradi orvos fia, aki Pankotán született 1842. december 8-án.

Előadta még Arany jóindulatú kérdezősködésére, hogy az irodalom iránt már a középiskolában igen érdeklődött. Első versét 10 éves korában írta, édesanyjához, mire pedig a középiskolát elvégezte, költeményei és angol, francia fordításai révén a maga körében ismert neve volt. (A műfordításhoz különben később se lett hűtlen: Sophokles tragédiáit és Plautus vígjátékait fordította sikerrel.)

Ilyen nehézkesen s ilyen későn indult drámairói pályáján az a Csiky Gergely, akiből korának legtermékenyebb és legnépszerűbb színpadi szerzője, a nagy Szigligeti irodalmi örököse lett, aki másfél évtizeden át - egészen korai haláláig - a legtöbb akadémiai díjat nyerte színdarabjaival (összesen mintegy 2000 aranyat) és akinek életpályáját e sikerek „az emberélet útjának felén" elfordították eredeti irányából. Az egyház papjából a Múzsa papjává vált. Odahagyta a lelkészi állást s ezzel a temesvári papnöveldét is, a fővárosba jött, hitet cserélt, megnősült és azután már csak családjának meg az irodalomnak élt, de nem sokáig. 49 éves korában, 1891. november 19-én hirtelen meghalt.

Csiky Gergely drámairói munkássága egy egész fejezet, még pedig egy jelentős fejezet nemcsak a Nemzeti Színház, hanem a magyar drámairodalom történetében is. Nevét - mint láttuk - a „Jóslat" című történelmi verses-dráma tette ismertté, de nem annyira az Akadémia döntése, mint a Nemzeti Színházbeli, még ugyanazon évi bemutatója nyomán, ami a színháznak nagy

sikert hozott, noha a darab valóban nem volt maradandó értékű. Ha mégis ilyen nagy érdeklődés kísérte, abból nyilván a szerző papi mivoltának is jutott valami. Hogyne, mikor az a hír járta, hogy művéből a coelibátus elleni állásfoglalás hámozható ki. Pedig erről szó sincs. A darab egy-egy szép és költői része bizonyára nem ilyesmiért íródott... A művet természetesen előadta a Nemzeti Színház, mert akadémiai pályadíjat nyert s mert amúgy is lámpával keresték a magyar szerzőket. S nem is ok nélkül. Ebben az évben - 1875 - nyílt meg ugyanis a főváros másik kőszínháza, a Népszínház, ahova a Nemzeti Színház népszínművei - a két igazgató: Szigligeti és Rákosi Jenő szerződése értelmében - átköltöztek s ez bizony erősen megritkította az ország első színpadának repertoárját, hiszen éppen a legvonzóbb darabokat vitte el onnan. Galamb Sándor érdekes és tanulságos összeállítása szerint az 1875-76-os színi évadban 110 idegen estére (az operákat nem számítva) csak 81 magyar darab jutott, mely arány a Népszínház megnyitása után egyre romlott; a következő évadban már 135 külföldi drámára 54, 1878-79-ben pedig 185-re csupán 47 eredeti darab esett. Ugyanekkor pedig Jósika Kálmán „Marénya" című szomorújátékán kívül eredeti, új darab egyetlenegy se volt az igazgató fiókjában. Érthető tehát, ha a Nemzeti Színház minden új szerzőt nemcsak szívesen, de örömmel fogadott, attól remélve a műsorgondok enyhítését. Ezért adta elő Csikynek nem a legbiztatóbb kilátások között feltűnt ógörög tárgyú s Rákosi Aesopusának reminiszcenciát eláruló verses drámáját és engedte őt szóhoz jutni továbbra is következő darabjaival: a XI. századi magyar történelemből merített „Jánus", majd a Néró-korból való egyfelvonásos „Mágusz"-szal, meg a Morétó: „Szép Diegó"-jának erőtlen másával: a mérsékelt sikerű „Ellenállhatatlan"-nal, mely darabok szinte mindegyike megfürösztötte szerzőjét az elnyert akadémiai pályadíjjal járó népszerűség fényében.

Igaz: e fénynek volt árnya is, mert míg Péterfy Jenő pl. azt írta éppen az „Ellenállhatatlan" bemutatójáról, hogy „... kellemes érzet a magyar színen egy vígjátékot látni, mely minden ízében költői ért mutat és oly művészi ízlésről tanuskodik, minő mai irodalmunkban egészen kivételek közé tartozik", továbbá: „Nem tekintve az alapeszme tőrülmetszett komikumát, a feldolgozás oly csínt, oly művészi kivitelt árul el, hogy a darabot szerkezet tekintetében mintaszerűvé teszi... Nyelvezete olyan, mint a tavaszi reggel, melyen friss szellő lengedez s mely nem hord magában idegen fűszert", addig Gyulai Páltól ilyen sorok jelentek meg: „... semmi sem mutatja inkább drámai költészetünk meddőségét, mint az, hogy Csiky színművei szokatlan figyelemben részesülnek".

Kétségtelen, hogy a hirtelen feltűnt temesvári pap a ma is élő és általánosan elfogadott megállapítás szerint a magyar dráma megteremtője volt, ha pályáját nem efféle művekkel kezdte is, hiszen láttuk, hogy első műveinek alakjai a mesevilág aranyos felhőiből bontakoznak ki, mint Galamb Sándor írja. Romantikusnak indult hát ő, de később, a hétköznapi élettel való szorosabb kapcsolata, meg a színpad követelményei a realizmus útjára térítették, hiszen mindig szívesen igazodott a tapsolói ízléséhez. Mindamellett azt hangoztatta írói programmjában, hogy: „... a színpadnak nem az a feladata, hogy elkeserítsen és fellázítson, hanem, hogy felemeljen és megnemesítsen, amit az eszményi szép feltüntetése árán ér el, nem pedig, ha átveszi a fegyházak és kórházi bonctermek szerepét s az erkölcsi és anyagi rútat a maga teljes meztelenségében mutatja be kibékítés és megnyugtatás nélkül." Erre célozva mondja egyik méltatója, hogy Csiky sokkal mélyebb költői lélek volt, semhogy kezében a poézis száraz moralitássá válhatott volna... Megemlíthetjük még azt is, hogy a drámai technika virtuozitása vele kezdődik tulajdonképpen, pedig eddigelé inkább csak egyházi tárgyakkal foglalkozott, vallási folyóiratot szerkesztett s megírta „Az egyházjog tankönyvé"-t, meg „A katholikus házasságtan"-t.

Ámbár mind a kritika, mind a közönség elismeréssel és hálával fogadta a gyors egymásutánban bemutatott Csiky-drámákat, mégis most már nem történelmi, hanem társadalmi drámákat vártak tőle.

Valóban: ez a műfaj, a polgári dráma Csiky felléptéig nem született meg, mert akár Toldy Istvánnak, akár Jósika Kálmánnak egy-két eziránybа induló darabját vagy akár Szigligetinek még a kiegyezés előtt írt „A fény árnyai" című darabját nézzük: kísérletezésnél egyébnek nem tekinthetjük azokat. Ezek a szerzők is a franciákhoz jártak iskolába, de maga Csiky is, hiszen kiutazott Párizsba „szétnézni a színházak táján" s onnan hazatérve írta meg a „Proletárok"-at, aminek 1880. január 23-án történt bemutatójánál tombolóbb sikerű estét alig ismer a százéves Nemzeti Színház. E bemutató után közönség, kritika egyhangúan megállapította, hogy megszületett az új műfaj, a régen várt magyar társadalmi dráma. Maga Gyulai is, aki a darabban inkább költői célt lát, mint társadalmit, annyira megbékélt, hogy ezt írta a darabról: „e műnek drámai becse van", Péterfy pedig ezt: „... alakjai rajzában oly realisztikus erőt, oly éles tekintetet árul el, minővel a magyar színpadon nem egyhamar találkozhatunk s azonkívül szerzője folyvást emelkedő fejlődést mutat".

A darab címe ma már félreérthető: nem a mostani értelemben vett proletárokról van benne szó, hanem arról a társadalmi osztályról, amelyiknek nincs vagyona, biztos keresete, csak gyermekei. A szerző szédelgőket, csalókat rajzol, akik, ha nem vagyonosak is, azért elég jól élnek.

Csiky e méltán híres darabjában naturalista bátorsággal mutatja be, hogy Szederváry Kamilla bűnbarlangjában megmaradhat-e egy fiatal leány ártatlannak. A főalak furfangos, romlott némber, aki mások jóhiszeműségéből és főleg zsebéből él.

A darab alapszínezete kétségtelenül sötét, hangulata zord, mindamellett Csikynek legjobb és legjobban megírt műve mindvégig. Igen érdekes színpadi munka, tele jellegzetes alakokkal, melyek sorsa fölött megnyugtatóan bontakozik ki a szerző tiszta erkölcsi felfogásának derűje. Az Akadémia később a Karácsonyi-díj felével jutalmazta, a Kisfaludy Társaság pedig tagjává, majd másodtitkárává választotta a jeles szerzőt, míg a Tudományos Akadémia levelezőtagsággal tüntette ki s így olykor ő maga terjesztett elő drámabíráló jelentést ugyanabból a székből, ahonnan néhány év előtt Szász Károly bírálta az ő első pályamunkáját...

Még ugyanabban az évben új darabja került színre: a cím- és rangkórságot kifigurázó szatirikus vígjáték: a „Mukányi", amit a „Proletárok" valamivel világosabb színezetű mása: a „Cifra nyomorúság" követett.

A „Cifra nyomorúság" a tisztviselőosztály módnélküli költekezésére utal, de nem ez adja a cselekvény fősodrát, hanem az udvarlóból kiábránduló és eddig félreismert hites férjébe beleszerelmesedő asszony sorsa. Ez a darab is nagy sikert aratott, bár egyik kritikusa „az esztétikai hatások vegyeskereskedésének nevezi".

Rövid egyfelvonásosok után a „Stomfay-család" című darabja az, ami már az öntudatos, sőt raffinált technikával dolgozó írót mutatja. Ezt követi Csikynek az első, európai nívón álló drámája: „Bozóti Mária". Ennek főszereplője egy alapjában becsületes asszony, aki azonban bűnös úton szerzett pénzzel támogatja jóhiszemű fiát. Jelentősebb műve még az esztétika szabályainak gondos szem előtt tartásával készült szomorújáték: a „Vasember". Ennek címalakja a se törni, se hajolni nem tudó, de nem is akaró családfő, ki nyakasságával egész familiáját tönkreteszi.

Csikynek kétségtelenül legnépszerűbb darabja a szerző halála évében színrekerült s még a mai nemzedék előtt is - ha máshonnan nem, filmről - ismert és Prielle Kornéliának írt, kedves alakoktól népes „Nagymama", amit alább egész terjedelmében megtalál az olvasó.

Nagyjában így fest a múlt századvég legnépszerűbb drámaírójának pályája. Rendkívül termékeny és munkás másfél évtizeden át tartotta uralma alatt az ország első színpadát. Több mint 30 színművet írt s ezek közül 12 nyert pályadíjat. Roppant munkabírására jellemző, hogy volt olyan év, mikor hét színdarabbal készült el s emellett tanított a színiiskolán és dolgozott két irodalmi társaságnak. Ugyanakkor az Akadémia számára lefordította Taine ötkötetes angol irodalomtörténetét és írt beszélyt, regényt.

Igen, regényt, mert Csiky művelte az elbeszélő prózát is és első szépirodalmi kísérletei erről a térről valók. Még a drámapályázata előtt, 1872-ben két novellás gyüjteménye jelent meg: az „Életből" és a „Fény és árny" című s ugyanebben az évben írta meg „A vadember" című regényét is, melyet négy évvel később adott ki Barlanghy Bence álnév alatt. Dilettáns elmefuttatások ezek, de későbbi költészetének sajátos eleme, a célzatosság, a tendencia már megtalálható bennük. Összesen öt regényt írt és két elbeszélést. 1886-ban jelent meg a „Budapesti Szemlé"-ben az „Arnold" című romantikus írása, majd az „Elvált asszony" című gyenge regénye. 1890-ben az „Atlasz-család" és egy évvel halála után posthumus kötetként legjobb regénye a „Sisyphus munkája". Főereje prózájában is az, ami drámáiban: a meseszövés és jellemzés.

Örök érdeme, hogy megteremtette a magyar polgári színművet. Színpadi alakjai valóságos típusok s minden ízükben eredetiek. Alig van a magyar társadalomnak olyan osztálya, melynek egy-egy képviselőjét markáns vonásokkal meg ne rajzolná. Katonák és civilek, az elszegényedett dzsentri különböző alakjai, az uborkafára felkapaszkodott, meggazdagodott polgár, újságíró, tudós vagy uzsorás. Ezeket mindegyre elő- meg előhozta. Nagyszerű figuráinak se szeri se száma: Mosolygó Menyhért vagy Csoma Bálint, Stomfay Vilmos, Mancs Ottó, Timót Pál vagy Mukányi. A sajátosan magyaros alakok színe azonban hiányzik festői palettájáról, Beöthy Zsolt szavaival: „Egyet se találunk aki vérünkből való vér lenne..."

B. I.

A NAGYMAMA

ELSŐ FELVONÁS.

(A nőnevelő intézet nagy terme. Mindkét oldalon asztalok, székekkel. Közép- és oldalajtók.)

Első jelenet.

TÓDORKA, ERNŐ *(belépnek a középajtón).*

TÓDORKA *(a küszöbön Ernő elé áll):* Nem lehet! Nem bocsátom tovább. Ez a küszöb a Rubicon, ne lépjen át rajta!

ERNŐ: Kedves tanár úr, ha már idáig hozott -

TÓDORKA *(összecsapja kezeit):* Hoztam! Még rám fogja, hogy én hoztam!

ERNŐ *(eltolva Tódorkát, belép):* Átlépek a Rubiconon.

TÓDORKA *(kétségbeesetten):* Átlépett!

ERNŐ: Most már nincs egyéb hátra, mint hogy bemutasson a főnöknőnek. A többi az én dolgom.

TÓDORKA: A többi az ő dolga! De mikor én épen attól a többitől félek... *(Megemberelve magát, szigorúan.)* Most már azt mondom, gróf úr -

ERNŐ *(kezével betapasztja száját):* Csitt! semmi gróf! Aki itt áll, szerényen földre sütött szemekkel, csak egy szegény francia nyelvmester, ki az ön ajánlására órákat óhajt adni e kitünően vezetett nevelő intézetben.

TÓDORKA: De miért? Vallja meg, miért?

ERNŐ: Tökéletesíteni akarom magamat a francia nyelvben.

TÓDORKA: Majd mit mondok a tökéletességének! Legalább vallja meg, melyik leány ellen incselkedik?

ERNŐ: Mért akarja tudni?

TÓDORKA: Hogy vigyázzak rá és megóvjam.

ERNŐ: Legyen nyugodt, nem Seraphine kisasszony.

TÓDORKA *(szégyenlősen):* Gróf úr, ez a célzás fáj szivemnek.

ERNŐ *(megöleli):* Kedves jó öreg nevelőm, nem akarok én fájdalmat okozni önnek. Hiszen mindig szerettem, úgy-e tudja, hogy szerettem? Hát nem emlékszik már a hosszúhajú szőke kis fiúra, aki oly csodálkozó tisztelettel meresztette önre nagy szemeit, mikor először vette kezébe, hogy embert faragjon belőle? Nem emlékszik, mennyire szerette mindig az ő Tódorka bácsiját, mint ült az ölébe, mint simogatta az arcát, milyen jól tudta mindíg a leckéjét?

TÓDORKA *(elérzékenyülve):* Emlékszem, kivéve a lecketudást...

ERNŐ *(Tódorka arcát símogatva):* És most meg tudná tagadni szerető növendékétől ezt a szivességet?

TÓDORKA: Hiszen éppen az a baj, hogy semmit sem tudok megtagadni öntől. Ime, most is elhoztam idáig... Nem, mégsem lehet. Farkast csempészni a bárányakolba, héját a galambdúcba... nem élhetek ennyire vissza a bizalommal... *(Az ajtó felé mutat.)* Menjen innen!

ERNŐ: Jól van, elmegyek, de a halálba. *(Indul.)*

TÓDORKA *(ijedten):* Ernő, ne bolondozzék! *(Megfogja a kezét.)*

ERNŐ: Ha ön, hajdani nevelőm, ennyire félreismeri szándékom tisztaságát, nincs számomra más menedék, mint a pisztoly csöve. *(Meghatottan.)* Isten önnel, Tódorka bácsi! Csak azt ígérje meg, hogy vígasztalni fogja a szegény nagymamát, kinek egyetlen öröme száll velem a sírba.

TÓDORKA *(könnyezve):* Hát engem ki fog vígasztalni?

ERNŐ *(balra mutat, gyorsan):* Az ajtó nyílik... Mutasson be, vagy durr! és nincs többé Ernő.

TÓDORKA *(megborzadva, befogja fülét):* Durr!

Második jelenet.

ELŐBBIEK, KAROLIN, SERAPHINE *(balról).*

KAROLIN: Ah! kedves tanár úr, nagyon szép öntől, hogy annyira sietett eleget tenni kérésemnek.

SERAPHINE: Az új francia tanár!

TÓDORKA *(zavartan):* Igen - bátor voltam - nem tehettem másként - Isten a tanúm - ez az úr -

ERNŐ *(szerényen, folytonosan földre sütött szemmel):* Bárány Ernő, tanárjelölt. Bizonyítványaimat átnézte a tanár úr s kívánatra bemutatja nagyságodnak. *(Kezet csókol Karolinnak.)*

KAROLIN *(kegyesen):* Nem szükséges. A tanár úrban föltétlenül megbízunk.

TÓDORKA *(kínosan sóhajt).*

SERAPHINE: Rosszul van, tanár úr?

TÓDORKA: Testi egészségem semmi kívánni valót sem hagy hátra - de a lélek, kisasszony, a szív!

SERAPHINE *(szemérmesen):* Elég!

KAROLIN *(Ernőhöz):* A tanár úr bizonyosan közölte önnel az állás teendőit és föltételeit.

ERNŐ: Nem tagadhatom, hogy szerény anyagi helyzetemben életem fenntartására nem bírok más eszközzel, mint a leckeadással; de kész megnyugvással fogadok el bármely díjat, melyet nagyságod fáradságomért nyujtani kegyes lesz, mert jövendő pályámra nem szerezhetek jobb ajánlást, minthogy ez intézetben voltam alkalmazva, melyet kitűnő vezetése és szigorú paedagogiai elve oly méltán tesznek híressé tanügyi körökben.

TÓDORKA *(megfeledkezve):* Oh a kis impostor!

KAROLIN: Mit mond, kedves tanár úr?

TÓDORKA *(zavartan):* Én? Mondtam valamit? Bocsánat, ez önkéntelen felkiáltást fentebb említett lelki bajom csalta ajkaimra.

SERAPHINE *(szemérmesen):* Tanár úr, ismétlem, elég!

KAROLIN *(Ernőhöz):* Megvallom uram, modorával és gondolkozásmódjával meg vagyok elégedve, csak kissé fiatalnak tartom ez állásra.

ERNŐ: Ha méltónak tartanám ily magas műveltségű hölgynek avult közhelyekkel felelni, azt válaszolnám, hogy a fiatalság oly hiba, mely napról-napra kisebbedik...

SERAPHINE *(sóhajtva):* Igaz, oh igaz!

ERNŐ: De közhelyek mellőzésével egyszerűen azt bátorkodom megjegyezni, hogy a történelem és a tapasztalat példái szerint a fiatalság és szigorú erkölcs nem összeférhetetlen egymással s ami névszerint engem illet, hivatkozom kegyes ajánlóm, Tódorka tanár úr jótállására.

KAROLIN: Oh! a tanár úr jótállásában föltétlenül megbízunk... Remélem, nincs kifogása az ellen, ha óráin Seraphine kisasszony is jelen lesz.

ERNŐ: A kisasszony édessé fogja tenni a kötelesség teljesítésének munkáját. *(Megcsókolja Seraphine kezét.)*

SERAPHINE *(tetszéssel):* Ah!

KAROLIN *(előre jön Seraphinenal, halkan):* Gondolom, elfogadhatjuk. Szerény, pedáns fiatalember, nem veszélyes.

SERAPHINE: Egyszer sem emelte ránk a szemét. Nincs érzéke a női báj iránt.

KAROLIN: Igaza van, megbízhatunk benne. Legyen szíves behívni a negyedik osztályt.

SERAPHINE: Rögtön itt leszünk. *(El jobbra.)*

(Tódorka és Ernő ezalatt hevesen suttognak egymással a háttérben.)

KAROLIN *(hátrafordul):* Nos uraim?

ERNŐ: Legmélyebb hálámat fejeztem ki a tanár úrnak szíves pártfogásáért, de oly szerény, hogy semmi köszönetet sem akar elfogadni.

KAROLIN: Oh, a tanár úr nagyon szerény.

TÓDORKA *(mérgesen):* Ily szolgálatokért nem szoktam köszönetet elfogadni.

KAROLIN: Annál nagyobb marad hálánk. *(Ernőhöz.)* Elfogadom ajánlatát, kedves Bárány úr s azonnal be is mutatom növendékeit. A haladókat fogja tanítani.

ERNŐ: Igyekezni fogok, hogy minél messzebb haladjanak vezetésem alatt.

TÓDORKA *(magában):* Oh milyen haladás lesz az!

Harmadik jelenet.

ELŐBBIEK, SERAPHINE, FLÓRA, JANKA, VILMA, BERTA, MARGIT, KATICA, MÁRTA.

(A növendékek mind egyformán vannak öltözve, párosával vonulnak be Seraphine vezetése alatt, leghátul Márta. Karolin előtt bókolva sorban felállanak, földre szegzett tekintettel. Mindegyik könyvet tart kezében.)

KAROLIN: Ime, a negyedik osztály növendékei, a haladók, kiket szíves gondjára bízunk, kedves Bárány úr! - Kisasszonyok, bemutatom önöknek az új francia tanárt, Bárány Ernő urat. *(A leányok egyszerre, mélyen bókolnak.)*

ERNŐ *(megfeledkezve magáról, udvariasan, a leányok felé lépve):* És én valóban boldognak vallom magamat, hogy kertész lehetek ily kedves virágoskertben - *(Tódorka kínosan sóhajt, Ernő észreveszi magát, hirtelen ismét szerény, ájtatos tartást vesz föl)* - hol az erény és tudomány magvait ily áldott kezek hintik el - *(meghajol Karolin és Seraphine felé)* - melynek munkáját szerény tehetségemhez képest én is előmozdítani igyekvendem.

SERAPHINE *(Tódorkához):* Szépen beszél.

TÓDORKA *(sóhajtva):* Tőlem tanulta.

ERNŐ *(szigorúan, a leányokhoz):* S a kisasszonyoktól elvárom, hogy ez üdvös munkámban buzgalommal, igyekezettel és engedelmességgel fognak támogatni.

KAROLIN *(tetszéssel):* Helyesen, Bárány úr, ez a valódi paedagogiai hang... Hallották, kisasszonyok! Elvárom, hogy az új tanár urat tisztelettel, jó akarattal vegyék körül.

SERAPHINE: És mindenben szavát fogadják!

(A leányok ismét egyszerre és mélyen bókolnak.)

KAROLIN: Az órákat még ma megkezdheti, kedves Bárány úr! Addig is engedje, hogy megismertessem intézetemmel és egész berendezésével.

ERNŐ: Nagyságod kegyessége végtelen boldoggá tesz. *(Lopva a leányok felé tekint.)*

KAROLIN *(balra mutat):* Erre kezdjük meg a szemlét. *(Indul, halkan Tódorkához.)* Köszönöm, tanár úr! Ajánlottja becsületére válik önnek.

TÓDORKA *(keservesen):* De még mennyire!

KAROLIN: Kérem, Bárány úr!

ERNŐ *(ki eddig a leányok nézésébe volt merülve, hirtelen felriad, karját nyújtja Karolinnak s vele el balra; Tódorka, Seraphine utánuk, miután Tódorka karját kínálta Seraphinenak, melyet az szemérmesen elutasított.)*

Negyedik jelenet.

MÁRTA, FLÓRA, JANKA, VILMA, BERTA, MARGIT, KATICA, majd SERAPHINE.

MÁRTA *(előresiet, a balajtó felé mutatva):* Ez, francia tanár? Ez, Bárány? *(Ujjaival csettentve.)* Az ám! Majd ha fagy!

FLÓRA: Nem tanár?

MARGIT: Nem Bárány?

BERTA: Kicsoda? Micsoda?

VILMA: Alamuszinak látszik.

JANKA: Csinos bajusza van.

SERAPHINE *(visszatér):* Minő zaj ez, kisasszonyok?

(Mindnyájan egyszerre kinyitják könyveiket.)

MÁRTA: Tanuljuk a csillagászati földrajzot.

SERAPHINE: Helyesen! Ezt már szeretem. Ah, a csillagok! Tanuljanak kisasszonyok, ez a nő legfőbb hivatása.

MÁRTA *(könyvéből olvas):* „A megindított inga nem változtatja meg lengési síkját még akkor sem, ha a pont, melyen föl van függesztve, a függély iránya körül forgattatik vagy felemeltetik, vagy vízszintesen egyik oldalra huzattatik, vagy ha körkerületen mozgattatik."

SERAPHINE: Mily szép stíl! Mily szükséges ez fiatal leányoknak! Csak tanuljanak! *(Könyvet vesz ki zsebéből, a háttérben olvas.)*

(A leányok az előtérben összebújva állnak, mindegyik könyvébe szegezve szemét, halkan, gyorsan suttognak.)

JANKA: Hát ki ez a Bárány, aki nem Bárány?

MARGIT: Ismered? Láttad?

MÁRTA: Akárhányszor. Sétán, templomban.

VILMA: Imádkozott?

MÁRTA: Ránk nézett.

BERTA: Tudod a nevét?

(Seraphine lassan a beszélgetők felé közeledik.)

MÁRTA *(fennhangon olvas):* „Ha a lengés kezdetén a lengési sík Ferro délkörének síkjába esik, 24 óra lefolyása alatt a délkör síkja 360 foknyi fordulatot tesz."... *(Seraphine elégedetten bólintva fejével, visszamegy, Mária súgva folytatja.)* Kivallattam az öreg sekrestyést.

FLÓRA: Vallott?

MÁRTA: Egy palack rumot ígértem neki. Vallott.

JANKA: Kicsoda hát?

MÁRTA: A fiatal Szerémi gróf.

VILMA: Vajon melyikünk kedvéért jött ide?

MÁRTA: Majd kisül a vallatásnál.

JANKA: Alattomban mindig rád nézett.

FLÓRA: Mindnyájunkra nézett.

(Seraphine ismét feléjük közeledik.)

MÁRTA *(fennhangon olvas):* „Mindez nem volna így, ha a föld nem forogna."

SERAPHINE: Igaz, oh igaz! Sok nem volna így, ha a föld nem forogna. Nem volnának napok, a napokból nem lennének évek és az ifjúság megmaradna... Csak tanuljanak tovább is ily szorgalmasan, addig megnézem a többi osztályt... *(Sóhajt.)* Ah, ha a föld nem forogna! *(El jobbra.)*

MÁRTA: Elment a macska! Táncoljunk.

(A leányok mind egyszerre becsukják könyveiket.)

JANKA: Katica, állj az ajtóba vigyázni.

KATICA *(duzzogva a jobbajtóba áll):* Mindig engem küldenek vigyázni.

VILMA: Nagyszerű! gróf lesz a francia mesterünk.

JANKA: No hiszen szépeket fogunk tanulni tőle.

FLÓRA: Nevetséges! Nem azért jött ide, hogy tanítson, hanem, mert szerelmes.

BERTA: De melyikünkbe?

MARGIT: Talán mindnyájunkba.

JANKA: Én csak azt mondom, hogy alattomban mindíg Mártára nézett.

MÁRTA *(vállat vonva):* Bánom is én! Nekem ugyan nem tetszik a jámbor... Ah! ha az a másik volna...

VILMA: Másik is van?

MÁRTA: Van bizony! Az is sokszor kísért az utcán... Egyszer már köszönt is, a legmélyebb tisztelettel.

JANKA: Van bajusza?

MÁRTA *(büszkén):* Körszakálla is... De az soha sem fog ide álnév alatt belopózni, sokkal komolyabbnak látszik.

MARGIT: Addig is elégedjünk meg a mi kis grófunkkal.

JANKA: Legalább lesz egy kis hecc ebben az unalmas életben.

BERTA: Az igaz, hogy unalmas életünk van.

MÁRTA: Unalmas! unalmas! könnyű nektek beszélni. Még egy pár hónap, aztán visszatértek a szülői házba, a nagy világba... De én, de én! Micsoda reményem lehet nekem a jövőben?

JANKA: Szegény Márta! Te örökre negyedéves maradsz.

MÁRTA *(elkomolyodva):* A néni kegyelemből tart intézetében s azért csak hálás lehetek hozzá... És mégis, ki csodálhatja, ha fáj a szívem, mikor látom, mily örömmel készültök haza szüleitekhez, mily ragyogó arccal beszéltek a viszontlátás boldogságairól és nekem nincs senkim, senkim, akinek örüljek, aki nekem örüljön.

BERTA: Szegény Márta! Neked még mamád sincs.

MÁRTA: De volt! És oh milyen édes, kedves, drága mama volt! Hogy szerettem, hogy csókoltam, hogy borultam az ölébe! Oh hogy tudnám szeretni, ölelni, dédelgetni, ha még élne! Oh hogy eped szívem a szeretet után és nincs, akit szeressek, nincs, aki szeressen! *(Kezébe temeti arcát.)*

JANKA *(megsímogatva Márta fejét):* Ugy-e, nagyon szép volt a mamád?

MÁRTA *(felindulva):* Meghiszem azt! Ha minden szép asszonyt mozsárba törnének s egy alakot gyúrnának belőle, még ez sem érne fel az én mamámmal. Hát még hogy táncolt! Nem is táncolt, hanem repült! Csak úgy rengett a színház a tapsoktól, mikor ő kilebegett. Kis leányka voltam, de mindíg ott guggoltam a színfalak közt, mikor ő táncolt, és jól hallottam, mint lelkesült körülöttem minden ember.

VILMA: Igaz, a te mamád balett-táncosnő volt.

MÁRTA *(büszkén):* Az volt. Ez a világon a legelső hivatás. Nem olyan tánc az, mint ahogy mi forgatjuk itthon egymást, vagy amint az öreg táncmester nyomában ugrálunk, mikor előttünk totyog és kiált: egy-kettő - egy-kettő... Az a tánc művészet, az a mennyországba ragadja az embereket. Azt a táncot megtapsolják. Oh a taps! Ti nem tudjátok, mi a taps!

KATICA *(viaszafordul az ajtóból és Mártára bámészkodik):* Jaj, be érdekes! *(Mind visszakergetik.)*

JANKA: Olyan jó valami az?

MÁRTA: Én tudom. Én már megízleltem. Ha nektek jövőtök van, nekem van multam. Engem is tapsoltak, százan, ezren, egyszerre. Ha kis tündérre, vagy angyalkára, vagy Ámorra volt szükség, engem öltöztettek fel. Szép aranyos ruhába, a hajamban gyémántok voltak - hamisak, de az a színpadon nem látszik, - szárnyaim voltak és én bátran kiálltam a tengersok ember elé... oh, hogy gukkeroztak... nem féltem... egy lábra álltam... *(mindent mutat, amint mondja)* - megfordultam... szívemre tettem a kezemet... csókot hintettem... hátra hajoltam... előre futottam... kitártam a karomat... félrehajtottam a fejemet... és akkor jött a taps, a taps! *(Türelmetlenül a lányokhoz.)* Tapsoljatok hát!

(A leányok tapsolnak, mialatt Márta poseban áll. Seraphine megáll a jobbajtóban és megbotránkozva nézi a jelenetet.)

MÁRTA *(rendes állásba térve vissza):* Ugy-e, nagyszerű?

SERAPHINE *(belép):* Igazán nagyszerű! Én is tapsoljak?

MÁRTA *(magában):* Kifütyölnek.

SERAPHINE: Hallatlan! iszonyú! Alig tudok hinni szemeimnek! Ez hát a csillagászati földrajz?

MÁRTA: Az inga lengését magyaráztam.

SERAPHINE *(szigorúan):* Elég! Majd jelentést teszek a főnöknőnek, mint hálálja meg kegyelmét. *(Kívül az intézet csengetyűje szól.)* Egyelőre én szabok fejére büntetést. A csengetyű éppen uzsonnára szól: a kisasszony itt marad és uzsonna helyett betanulja az arany számokat és epaktákat a Gergely-féle naptár szerint. *(Kinyitja Márta könyvét s egy lapra mutat.)*

MÁRTA *(súgva a leányokhoz):* Hozzatok valami uzsonnát a zsebetekben.

SERAPHINE *(maga előtt tereli a leányokat):* Előre kisasszonyok! *(Összecsapja kezeit.)* Balett az intézetben! Hová jutunk! hová jutunk! *(El a leányokkal jobbra.)*

Ötödik jelenet.

MÁRTA, majd KÁLMÁN.

MÁRTA *(magában):* Köszönöm az ilyen tapsot. Extra lecke, semmi uzsonna. *(Olvas.)* Epaktának neveztetik azon napok száma... *(Becsapja a könyvet.)* Legalább egy pár almát hoznának zsebükben a lányok... *(Olvas.)* Melyek az előbbi év utolsó holdujságától kezdve...

KÁLMÁN *(jő a középajtón):* Bocsánat, senkit sem találtam, aki utasítson...

MÁRTA *(elejti a könyvet, ijedten):* Jaj Istenem!

KÁLMÁN *(magában):* Végre beszélhetek vele.

MÁRTA *(magában):* A körszakáll...

KÁLMÁN *(fenn):* Bocsásson meg, kisasszony, hogy ily hirtelen, bejelentés nélkül leptem meg. Nem gondoltam, hogy kegyedet találom itt.

MÁRTA *(magában):* Hogy tud hazudni!

KÁLMÁN: A kapus azt mondta, itt találom a főnöknőt.

MÁRTA *(félre):* Ez is! *(Fenn.)* Nagyon sajnálom, de elkésett.

KÁLMÁN: Elkéstem? Mitől?

MÁRTA: A francia nyelvmesteri állás már be van töltve.

KÁLMÁN: Nem értem.

MÁRTA: Hát nem francia nyelvmesternek akart beállani hozzánk, mint - az a másik?

KÁLMÁN: Ha én azt tudtam volna...

MÁRTA *(magában):* A másik ügyesebb... Kár...

KÁLMÁN: Én Örkényi Kálmán vagyok. Nagybátyám, báró Örkényi húgomat, Piroskát be akarná adni ez intézetbe s beszélni óhajt a főnöknővel... azért előre küldött... azaz magamtól jöttem...

MÁRTA: Magától jött? *(Félre.)* Mégis van benne leleményesség.

KÁLMÁN: És áldom a véletlent, melyet, megvallom, óhajtottam, reméltem...

MÁRTA *(bókolva balra mutat):* A főnöknő szobája erre nyílik.

KÁLMÁN: Mit bánom én a főnöknő szobáját?... Kisasszony, mondja meg, egészen ismeretlen vagyok én kegyed előtt?

MÁRTA *(magában):* Mit mondjak neki? *(Bosszúsan.)* Inkább erre tanítanának, mint az aranyszámokra!

KÁLMÁN: Oly merésznek tartja kérdésemet, hogy egy szó válaszra sem méltatja!

MÁRTA *(félre):* Eh, a balettnél felelnének. *(Fenn.)* Azt hiszem, láttam néha az utcán; egyszer köszöntött is...

KÁLMÁN: Észrevett! Emlékszik rám! Oh kisasszony, ha tudná, mily boldoggá tett e szavával... *(Feléje lép.)* Oh kisasszony!...

MÁRTA *(ijedten elhúzódik s fölveszi könyvét):* Kérem, bocsásson el, nekem az epaktákat kell tanulnom.

KÁLMÁN: Csak még egy szavamra feleljen... Ne tagadja meg tőlem e kegyet. - Mondja meg, oh mondja meg...

Hatodik jelenet.

ELŐBBIEK, SERAPHINE.

SERAPHINE *(hirtelen belép jobbról):* Mit mondjon meg?

KÁLMÁN *(meghökken. Hirtelen összeszedve magát, mély bókkal):* Hogy hol találhatom a főnöknő őnagyságát?

SERAPHINE *(mereven):* A főnöknőt én helyettesítem... *(Mártához.)* Kisasszony, az óra megkezdődött, siessen.

MÁRTA *(bókolva, magában):* Vajon mit akart még kérdezni? *(El jobbra.)*

SERAPHINE: Nos, uram, mit kíván a főnöknőtől?

KÁLMÁN: Nagybátyám, Örkényi báró kérdezteti, mikor teheti nála tiszteletét húgommal, kit ez intézetbe óhajt adni?

SERAPHINE *(sokkal nyájasabban):* A báró urat bármikor szívesen látjuk.

KÁLMÁN: Sietek hozzá a jó hírrel. Kezeit csókolom! *(Lelkesülten.)* Végre beszéltem vele. *(El középen.)*

Hetedik jelenet.

SERAPHINE, majd TÓDORKA.

SERAPHINE *(magában):* Végre beszélt vele? Vajon kit értett ez alatt? Mártát vagy engem? Hm! Ez a Márta! Nagyon gyanúsan kezd fejlődni... Szemmel kell tartanunk, vagy oda lesz intézetünk jó híre.

TÓDORKA *(kétségbeesetten berohan, balról):* Nem! Tovább nem bírom! Ezen segíteni kell!

SERAPHINE *(ijedten):* Nagy ég! Tanár úr! Mit jelent e paedagogiaellenes felháborodás?

TÓDORKA: Vége a paedagogiának! Az a fiatal gazkópé már annyira behálózta a főnöknőt, hogy az erkölcstani órákat is rá akarja bízni.

SERAPHINE: A francia tanár? Így beszél róla? Hát nem ön ajánlotta a legmelegebben?

TÓDORKA *(keservesen):* Én ajánlottam!

SERAPHINE: És meg is érdemli. Mondhatom, én is nagyon meg vagyok vele elégedve.

TÓDORKA: A kisasszony is? Még csak ez volt hátra!

SERAPHINE *(méltósággal):* Tanár úr, semmi okot sem adtam arra, hogy féltékeny legyen. Menyasszonya vagyok önnek -

TÓDORKA *(ellágyulva):* Huszonnégy óv óta. Jövőre üljük meg eljegyzésünk huszonöt éves jubileumát.

SERAPHINE: Megegyeztünk, hogy csak akkor gyújtjuk meg Hymen fáklyáját, ha eleget tettünk félre, hogy önálló intézetet nyithassunk. Ez időpont még nincs itt, de már közelg. Addig legyen nyugodt és bízzék szűzies érzületemben. Ne legyen féltékeny, én méltó maradok önhöz.

TÓDORKA: De én... Ah, méltó maradok-e én kegyedhez?

SERAPHINE: Nagy ég! Az ön lelkét nyomja valami.

TÓDORKA: Lelkemre szikla nehezül, homlokomon a szégyen bélyege ég, szemeimet nem merem az ön tiszta arcára emelni.

SERAPHINE *(meredten néz Tódorkára, aztán felcsattanó hangon):* Ön hűtlenséget követett el!

TÓDORKA: Ugyan, hogy jutottam volna hozzá? Nagyobb az én bűnöm, sokkal nagyobb!

SERAPHINE: Mi lehet ennél nagyobb!

TÓDORKA: Nem bírom tovább! Véget vetek e gyötrelemnek! Én nem akarom, hogy kizárjanak a tisztességes emberek sorából!

SERAPHINE *(megragadja Tódorka kezét):* Tódorka Szilárd, ön sikkasztott!

TÓDORKA: Ugyan miből sikkasztottam volna? Rosszabb, még ennél is rosszabb!...

SERAPHINE: Még ennél is rosszabb? *(Elhaló hangon.)* Talán meggyilkolt valakit?

TÓDORKA: Ugyan mivel gyilkoltam volna meg? Még ennél is rosszabb! Nem állom ki tovább a lelkiismeret mardosó kínjait -! Megyek a nagymamához, mindent megvallok neki, ő segíthet... Isten önnel Seraphine kisasszony! Bélyeggel homlokomon távozom innen, de esküszöm, mire visszatérek, le lesz mosva a bélyeg... Nyújtsa kezét! Hosszú mátkaságunk alatt egyszer sem részesített e kegyben; engedje most, e szörnyű pillanatban, hogy ajkaimhoz érintsem ujja hegyét - *(Seraphine elfordított arccal kezét nyujtja, melyet Tódorka ajkához emel; lelkesülten.)* E szűzi csók lelkesítsen harcomon! Isten önnel, kisasszony! Vagy tisztán fog viszontlátni, vagy soha! *(Elrohan a középen.)*

Nyolcadik jelenet.

SERAPHINE, majd ÖRKÉNYI, KOSZTA, PIROSKA.

SERAPHINE: Szent Isten! mit jelent e borzasztó viselet? Csakugyan valami szörnyű bűnt követett el? Azt kiáltá, hogy a nagymamához megy. Micsoda nagymamához? Neki már régóta nincs nagymamája... Vagy talán megőrült a türelmetlen szerelemtől? Ah! miért vártunk huszonnégy évig...?

(Örkényi, Koszta, Piroska jönnek a középajtón.)

KOSZTA: Úgy látszik, mintha itt volna valaki.

ÖRKÉNYI: Látszik, látszik! Én bizonyos vagyok benne. *(Üdvözli Seraphinet.)* Báró Örkényi, nyugalmazott ezredes. Koszta Sámuel, nyugalmazott tábori lelkész. Unokám, Piroska. Mindhárman Timár Karolin kisasszonyt keressük.

KOSZTA: Azaz, hogy - én csak az ezredes úr kísérője vagyok.

SERAPHINE *(bókkal):* Rögtön értesítem a főnöknőt. A fiatal báró Örkényi már bejelenté méltóságod becses látogatását. *(Magában, szívére szorítva kezét.)* Hív a kötelesség, némúlj el szív! *(Bókol, el balra.)*

Kilencedik jelenet.

ÖRKÉNYI, KOSZTA, PIROSKA.

ÖRKÉNYI: Mit mondott ez a három kapitulációs veterán? A fiatal báró Örkényi már bejelentette látogatásomat? Micsoda fiatal báró Örkényi?

KOSZTA: A kérdést két oldalról lehet tekinteni. Tudtommal két Örkényi báró létezik: az egyik ezredes úr -

ÖRKÉNYI: Én csak nem vagyok fiatal!

KOSZTA: Meglehet. Ez esetben talán Kálmán bárót értette.

ÖRKÉNYI: Hogy mert bejelenteni, mikor én nem küldtem?

KOSZTA: Bizonyos róla, hogy nem küldte?

ÖRKÉNYI: Hogyne volnék bizonyos, mikor nem küldtem?

KOSZTA: Csak csendesen! Megint elragadja heve.

ÖRKÉNYI: Hát minek bosszant?

KOSZTA: Én csillapítom és nem bosszantom.

ÖRKÉNYI: Az ilyen csillapítással a legszelídebb embert is dühbe lehet hozni.

KOSZTA: Idegen helyen vagyunk, ne méltóztassék kiabálni!

ÖRKÉNYI: Hát csillapítson le!

KOSZTA *(kiáltva):* Hiszen csillapítom, de úgy kiabál, mintha kaszárnyában volna.

ÖRKÉNYI: Maga meg úgy prédikál, mintha templomban volna.

KOSZTA *(dühösen):* Alásszolgája! *(Az ajtó felé indul.)*

PIROSKA *(nevetve, eléje áll):* Ejnye Koszta bácsi! már megint összevesztek?

KOSZTA: A kehely már tele van.

ÖRKÉNYI: Ha tele van, igya ki.

KOSZTA: No hallja? Megint célzás!

PIROSKA: Látom, már ismét nekem kell igazságot tennem. Ugy-e, a tiszteletes úr egyszerre vonúlt nyugalomba a nagybácsival!

ÖRKÉNYI: Majd meglátod, ezt is eltagadja.

KOSZTA: Azaz hogy - két nappal később.

PIROSKA: Akkor a nagybácsi fölkérte, hogy maradjanak együtt, mert ismerte magát, milyen föllobbanó, hirtelen természete van -

ÖRKÉNYI: Majd meglátod, ezt is eltagadja.

KOSZTA: Azért sem tagadom.

PIROSKA: És ismerte a tiszteletes urat, milyen békés, szelid, okos ember -

ÖRKÉNYI: Ezt tudom, hogy nem tagadja el.

KOSZTA: Azaz - elismerem, hogy hivatásomnál fogva a béke apostola vagyok.

PIROSKA: Nos hát, a nagybácsi azt mondta: maradjon velem tiszteletes úr, mint csillapító szer, és ha látja, hogy föllobbanok, csendesítsen le és térítsen észre...

ÖRKÉNYI: De ha sohasem tud lecsillapítani.

KOSZTA: De ha soha sem veszi be a csillapító szert.

PIROSKA: Pedig úgy szeretik egymást, hogy el sem tudnának lenni egymás nélkül. No látják! Csókolja meg a nagybácsi a jobborcámat - így, - a tiszteletes bácsi meg a balorcámat - így, - és most szent a béke.

ÖRKÉNYI *(kezet nyujt Kosztának):* Ettől tanuljon prédikálni!

KOSZTA *(Örkényi kezét rázva):* Ettől tanuljon kommandirozni!

Tizedik jelenet.

ELŐBBIEK. KAROLIN.

KAROLIN *(sietve jő):* Ezer bocsánat, báró úr, a hivatalos kötelesség tartott vissza... Kérem, méltóztassék helyet foglalni... *(Leülnek.)* Miben lehetek szolgálatára!

ÖRKÉNYI: Egy rekrutát hoztam.

KAROLIN *(megütődve):* Rekrutát?

ÖRKÉNYI *(Piroskára mutat):* Ezt a kis leányt. Ha megüti a mértéket, sorozzák be és dugják be a kaszárnyába.

KAROLIN: A kaszárnyába?

KOSZTA: Az ezredes úr talán a nevelő intézetet érti a kaszárnya alatt.

ÖRKÉNYI: Természetesen, nem is lovas kaszárnyát. Ő nagysága úgy is megérti egy vén katona nyelvét.

KAROLIN: Mindenesetre, báró úr! A legnagyobb örömmel fogadjuk a kedves kisasszonyt.

ÖRKÉNYI: Nagyon le fog vele kötelezni nagysád. Pedig szeretem a kicsikét, de mit tegyek vele? Én nőtlen vagyok, mindig nőtlen voltam... *(felindultan.)* Soha sem nősültem meg... soha... a tiszteletes úr se...

KOSZTA: Azaz hogy én megtehettem volna -

ÖRKÉNYI: De nem tette. Én sem. Egész életemet a katonaságnál töltöttem, kemény, merev ember vagyok... És most öregségemre kerül hozzám ez a kis angyal... Testvéröcsém meghalt és reám hagyta két unokáját... A fiúból majd katonát nevelek, de mit csináljak e leánykával! Én csak elrontanám. Ketten vagyunk a tiszteletes úrral - katona, pap - egyik sem ért a leány-neveléshez -

KOSZTA: Azaz hogy én tanultam a paedagogiát.

ÖRKÉNYI: De elfelejtette. Elég az hozzá, nagyságod intézetének igen jó híre van, s remény-lem, az én kis Piroskám jó helyre jut...

KAROLIN: Szerető anyát fog bennem találni.

ÖRKÉNYI: Köszönöm. Köszönd meg, Piroska.

PIROSKA *(Karolinhoz megy):* Igyekezni fogok megérdemelni jóságát.

KAROLIN *(megcsókolja):* Már is szívemből szeretem, kedves gyermekem.

ÖRKÉNYI *(elérzékenyülve):* Szeresse is, mert megérdemli... Igaz, jó itt a cantine?

KAROLIN *(megütődve):* A cantine?

KOSZTA: Az ezredes úr talán az élelmezést érti a cantine alatt.

KAROLIN: Oh, legyen nyugodt méltóságod. Intézetem első rangú ház, a legjobb családok leá-nyai nevelkednek itt. S ami a legfőbb ajánlat, az intézet védnöknője a híres és köztiszteletben álló Szerémi grófné.

ÖRKÉNYI *(felugrik, felindultan):* Szerémi grófné! *(Mind fölkelnek.)*

KAROLIN: Minden évben meglátogatja kétszer az intézetet.

ÖRKÉNYI *(egyre nagyobb felindulással):* Szerémi Pál özvegye?

KAROLIN: Az.

ÖRKÉNYI *(megragadva Piroska kezét):* Gyerünk innen!

KAROLIN: De báró úr! mit jelent ez?

ÖRKÉNYI: Nagyon sajnálom, nagysád, de az én unokám nem maradhat olyan házban, melyet Szerémi grófné pártfogol és meg is látogat. Majd keresünk más intézetet.

KOSZTA: Ezredes úr, csillapuljon!

ÖRKÉNYI: Az úr meg ne bosszantson! Én szelíd vagyok, nyugodt vagyok - ne szóljon hozzám - magamat ajánlom nagysád - nagyon sajnálom - de nem lehet. El innen! Indulj!

KAROLIN *(elképedve):* Mi ez?

KOSZTA *(meghajolva Karolin előtt):* Hogy dühös, azt látom, hogy miért dühös, az fülülmúlja tudásomat! *(El Örkényi után.)*

Tizenegyedik jelenet.

KAROLIN, majd SERAPHINE.

KAROLIN *(magában):* Csodálatos! Mily indulatba hozta Szeréminé neve! Ez a kegyes, kedves asszony, akit mindenki szeret... Ezek közt történt valaha valami... és én egy jó növendéket vesztek el most miatta.

SERAPHINE *(gyorsan jő):* Nagy újság! Szerémi grófné azt izentette, hogy rögtön látogatást tesz az intézetben.

KAROLIN: A grófné! Ily rendkívüli időben! Mit jelent ez? Vajon nincs összefüggésben az előbbivel?

SERAPHINE: Micsoda előbbivel?

KAROLIN: Majd máskor... Gyorsan, intézkedni kell, hogy méltóan fogadjuk a grófnét.

SERAPHINE: Már gondoskodtam. *(Kívül az intézet csengetyűje szól.)* Ime, gyülekezésre csengetnek. Jönnek már a növendékek.

KAROLIN: Nem jó volna valami szép kardallal fogadni a grófnét?

SERAPHINE: Gondoltam rá, de nincs időnk betanulni. Még macskazene lenne belőle.

Tizenkettedik jelenet.

ELŐBBIEK. FLÓRA, JANKA, VILMA, BERTA, MARGIT, KATICA.
NÖVENDÉKEK. HÁROM IDŐSEBB NEVELŐNŐ.

KAROLIN: Kisasszonyok, nagy öröm, nagy tisztelet érte intézetünket. Kegyelmes pártfogónk, Szerémi grófné azonnal látogatást tesz nálunk. Fogadják hódoló tisztelettel és lelkesült örömmel.

SERAPHINE: Álljanak rendbe, képezzenek sorfalat... Így... *(Két sorba állítja a növendékeket.)* Ha a grófné belép, kiáltsanak három szerény és mégis lelkesült éljent.

Tizenharmadik jelenet.

ELŐBBIEK. TÓDORKA.

TÓDORKA *(lihegve):* A grófné most szállt le hintajából... Előre szaladtam a lépcsőn.

KAROLIN: Hol van Márta?

SERAPHINE: Büntetésül kizártam a mai ünnepélyből.

TÓDORKA: Mit vétett?

SERAPHINE: Balettet táncolt...

TÓDORKA: Oh! oh! *(Izgatottan a középajtóhoz fut és kinéz.)* Jön már...

KAROLIN: Figyelem.

Tizennegyedik jelenet.

ELŐBBIEK, GRÓFNÉ, GALAMBOSNÉ.

NÖVENDÉKEK: Éljen! éljen! éljen!

(A grófné Galambosnéra támaszkodva előre jő az éljenző növendékek sorfala közt.)

GRÓFNÉ: Köszönöm, kedveseim! Valóban megifjúl a lelkem, ha közétek lépek.

(Karosszékbe ül, melyet Seraphine hozzá tol. Galambosné a szék háta mögé áll.)

KAROLIN: Parancsolja kegyelmes asszonyom, hogy bemutassam a növendékeket?

GRÓFNÉ: Majd később; hadd élvezzem előbb bokrétában a kedves tavaszi virágokat. Nézzetek bátran a szemembe, gyermekeim; én nagyon szeretem a fiatalságot.

GALAMBOSNÉ *(föléje hajol, halkan):* Vigyázzon grófné, ne beszéljen sokat, megint rosszul lesz.

GRÓFNÉ: Hallgass Trézsi! Te rosszabb vagy még a házi orvosomnál is. Hiszen még az öreg tél is földerül és fölmelegszik, ha ennyi nyájas napsugár mosolyog rá.

GALAMBOSNÉ: Többet ér már nekünk minden napsugárnál a herbatea.

GRÓFNÉ *(Karolinhoz):* Azért se hallgassunk erre a zsörtölődő öreg asszonyra, aki erővel vénítni akar mindenkit. Hogy van megelégedve növendékeivel, kedves jó Karolinom!

KAROLIN: Semmi panaszom sincs ellenök, kegyelmes asszonyom.

GRÓFNÉ: A tanárok, látom, még mindig a régiek. Csupa kedves ismerős. *(Seraphine és a nevelőnők mélyen meghajolnak a grófné előtt.)* Még derék öreg Tódorkámat is itt találom... no, no, nem öreg; fiatalabb, mint én.

TÓDORKA *(mélyen meghajolva):* Oh kegyelmes asszonyom, soha sem bátorkodnám fiatalabb lenni.

GRÓFNÉ *(nevetve):* Ide jöjjön a mostani fiatalság udvariasságot tanulni... *(Karolinhoz.)* Be van már töltve az elhúnyt francia nyelvmester állása?

TÓDORKA *(félre):* Most jön a hadd el hadd!

KAROLIN: Ma foglalta el a helyet egy kitünő tanár, Bárány Ernő. Jeles és minden tekintetben megbízható komoly ifjú. Tódorka tanár úr ajánlotta.

GRÓFNÉ *(Tódorkára néz):* Tódorka tanár úr ajánlása a legjobb biztosíték.

TÓDORKA *(magában):* Elsülyedek.

GRÓFNÉ: Nem ismerhetném meg én is e jeles fiatal embert?

KAROLIN: Az irodában hagytam, hol az intézeti értesítőket tanulmányozza. Ha kegyelmes asszonyom parancsolja, rögtön ide vezetem.

GRÓFNÉ: Szeretném megismerni. De kérem, ne mondja neki, hogy itt vagyok. Az ily komoly fiatal emberek könnyen zavarba jönnek, ha valami grófné elé viszik őket.

KAROLIN: Semmit sem szólok neki, hivatalosan vezetem ide. *(El balra.)*

GRÓFNÉ: Ti pedig, kedves gyermekeim, eléggé elfáradhattatok már ez állásban, menjetek most mulatni; értitek? mulatni és nem tanulni. Édes Seraphine, a mai napra vakációt kérek a gyermekek számára.

SERAPHINE *(mély bókkal):* A kegyelmes grófné látogatása ünnep e házban, s mint ünnepet fogjuk megülni...

(A leányok mélyen bókolnak a grófné előtt s párosan csendesen jobbfelé indulnak.)

GRÓFNÉ: Hát így mentek el tőlem? Nem vagytok most a templomban. Szaladjatok, ugráljatok, ez illik hozzátok és hozzám.

JANKA: Éljen a grófné! *(Hozzá szalad, megcsókolja a kezét. Néhányan a leányok közül szintén megcsókolják a grófné kezét, aztán tolongva, vidáman elfutnak. Seraphine és a nevelőnők utánok.)*

GRÓFNÉ: Ezt már szeretem. Megtörtem a jeget... Tódorka! itt maradjon! Ez legyen büntetése!

GALAMBOSNÉ: Nem szégyenli magát, öreg ember létére ilyesmibe keveredni?

TÓDORKA *(megtörve):* Oh, kegyelmes asszonyom! mikor semmit sem tudok megtagadni tőle.

GRÓFNÉ: Ne féljen, nem árulom el, de itt kell maradnia.

Tizenötödik jelenet.

GRÓFNÉ GALAMBOSNÉ, TÓDORKA, KAROLIN, ERNŐ.

KAROLIN: Kegyelmes asszonyom, engedje bemutatnom intézetünk új tanárát, Bárány Ernő urat.

ERNŐ *(rémült meglepetéssel, hátra hökkenve, magában):* A nagymama...!

GRÓFNÉ: Nagyon örülök, hogy láthatom Bárány urat... Szeretném megismerni tanári programmját is. Megengedi, kedves Karolin, hogy egyedül maradjak vele és kikérdezzem?

KAROLIN: Amint parancsolni méltóztatik. *(El balra).*

Tizenhatodik jelenet.

GRÓFNÉ, GALAMBOSNÉ, ERNŐ, TÓDORKA.

GRÓFNÉ: Nos, kedves kis báránykám, halljuk a tanári programmot.

ERNŐ *(oldalt fordulva, lehajtott fejjel):* Nagymama!

GRÓFNÉ: Micsoda nagymamához fohászkodik uraságod? Én tudtommal nem vagyok francia nyelvmester nagyanyja. Talán Galambosné?

GALAMBOSNÉ: Kell is nekem ilyen unoka!

ERNŐ *(Tódorkára néz):* Ki árulhatott el?

TÓDORKA *(magában):* Jaj nekem!

GRÓFNÉ: Ha árulót akarsz, verd meg a melledet, ott van az áruló.

GALAMBOSNÉ: Szégyelje magát!

GRÓFNÉ: Hallod, mit kíván Galambosné? Nem szégyenled magadat?

ERNŐ: Szégyenlem magamat, hogy rajta kaptak.

GRÓFNÉ: Hallod, Trézsi, ezt a kis kópét? Csak azért szégyenli magát, hogy rajta kaptuk.

GALAMBOSNÉ *(súgva):* Szigorúbban, szigorúbban!

GRÓFNÉ *(szigorúan):* Térdre!

ERNŐ: De édes nagymama...

GALAMBOSNÉ: Eh! mit teketóriázunk vele annyit? Mikor kis gyerek volt, én is akárhányszor letérdepeltettem... *(Vállainál fogva térdre nyomja Ernőt.)* Térdre, ha a nagymama parancsolja!

GRÓFNÉ: Közelebb!

ERNŐ *(térden a grófnéhoz csuszik):* Ne haragudjál, édes nagymama.

GRÓFNÉ: De haragszom. Nagyon haragszom. Illik ez hozzád, a Szerémi név egyetlen örököséhez? Álnév alatt belopózni egy nőnevelő intézetbe, mely épen az én pártfogásom alatt áll! Hálót vetni ártatlan gyermekleánykák ellen! Hát erre neveltelek én téged? Szegény atyád, szegény anyád, mily boldogok, hogy már meghaltak, legalább nem látják, mennyire elfajúlt egyetlen gyermekök. Nekem kell látnom, nagyanyádnak! Én leszek felelős előttök a más világon. Hát ezért szerettelek, ezért dédelgettelek? Menj előlem, nem szeretlek, nem dédelgetlek többé! És hogy néz rám avval az ártatlan szemével! Mintha szegény apját látnám! Hiába nézel így, nem szeretlek, nem bocsátok meg, te! te! *(Könnyekre fakad, magához öleli Ernőt és megcsókolja homlokát.)*

GALAMBOSNÉ: No, ez ugyan szép szigorúság!

GRÓFNÉ: Hallgass Trézsi! ennél szigorúbb már nem lehetek.

ERNŐ *(a grófné kezét csókolva):* Édes jó nagymama!

GRÓFNÉ: Te! Te! ne volnál csak egyetlen unokám... Lássuk hát, tégy előttem őszinte vallomást... Hiszen ha szerelmes vagy, nem kell azért francia nyelvmesterré lenned, egyenes úton is célt érhetsz.

ERNŐ: Hogy-hogy, nagymama? *(Fölkel.)*

GRÓFNÉ: Hogy-hogy nagymama? Hogy-hogy, te gazkópé? Ugy hogy feleségül veszed. Ezt sem tudtad? Reménylem, erre gondoltál, mikor ide jöttél.

ERNŐ: Erre? *(Habozva.)* No hát erre is... De a nagymama beleegyezése...

GRÓFNÉ: Hallgass, te rossz fiú! A nagymamának van magához való esze... De legalább ismernie kell azt a lányt. Tudni kell nevét, családját és sok minden egyebet. Halljuk hát, ki az? Mi a neve?

ERNŐ: Márta.

GRÓFNÉ: Márta, Márta! Ez nem elég. Nincs más neve?

ERNŐ: Nem tudom.

GRÓFNÉ: Tódorka, most önön van a sor. Ki ez a Márta? Ön tanára, bizonyosan ismeri.

TÓDORKA: Annyit tudok, hogy a főnöknő távoli rokona.

GRÓFNÉ: Hm! Ez még nem elég. Többet kell tudnom.

GALAMBOSNÉ: Kérdezze meg a főnöknőt.

GRÓFNÉ: Igazad van, Trézsi... Azonnal kikérdezem. Tódorka, vezesse ide egy pár perc múlva.

TÓDORKA *(félre):* Hála Istennek, mehetek már. *(El balra.)*

ERNŐ: Nagymama, komolyan meg akarsz házasítani?

GRÓFNÉ: Talán bizony megijedtél tőle, te kis gonosz? Majd meglátom, mit kell tennem, te pedig föltétlenül szavamat fogadd, ha azt akarod, hogy megbocsássak. Első parancs: rögtön hagyd el ezt a házat.

ERNŐ *(kezet csókol):* Szaladok, nagymama; látod, milyen szófogadó vagyok. *(Indul.)*

GRÓFNÉ: Jer vissza! Hajolj ide! Szót fogadj vagy reszkess haragomtól, te, te, haszontalan! *(Megcsókolja Ernő homlokát.)* Most már mehetsz.

ERNŐ: Megyek, nagymama! *(Félre.)* Ugyan mi lesz ebből? *(El.)*

Tizenhetedik jelenet.

GRÓFNÉ, GALAMBOSNÉ.

GALAMBOSNÉ: Csakugyan össze akarja házasítani őket?

GRÓFNÉ: Ha szeretik egymást és összeillenek, miért ne?

GALAMBOSNÉ: De hátha csak afféle polgárleány?

GRÓFNÉ: Hallgass, Trézsi, te nagyobb arisztokrata vagy, mint én... Nem tagadom, jobban szeretném, ha Ernő rangjabeli nőt venne el; de ha mást szeret, nem fogom megtörni szivét... Elég bánatot okozott már családomban az előítélet.

GALAMBOSNÉ: Igaz, a kisebbik fia, szegény Béla gróf!

GRÓFNÉ: Ha férjem nem szakította volna el erőszakkal a nőtől, akit szeretett, nem oltotta volna ki a fegyver fiatal életét... Nem volt elég ez az egy példa okulásunkra? Azt akarnád, hogy Ernőt is olyan sors érje, mint szegény nagybátyját?

GALAMBOSNÉ: Isten őrizz!

GRÓFNÉ: Pedig ez még nem is az egyetlen példa... Te azt nem tudod, Trézsi, akkor még nagyon kis leány voltál... De anyád meghitt komornám volt, ő elmondhatná, ha még élne... Engem is elszakítottak attól, akit szerettem, és szivem ellen erőltettek férjhez szüleim; én tudom csak, milyen boldogtalan voltam...

GALAMBOSNÉ *(bámulva):* No ezt soha sem hittem volna...

GRÓFNÉ: Hajh! Trézsi, az a legnagyobb fájdalom, melyet kivülről még mutatni sem lehet... Én is szerettem egykor, engem is szerettek. Örkényi Vilmosnak hívták, szüleim nem akartak hozzá adni, mert szegény fiatal katona volt s rangján kívül nem volt egyebe. Messze volt tőlem, nem tarthatta fenn erőmet, megtörtem és meghódoltam szüleim parancsának. Szerémi gróf neje lettem és szegény Vilmosomat csak rövid pár hideg sorral tudósíthattam, hogy ne gondoljon többé rám. Rég volt ez, Trézsi, azóta nem láttam őt. Csak azt hallottam, hogy meggyűlölt, megátkozott, szilaj, rideg katona lett. És én némán viseltem szivemben a sebet, sokáig, sokáig, egész addig, mig nagymama lettem... *(mosolyogva)* a nagymamák pedig már csak nem hordhatnak szerelmi sebet a szivökben... Látod, Trézsi, ilyen példákra gondolok én, mikor szerető sziveket kellene elválasztani egymástól.

GALAMBOSNÉ: Igaza van, grófné! Most már én sem vagyok arisztokrata.

Tizennyolcadik jelenet.

ELŐBBIEK, TÓDORKA.

TÓDORKA *(kinyitja a balajtót):* Van szerencsém tisztelettel bejelenteni az intézeti főnöknőt.

GRÓFNÉ: Bejelenteni saját házában? Ej! Tódorka, ön egész udvarmesterré növi ki magát.

TÓDORKA: Beléphet?

GRÓFNÉ: Kérem, azonnal!

TÓDORKA *(kitárja az ajtót s el).*

Tizenkilencedik jelenet.

GRÓFNÉ, GALAMBOSNÉ, KAROLIN.

KAROLIN: Parancsol kegyelmes asszonyom?

GRÓFNÉ: Kérem édes Karolin, adjon nekem őszinte és teljes felvilágosítást rokonáról, Mártáról, kit az intézetben nevel.

KAROLIN *(csodálkozva):* Mártháról? Méltóztassék kérdezni, mindenre megfelelek.

GRÓFNÉ: Mi a családi neve?

KAROLIN: Fájdalom, Mártha csak anyja nevét viseli.

GRÓFNÉ: Ah!... Ez baj... s ki volt az anyja?

KAROLIN: Távoli rokonom. Sokat nem mondhatok róla, mert életemben csak egy párszor találkoztam vele. Történetéből is csak keveset tudok, mert gyermekkorától fogva messzire szakadt innen, egy ideig táncosnő volt a bécsi operánál, aztán külföldre került.

GRÓFNÉ *(figyelmesebben):* Táncosnő?

KAROLIN: Épen azért még levélben is ritkán érintkeztem vele. Csak annyit tudtam róla, hogy egy fiatal előkelő úr megszerette és titokban nőül vette.

GRÓFNÉ *(izgatottan):* Folytassa! folytassa!

KAROLIN: De az ifjú gróf még kiskorú volt. Atyja, a büszke szigorú főúr, megsemmisítette házasságát, a leányt elbocsátották a színháztól, külföldre ment s gyermekének ott adott életet...

GRÓFNÉ: És férje - mert isten előtt férje volt - mi lett belőle?

KAROLIN: Azt hallottam, hogy nemsokára meghalt...

GRÓFNÉ: Öngyilkos lett, nemde?

KAROLIN: Hogyan? Ismerte a grófné e történetet?

GRÓFNÉ *(egyre izgatottabban):* Igen, igen... akkoriban elég nagy feltünést okozott... Mi volt az ifjú neve?

KAROLIN: Nem tudom... Én az egész esetet csak húgom utolsó leveléből ismertem meg, melyet halálos ágyán írt hozzám s melyben gondjaimba ajánlotta kis leányát... Férje nevét nem említette... Midőn hozzá utaztam, már halva volt... Mit tehettem mást, minthogy magamhoz vettem árváját, s azóta intézetemben tartom...?

GRÓFNÉ: Az isten meg fogja érte áldani, jó Karolin... Még egyet! Mi a gyermek anyjának neve?

KAROLIN: A színháznál Leoni Mártha néven szerepelt.

GRÓFNÉ: Hallod, Trézsi, hallod?

GALAMBOSNÉ: Hallom! De ne izgassa magát, mert rosszul lesz.

GRÓFNÉ: Kérem édes Karolin, küldje hozzám e leányt; azonnal! Megteszi?

KAROLIN: Parancsára grófné. *(Félre.)* Mit jelent ez? *(El jobbra.)*

GRÓFNÉ: Hallottad Trézsi, hallottad?

GALAMBOSNÉ: Az istenért, legyen nyugodt grófné!

GRÓFNÉ: Nyugodt! Hallgass te szívtelen teremtés! Hát nem érted? Minden körülmény összevág. Ha ő volna! Ha az Isten megszánt volna s egyik unokám hibája által szerezné vissza másik unokámat! Menj Trézsi, hagyj magamra, egyedül akarok vele beszélni.

GALAMBOSNÉ: Megyek, csak vigyázzon, nehogy elájuljon... *(A távolabbi asztalról csengetyűt vesz föl s a grófnéhoz közeli asztalra teszi.)* Ha rosszúl talál lenni, itt a csengetyű. *(El a középen.)*

GRÓFNÉ *(magában):* Oh istenem...! Nem hittem volna, hogy szegény öreg szivem még ily dobogásra legyen képes... ah! az ajtó nyilik, itt van.

Huszadik jelenet.

MÁRTA, GRÓFNÉ.

MÁRTA *(lehajtott fővel, félénken. Az ajtónál megáll és mélyen bókol).*

GRÓFNÉ: Jer közelebb, gyermekem... Még közelebb... Egész hozzám... Igy... Tudod, ki vagyok én?

MÁRTA *(halkan):* A kegyelmes grófné.

GRÓFNÉ: Emeld föl fejedet, hadd nézzek arcodba... Igy ni! Mint van az, hogy az előbb nem láttalak a növendékek közt?

MÁRTA: Büntetés alatt voltam.

GRÓFNÉ: Ej! ej! és mit vétettél, hogy e szörnyű büntetést szabták reád?

MÁRTA: A csillagászati földrajz helyett balettet táncoltam a növendékeknek.

GRÓFNÉ: Hát jobban szereted a balettet a csillagászati földrajznál?

MÁRTA: Oh! Sokkal jobban! Hiszen akkor mindig az én édes mamámra gondolok.

GRÓFNÉ: Nagyon szeretted a mamádat?

MÁRTA: Nem lehet azt kimondani!

GRÓFNÉ: És régen mult már, hogy elvesztetted?

MÁRTA: Nem voltam még egészen tízéves. Azóta itt vagyok az intézetben. Jó dolgom van, de anyámat nem felejtem el soha, soha.

GRÓFNÉ: Hát atyádra nem emlékszel?

MÁRTA *(fejét rázva):* Nem. Édes atyámat nem ismertem. De a mamám sokat beszélt róla és mindennap együtt imádkoztunk érte.

GRÓFNÉ: Soha sem említette anyád a nevét?

MÁRTA: Hát nem elég név az: édes apa? Ő megértette, a jó isten is megértette, kiért imádkozom.

GRÓFNÉ: Édes atyádat is úgy szeretted volna, mint anyádat, úgy-e?

MÁRTA: Nemcsak szerettem volna, de szerettem is. Most is úgy szeretem... A halottakat is úgy lehet szeretni, mint az élőket. És mégis olyan szomorú az, ha valakinek már csak halottjai vannak, akiket szerethet. Pedig én úgy, de úgy tudnék szeretni... és nincs akinek megmondhassam, nincs akinek szivére borulhassak.

GRÓFNÉ: Szegény gyermek, nem te vagy az egyetlen, kinek halottjai vannak. Lásd, én is siratom az én kedves halottjaimat.

MÁRTA: De maradt is, akit szerethet. Nekem nem maradt senkim! Oh bocsásson meg, kegyelmes grófné, hogy így beszélek, de nem tehetek róla, mikor olyan árva vagyok, olyan árva vagyok!

GRÓFNÉ: Látod, gyermekem, nekem is volt olyan kis leány unokám, mint te, s ha megmaradt volna, épen olyan nagy lehetne most, mint te. Én is épen úgy szerettem őt, mint te szüleidet... Pedig csak egyszer láttam, de soha sem tudtam többé elfelejteni... Négyéves kis leányka volt. Az emberek elzárták őt tőlem; csak lopva, titokban hozathattam magamhoz... Szegény kicsike, hogy bámult, midőn a szobámba lépett! A magas ablakon besütött a nyugvó nap sugara és majd elvakította a szegény gyermek szemét. Sirva fakadt és vissza akart fordulni az ajtóból.

MÁRTA: De nem engedte, úgy-e?

GRÓFNÉ: Magamhoz hívtam, és félve, lassan hozzám közelgett. Nagy karszékban ültem az ablakmélyedésben, fejem fölött pálmalevelek sátort képeztek, a pálma ágán egy csintalan madár ugrándozott.

MÁRTA *(mintha eszmélne valamire, lassan):* A pálma ágán madár ugrándozott.

GRÓFNÉ: A kis leánynak megtetszett a madár és utána nyúlt. De a madár tovább repült és a leányka sírva fakadt. Hogy elcsitítsam, ölembe ültettem és szép aranyos babát adtam a kezébe.

MÁRTA *(izgatottan):* És nagyon megörült neki és játszott vele.

GRÓFNÉ: És addig-addig forgatta, míg végre...

MÁRTA *(gyorsan belevág):* Eltörte a karját.

GRÓFNÉ: Ekkor egy haragos öreg úr lépett a szobába és kimondta, hogy ennek a kis leánynak nem szabad itt maradni...

MÁRTA: És az inasért csengetett hogy rögtön vigye haza...

GRÓFNÉ: És a kis leány ismét sirva fakadt, és én is sirtam, és össze-vissza csókoltam s azt súgtam neki: mondd legalább egyszer szemembe a legédesebb nevet, mondd legalább egyszer...

MÁRTA *(hátralép, szemét a grófnéra szegezve, halkan, mint egy álomban beszélve):* Nagymama... *(A grófné kitárja karjait s magához inti.)* Nagymama! nagymama!

GRÓFNÉ: Emlékszel hát! Ráismertél?

MÁRTA: Emlékezem, ráismertem! Nagymama! nagymama! Hisz az te voltál! Olyan szép vagy, olyan jó vagy most is! Ott ültél az ablakban - ott ugrált a madárka - sárga volt a színe - a haragos öreg úrnak fehér haja volt - az inasnak narancsszínű ruhája volt... Hiszen akkor én nem vagyok árva! Nagymama! nagymama! *(Szenvedélyesen sírva és nevetve átöleli a grófnét.)*

Huszonegyedik jelenet.

ELŐBBIEK, GALAMBOSNÉ *(a középről),* KAROLIN, SERAPHINE, NÖVENDÉKEK *(jobbról).*

KAROLIN: Az égre! mi történt?

SERAPHINE: Sikoltást hallottam.

GALAMBOSNÉ: Tudtam, hogy rosszul lesz.

GRÓFNÉ *(fölkel):* Hallgass Trézsi! Nem vagyok rosszul, táncolni tudnék. Feltaláltam drága Béla fiam leányát, az én rég siratott, rég keresett unokámat!

MÁRTA: Én vagyok az unokája! Halljátok leányok? Nem irígyellek többé! Nekem is van már, akit szerethetek, aki szeret! Oh édes nagymama!

(Leborul a grófné előtt és átkarolja térdeit.)

(Függöny.)

MÁSODIK FELVONÁS.

(Fogadói társalgó szoba. Jobbra-balra egy-egy asztal, karos székekkel. Pamlagok. Mindkét asztalon csengetyű, az egyiken hírlapok. Középen két, jobbra-balra több szoba. Balra ablak.)

Első jelenet.

SERAPHINE, GALAMBOSNÉ *(balról más-más ajtón).*

SERAPHINE: Elvégezte már reggelijét a grófné?

GALAMBOSNÉ *(büszkén):* Ma tovább ül az asztalnál, mint máskor, mert ma én főztem a teáját.

SERAPHINE: Képzelem, mennyire megörült kegyednek.

GALAMBOSNÉ: Tudtam én, hogy nem állja ki sokáig. Csak úgy mosolyogtam magamban, mikor azt mondta, hogy Trézsi, én most megyek a tengeri fürdőre, de téged itthon hagylak; elég, ha unokám és nevelőnője lesz velem. Jó, jó, gondoltam magamban, és csakugyan, alig múlt el két hét, már kapom a sürgönyt: Trézsi, azonnal jőjjön.

SERAPHINE: Pedig mi mindent megtettünk.

GALAMBOSNÉ: Nem értenek ahhoz maguk, lelkem. Bele kell ám abba is tanulni, mint a tudományba... Hát a kis Márta hogy viseli a nagykisasszonyságot?

SERAPHINE: Halad, halad, az én vezetésem alatt. Szerencse, hogy szünidő van az intézetben, elvállalhattam ez időre a nevelőnői állást.

GALAMBOSNÉ: Látja, ehhez meg én nem értek, amint maga nem ért a főzéshez... Maradjon mindenki a tudományánál.

SERAPHINE *(félre, szánakozva):* Ezt is tudománynak nevezi.

Második jelenet.

ELŐBBIEK, KÁLMÁN.

KÁLMÁN *(jobbról):* Jó reggelt, Seraphine kisasszony! Azt gondoltam, már a tengerparton találom.

SERAPHINE: Ma kissé elkéstünk, mert megérkezett a kegyelmes asszony kedves gazdasszonya, a derék Galambosné.

KÁLMÁN *(bókkal):* Fogadja asszonyom legmélyebb üdvözletemet.

GALAMBOSNÉ: Részemről a szerencse.

KÁLMÁN *(Seraphinehoz):* E szerint ma elmarad a rendes reggeli séta?

SERAPHINE: Éppen nem. Csak Mártát várom s rögtön indulunk.

KÁLMÁN: Ah...! Ezt örömmel hallom. Viszontlátásra hölgyeim! *(Elsiet a bal középajtón.)*

GALAMBOSNÉ: Úgy látszik, nagyon megörült a sétának.

SERAPHINE: Kedves, művelt, szerény fiatal ember. Itt lakik a fogadóban, és tengerparti sétáinkon gyakran csatlakozik hozzánk. Nagyon szivesen beszélget velem... de azért ne tessék semmi rosszat gondolni.

GALAMBOSNÉ: Isten őrizz! Mi öreg asszonyok már bátran beszélhetünk fiatal emberekkel.

SERAPHINE *(sértődve):* Bocsánat, én még nem vagyok asszony.

GALAMBOSNÉ *(szánakozva):* Tudom, szegény feje! Pedig bizony már ráférne.

SERAPHINE *(elfordul, magában):* Paraszt!

Harmadik jelenet.

GALAMBOSNÉ, SERAPHINE, KOSZTA.

KOSZTA *(a jobb középajtón jő):* Van szerencsém jó reggelt kivánni, Seraphine kisasszony, amennyiben a délelőtti tíz órát jó lélekkel még reggelnek lehet mondani.

SERAPHINE: Nagyon izgatottnak látszik tiszteletes úr.

KOSZTA: Nem mondhatnám - azaz hogy fáradt vagyok. Kora reggel óta Kálmán báró után szaladok. Kerestem a tengerben, azaz a parton, kerestem itthon lakásunkon, kerestem a kaszinóban, és ha nem csalódom, sehol sem találtam.

SERAPHINE: Fontos hírei vannak számára?

KOSZTA: Azt nem merném határozottan állítani, amennyiben tudtommal semmi hírem sincs számára. De midőn az öreg báró utazni küldött vele, lelkemre köté, hogy soha se tévesszem el szemem elől, és ime, folytonosan utána szaladgálok, anélkül, hogy rátaláljak.

SERAPHINE: Épen most távozott ez ajtón. Azt mondta, a tengerpartra megy.

KOSZTA: Onnan jöttem, oda megyek. Ime a világ folyása, dióhéjba foglalva.

SERAPHINE: Mi is nemsokára ott leszünk.

KOSZTA: Ez esetben nem kockáztatok sokat, ha e szóval távozom: Viszontlátásra! *(Bókol, el a bal középajtón.)*

GALAMBOSNÉ: Hát ez ki az isten csudája?

SERAPHINE: Nyugalmazott tábori lelkész, de olyan, aki házasodhatik.

GALAMBOSNÉ: Mért nem fogja meg magának, lelkem! Épen összeillenének.

SERAPHINE *(félre, bosszúsan):* Nem tudom, mit szeret a grófné ezen a közönséges nőszemélyen!

Negyedik jelenet.

GRÓFNÉ, MÁRTA, GALAMBOSNÉ, SERAPHINE.

MÁRTA: Trézsi néni, aranyba foglaltatom magát. A nagymama nagyon jól reggelizett.

GALAMBOSNÉ: Meghiszem azt!

MÁRTA: Eddig sem álma, sem étvágya nem volt.

GALAMBOSNÉ: Úgy kell, minek hagytak otthon?

GRÓFNÉ: De most itt vagy Trézsi, és minden jóra fordul. *(Mártához.)* Menj el gyermekem Seraphine kisasszonnyal rendes reggeli sétádra, míg én a házi dolgokról beszélgetek Trézsivel.

MÁRTA: Megyek, édes nagymama. Oh! én nagyon szeretek a tengerparton sétálni... Trézsi néni, aztán jól vigyázzon a nagymamára! Tud maga vigyázni?

GALAMBOSNÉ: Még tőlem kérdi!

SERAPHINE: Kérem, kisasszony, készen vagyok.

MÁRTA *(megcsókolja a grófné kezét):* Pá édes nagymama! *(A grófné homlokon csókolja. Márta Seraphinenal el a bal középajtón.)*

Ötödik jelenet.

GRÓFNÉ, GALAMBOSNÉ.

GRÓFNÉ: Tudod, Trézsi, mért küldtem el őket?

GALAMBOSNÉ: Hogyne tudnám? Mit nem tudok én? Nemsokára megérkezik Ernő gróf, s nem akarja, hogy mindjárt találkozzanak.

GRÓFNÉ: Eltaláltad. Előbb beszélnem kell Ernővel, mielőtt szembe állítom unokatestvérével. Nagyon sok függ az első találkozástól.

GALAMBOSNÉ: Persze, persze, azóta nem látták egymást, mióta francia nyelvre akarta tanítani.

GRÓFNÉ: Én akartam így. Utazni küldtem egy pár hónapra. Azt akartam, legyen ideje magába szállni és tisztába jönni szivével.

GALAMBOSNÉ: Csak ezt a Tódorkát ne küldte volna vele. Hiszen nem tud az neki imponálni.

GRÓFNÉ: Épen azt akartam. Határozza el magát szabadon. *(Óráját nézi.)* A vonat már megérkezett. Állj az ablakba, Trézsi, és lesd a megérkező kocsikat. Minden percben itt lehet.

GALAMBOSNÉ *(az ablakhoz lép):* Uram ne hagyj! Itt is van már! Épen most ugrik le a kocsiról. Hogy megemberesedett! Most meg a Tódorka mászik le. Az meg megvénült.

GRÓFNÉ: Ah! Trézsi, olyan izgatott vagyok.

GALAMBOSNÉ: Még csak az kellene, hogy rosszúl legyen.

GRÓFNÉ: Ne félj Trézsi, az öröm soha sem ártott meg nekem... Ah! hallom már lépteit... Nyílik az ajtó... itt van!

Hatodik jelenet.

ELŐBBIEK, ERNŐ, TÓDORKA.

ERNŐ *(rohanva jő a középről, kézi táskát, kalapot jobbra-balra eldobva magától):* Itt vagyok nagymama! *(Kezét, arcát csókolja és fél térdre ereszkedik széke mellett.)*

GRÓFNÉ: Ne szólj még, csak ölelj meg... így, így...

GALAMBOSNÉ *(Tódorkával összeszedve az eldobott holmikat):* Csoda, hogy a fejét nem dobta el.

GRÓFNÉ *(két kezével fogva Ernő fejét, hosszan arcába néz):* Megbarnultál, megférfiasodtál, remélem, meg is okosodtál. *(Megcsókolja homlokát.)*

ERNŐ: Roppant okos lettem, nagymama. Kérdezd csak Tódorka bácsit.

TÓDORKA *(kezet csókol a grófnénak):* Azt a bizonyságot tehetem mellette, hogy az egész úton nem követett el semmi nevezetesebb bolondságot.

GALAMBOSNÉ: Maga se beszéljen itt semmi nevezetes bolondságot, hanem jőjjön velem reggelizni. Látja, hogy a grófné egyedül akar lenni unokájával.

TÓDORKA: Csak még a pénzről szeretnék beszámolni.

GRÓFNÉ: Majd később, édes barátom.

GALAMBOSNÉ: Ugyan jőjjön már! *(Elvonja Tódorkát balra.)*

Hetedik jelenet.

GRÓFNÉ, ERNŐ.

GRÓFNÉ: Most pedig ülj mellém, gyermekem, és beszéljünk okosan.

ERNŐ: Okosan, nagymama? A szerelmes ember nem tud okosan beszélni.

GRÓFNÉ: De a házasulandónak kell tudnia okosan gondolkozni.

ERNŐ: Engedd, nagymama, hogy megmaradjak az én boldogságomban! az okos dolgot pedig végezd el te.

GRÓFNÉ: Azaz házasítsalak meg?

ERNŐ: Ha szabad kérnem.

GRÓFNÉ: Tehát nem változtatta meg szivedet az utazás? Még mindig szereted Mártát?

ERNŐ: Nagyon tetszik nekem, nagymama! És mióta tudom, hogy unokatestvérem, még jobban tetszik. Nem változott meg, úgy-e?

GRÓFNÉ: De igen. Napról-napra növekszik szépségben, jóságban, kedvességben.

ERNŐ: Hiszen akkor keresve se találnék jobb feleséget. Házasíts meg minél előbb nagymama.

GRÓFNÉ: Megvallom, ez volna szívem legfőbb vágya. Elmondtam neked Márta történetét; tudod, hogy csak isten előtt unokám és tagja családomnak; de hogy a világ előtt, a törvény szerint is az legyen, hogy egyenlő részt kapjon vagyonunkból s joggal viselje a nevet, mely megilleti: azt csak úgy érhetem el, ha nőddé lesz. De mindezeknél előbb való, hogy boldog legyen. Érzesz magadban erre erőt fiam?

ERNŐ: Esküszöm, boldoggá fogom tenni. Nem is az itt a főkérdés, hanem Márta akarata. Szeret-e ő is engem? Hiszen az életemben még alig beszéltem pár szót vele. Csak látásból szerettem meg, s midőn magadhoz vetted, azonnal utazni küldtél. Ne engem kérdezz hát nagymama, hanem őt.

GRÓFNÉ: Hiszem, remélem, hogy szeret. Nagyon szivesen beszél rólad, arca felvidul, ha nevedet említem előtte; kivallatott már egész életedről, gyermekkorodról, játékaidról, kedvteléseidről...

ERNŐ: Hisz ez pompás, nagymama! Különben nem is tudom, mért ne szeretett volna belém?

GRÓFNÉ: Hallgass, te elbizott kis kópé! Mikor így beszélsz, attól félek, hogy még nem jött meg egészen az eszed.

ERNŐ: Megjött nagymama, hidd el, hogy megjött. Állíts csak szembe vele, aztán bizd rám a többit.

GRÓFNÉ: Majd csak magamra bizom... Oly őszinte, egyenes lélek, mint az övé, bizonyosan elárulja magát... Nemsokára itt lesz, ilyenkor tér haza reggeli sétájáról... Hallod? Mintha valaki fölfelé rohanna a lépcsőn... Ez ő... Állj kissé oldalt, ne vegyen észre azonnal...

Nyolcadik jelenet.

ELŐBBIEK, MÁRTA.

MÁRTA *(nagy zajjal felrántja az ajtót, lélekszakadva berohan):* Igaz, amit ott lenn mondtak? Megjött? Hol van? Miért nem mondták előre, hogy ma jön meg?... Ah! itt van... Ernő! isten hozott édes Ernő! *(Kitárt karokkal feléje megy.)*

ERNŐ: Örülök Márta, hogy viszontláthatlak...

MÁRTA: Eh! nem így kell annak örülni! Hiszen unokatestvérek vagyunk. *(Csókra nyujtva arcát, oldalt pillant.)* Nagymama, szabad?

GRÓFNÉ: Szabad hát, ha csak az a hetyke úrfi meg nem ijed tőled.

ERNŐ: Ettől bizony nem ijedünk meg. *(Megcsókolja Mártát.)*

MÁRTA: Hogy ijedne meg, mikor én se ijedek meg tőle! *(Ernő vállára teszi karját.)* Mi nem vagyunk ijedősek, úgy-e Ernő?

ERNŐ: De nem ám!

MÁRTA: Hát hogy vagy? Hol utaztál? Mit láttál? Mit műveltél? Nem álltál be valahol francia nyelvmesternek?

ERNŐ *(zavartan):* Ah! mint gondolod?

MÁRTA *(nevetve):* Kitelik tőled... Jaj! nagymama, ha láttad volna, milyen kedves, milyen ügyetlen volt, mikor bemutatták a növendékeknek, milyen szemérmesen sütötte földre a szemét - így ni! - milyen sipegve beszélt a főnöknővel: *(utánozva)* Nagyságod kegyessége végtelen boldoggá tesz...

ERNŐ: Szép tőled, hogy még szavaimra is emlékszel.

MÁRTA: Hogyne, mikor olyan csókolni való kis bikfic voltál? Hát még mikor hozzánk szóltál, szigorúan és keményen... *(Utánozva.)* A kisasszonyoktól pedig elvárom, hogy buzgalommal és engedelmességgel fognak támogatni... Képzeld nagymama, tekintélyt akart tartani; de nem ment neki, sehogy se ment neki.

GRÓFNÉ: Kifogtatok rajta, úgy-e?

MÁRTA: Hiszen ráismertünk... *(Mellét verve.)* Én ismertem rá!

GRÓFNÉ: Sokszor láttad azelőtt?

MÁRTA: Láttam bizony, a nevét is tudtam, egy palack rumomba került... *(Elkomolyodva.)* Oh istenem! ha tudtam volna, hogy unokatestvérem... már a nyakába ugrottam volna... Mégis jó hozzám az isten! Mikor legjobban panaszoltam árvaságomat, nemcsak egy drága nagymamát adott, hanem ráadásul egy kis unokatestvért is... Oh édes Ernő, ha mi azt akkor tudtuk volna! *(Ernő vállára borul.)*

ERNŐ *(sugva a grófnéhoz):* Fülig szerelmes belém.

GRÓFNÉ *(sugva):* Majd meglátjuk. Hagyj vele most magamra.

ERNŐ *(fenn):* Egy pillanatra a nagymamával hagylak Márta.

MÁRTA: Oh! már itt hagysz?

GRÓFNÉ: Át kell öltöznie, gyermekem. Hiszen olyan gyűrött és poros, hogy így meg sem jelenhet oly úri hölgy előtt, mint te vagy.

MÁRTA: Hallod Ernő? Igyekezzél méltó lenni az úri hölgyhöz... No, így kell búcsúzni az úri hölgytől...? Nesze! *(Jobbkezét nyujtja, melyet Ernő megcsókol.)* Nesze ez is! *(Balkezét nyújtja, melyet Ernő megcsókol)* Nos, az úri hölgytől elbucsuztál, most jön a Márta... Nesze! *(Homlokát nyújtja, melyet Ernő megcsókol.)*

ERNŐ *(sugva, elragadtatva a grófnéhoz):* Nagymama! fülig szerelmes belém. *(El balra.)*

Kilencedik jelenet.

GRÓFNÉ, MÁRTA.

MÁRTA: Csakhogy itt van már! Úgy-e nagymama, többé nem küldöd utazni?

GRÓFNÉ: Az tőled függ, gyermekem.

MÁRTA: Tőlem függ? No akkor örökre velünk marad.

GRÓFNÉ: Szívesen vagy hát vele?

MÁRTA: Tudod, nagymama, eddig még nem igen próbáltam; de úgy hiszem, nagyon szivesen vagyok vele.

GRÓFNÉ: Akit szeretünk, azzal mindig szivesen vagyunk.

MÁRTA *(elfogulatlanul):* Hisz én szeretem Ernőt.

GRÓFNÉ *(Mártát kezénél maga mellé huzva):* Hát igazán szereted?

MÁRTA *(csodálkozva):* Hát nem vetted észre, nagymama?

GRÓFNÉ: Oh kedves gyermekem, ha tudnád, mily boldoggá tettél e szavaddal! Most már remélhetem, hogy teljesül szivem egyetlen vágya; boldog lehetek úgy, hogy téged is boldoggá teszlek.

MÁRTA: Hogyne tenne engem boldoggá, ami téged boldogít?

GRÓFNÉ: Rég szerettem volna már erről veled beszélni, de nem mertem; nem akartam befolyást gyakorolni akaratodra; mert nem az én boldogságom itt a főkérdés, hanem a tied.

MÁRTA *(eszmélni kezd, a grófné arcába tekintve):* Miről beszélsz nagymama?

GRÓFNÉ: Látod édes gyermekem, nekem e világon már senkim sincs kettőtökön kívül; szegény, sokat szenvedett szívem két egyenlő részre van osztva köztetek, egyik vagy másik nélkül nem lehet egész a boldogságom. A jó isten meghallgatta imádságomat, ti szeretitek egymást, szívem újra egésszé lesz a ti szivetek egyesülésében és boldog lehetek egészen.

MÁRTA *(lassan, mintegy magában):* Boldog - egészen -

GRÓFNÉ: Ha szenvedésed árán kellett volna megvásárolnom boldogságomat, soha sem fogadtam volna el. De az isten jó, egyikünktől sem kíván lemondást, áldozatot. Hiszen szereted Ernőt, te mondtad, hogy szereted.

MÁRTA *(elfogultan, lassan szótagolva):* Szeretem, édes nagymama, szeretem.

GRÓFNÉ: És boldoggá fog tenni, ha nejévé lehetsz?

MÁRTA *(pillanatig meredten néz a grófnéra, aztán kitörő sírással keblére veti magát):* Oh édes nagymama!

GRÓFNÉ: Gyermekem, mit jelent ez?

MÁRTA: Ne kérdezz, nagymama, csak hagyj reád borulni, hagyj kebleden zokogni!

GRÓFNÉ *(aggódva):* Csalódtam volna?

MÁRTA *(erélyesen):* Nem csalódtál, nagymama, hogy is gondolhatsz olyant? Nem csalódtál, nem fogsz bennem csalódni soha!

(Szenvedélyesen átkarolja a grófnét.)

Tizedik jelenet.

ELŐBBIEK, GALAMBOSNÉ.

GALAMBOSNÉ: Úr isten! Mi baj van megint?

GRÓFNÉ: Baj, Trézsi? Semmi baj! Egy kis menyasszonyt tartok a karjaim közt.

GALAMBOSNÉ: Úgy hát örömében sír a kisasszony! Gondolhattam volna. Ernő gróf meg oda benn pompás étvággyal reggeliz örömében.

GRÓFNÉ: Hát én mit tegyek örömömben? Trézsi, táncolni fogunk, eltáncoljuk azt a palotást, melyet a te lakodalmadon jártam.

GALAMBOSNÉ: Jó, jó, de ha táncolni akar, ne feledje, hogy itt a fürdés ideje. Azt mondta az orvos, egy fürdőt sem szabad elmulasztani.

GRÓFNÉ: De hát itt hagyjam most az én kis menyasszonyomat!

GALAMBOSNÉ: Ne féljen, talál ő magához való társaságot.

GRÓFNÉ: Táncolunk, Trézsi, azért is táncolunk! Egy nagymama, ki a két unokája lakodalmán táncol. Ilyet se lát gyakran a világ... *(Hirtelen, ijedten Mártához.)* Gyermekem, a te szemed még mindig könnyes.

MÁRTA *(szomorú mosollyal):* Oh nagymama! nem tudod, hogy a boldogságnak is vannak könnyei?

GRÓFNÉ: Hallod, Trézsi? *(Megöleli Mártát.)* Légy boldog gyermekem, olyan boldog, amilyenné te tettél most engem! Jerünk, Trézsi, erősítsük magunkat, hiszen táncolnunk kell a lakodalmon... Te is táncolsz, Trézsi!... Mit akarsz, mit támogatsz? Nem szorultam rá, újra fiatal vagyok. *(Megcsókolja Mártát.)* Drága gyermekem, te adtad vissza ifjúságomat! *(Gyorsan el a középen Galambosnéval.)*

Tizenegyedik jelenet.

MÁRTA, majd SERAPHINE.

MÁRTA *(kétségbeesett kitöréssel az asztalra borul):* Vége! Vége!... *(Fölemeli fejét, kebléből levelet vesz ki s elmerülten olvassa.)* Épen ma vallotta meg szerelmét, épen ma ismertem meg szivemet, hogy csak érette dobog, egyedül érette... Oh Kálmán! Vége! mindennek vége! *(Lassan széttépi s elszórja a levelet.)*

SERAPHINE *(gyorsan jő a középről):* Épen most hallottam a grófnétól... olyan boldog, hogy csaknem repülve ment le a lépcsőn... tehát igaz?

MÁRTA *(szomorúan):* Igaz, Seraphine kisasszony. Menyasszony vagyok.

SERAPHINE: Ugy-e furcsán érzi magát? Én már régóta érzem így magamat... Remélem, a kegyed mátkasága rövidebb ideig fog tartani, mint az enyém.

MÁRTA: Hát boldog volt a nagymama?

SERAPHINE: Kimondhatatlanul! Hiszen mi mindnyájan tudtuk, hogy e házasság legfőbb vágya volt szivének. Lehet mondani, életét kötötte hozzá.

MÁRTA: És boldogtalanná tette volna, ha nem teljesül?

SERAPHINE: Boldogtalanná? Egyszerűen bele halt volna. Én mondom, aki pedig ismerem az emberi szivet.

MÁRTA *(fölkel, magában, szívére szorítva kezét):* Oh édes nagymama! a te Mártád nem fog boldogtalanná tenni téged. *(Lassan el balra.)*

Tizenkettedik jelenet.

SERAPHINE, majd TÓDORKA.

SERAPHINE *(sóhajtva):* Boldog leány! ez nem fogja megérni eljegyzésének jubileumát... Ah! Tódorka! Ha a fiatal gróf megjött, neki is itt kell lennie... és nem siet lábaimhoz...

TÓDORKA *(balról):* Seraphine kisasszony! a boldog viszontlátás örömének kifejezéseül fogadja legmélyebb tiszteletem kijelentését.

SERAPHINE: Ah! ő itt van lábaimnál!

TÓDORKA: E boldog pillanatban tegyen a legirígyeltebb halandóvá s engedje megcsókolnom ujjai hegyét.

SERAPHINE: Nem érdemelné meg, mert aki egyszer vissza tudott élni a bizalommal, arra egy gyönge nő nem bízhatja többé nyugodtan sorsát.

TÓDORKA: Oh Seraphine! ne feledje, hogy jóvá tettem hibámat, midőn mindent fölfedeztem a grófnénak.

SERAPHINE: Ám legyen! *(Elfordított arccal kezét nyújtja.)*

TÓDORKA *(megcsókolva Seraphine kezét):* Ah! ez a kéz! Vágyaim célja, évek hosszú során keresztül. Végre talán enyémnek mondhatom.

SERAPHINE *(hirtelen feléje fordul):* Együtt van a pénz?

TÓDORKA: Azzal, mit a grófnétól ez utazás fejében kaptam, épen ötezer forintom van.

SERAPHINE: Én is fölmegyek annyira.

TÓDORKA: A főnöknő kijelenté, hogy tízezer forintért kész átadni intézetét és nyugalomba vonul. Ah Seraphine!

SERAPHINE: Ah Tódorka!

TÓDORKA: Végre célt érünk.

SERAPHINE: Végre boldogok leszünk.

TÓDORKA: A történelmet, földrajzot és mennyiségtant magam veszem át. Ezzel is megtakarítunk egy tanárt. Oh Seraphine, nyujtsa még egyszer felém a kezét!

SERAPHINE *(kezét nyújtva):* Legyen az öné, ellenállhatatlan ember! A nyelvtant, szépírást, konyhai vegytant én veszem át, ezzel megtakarítjuk a másik tanárt.

TÓDORKA *(Seraphine kezét csókolva):* Oh boldogság! Mihelyt haza érkezünk, rögtön megtartjuk az esküvőt.

SERAPHINE *(eltakarva arcát):* Oly hamar?

TÓDORKA: Ideje már, hogy türelmetlen legyek. Az intézetet kettőnk nevére iratjuk. Oh! mondja ki a boldogító igent!

SERAPHINE: Ki tudna önnek ellenállni, rettenetes ember?

TÓDORKA: És most boldogságunk zálogául, egyezségünk pecsétjéül engedje elrabolnom ajkairól - *(szégyenlősen)* az első szüzies csókot.

SERAPHINE *(szemérmesen):* Ah! ön nagy mohó!

TÓDORKA: Mohó! Huszonnégy év mulva?

SERAPHINE: Legyen hát! De csak homlokomon.

TÓDORKA *(kitárt karokkal egy lépést tesz Seraphine felé):* Oh Seraphine!

SERAPHINE *(szintén egy lépést tesz előre):* Oh Tódorka! *(Megölelik egymást.)*

Tizenharmadik jelenet.

ELŐBBIEK, KOSZTA *(a középről).*

KOSZTA *(meghökkenve):* Bocsánat... azt vélem, alkalmatlan időben léptem be.

(Tódorka és Seraphine szétugranak egymástól s mindketten szégyenlősen, elfordított fejjel állnak.)

KOSZTA: Megyek már... tessék folytatni. *(Indul.)*

SERAPHINE: Tiszteletes úr!

KOSZTA *(megáll):* Ha nem csalódom, engem méltóztatott szólítni.

SERAPHINE *(elfordított fejjel):* Engedje bemutatnom vőlegényemet, Tódorka Szilárd tanár urat.

TÓDORKA *(elfordított fejjel):* Engedje bemutatnom arámat, Langó Seraphine kisasszonyt.

KOSZTA: Ez esetben talán magamat is be kellene mutatnom. Koszta Sámuel, nyugalmazott tábori lelkész. *(Kezet nyújt Tódorkának.)* Szerencsét kívánok, tanúr úr! Nem merem kétségbe vonni, hogy boldog lesz a kisasszonnyal.

SERAPHINE: A tiszteletes úr nagyon elnéző.

KOSZTA: Azaz, hogy nincs jogom az ellenkezőt állítni. Mint újabb ismerős, csak általános körvonalakban itélhetek.

TÓDORKA: Tehát újabb ismerős?

SERAPHINE *(félre):* Szemében a féltékenység zöld lángja lobbant fel. *(Fenn.)* Felületes, nagyon felületes ismerős.

KOSZTA: Amennyiben együtt lakunk e fogadóban s mindennap együtt sétálunk a tengerparton.

TÓDORKA: Együtt laknak?

KOSZTA: Azaz hogy ő jobbra, én balra.

TÓDORKA: Jobbra, balra?

SERAPHINE *(félre):* Hiszen ez ember féltékeny, mint a tigris. Nem szabad őket együtt hagynom. *(Fenn.)* Vezessen szobámba, barátom, rosszul érzem magamat.

KOSZTA: Főfájás ellen biztos szerrel szolgálhatok.

SERAPHINE *(eréllyel):* Nem a fejem fáj... *(Tódorkához.)* Nyujtsa karját!

TÓDORKA: Ah! mily ritka kegy...

SERAPHINE *(halkan, gyorsan):* Ne gúnyoljon, ön zöldszemű szörnyeteg!

TÓDORKA *(bámulva):* Zöldszemű? eddig azt hivém, sárga szemem van.

SERAPHINE *(halkan):* Elég! Gúnyja megöl! vezessen el innen!

TÓDORKA *(karját nyújtja):* Amint parancsolja. *(Kosztához.)* Viszontlátásra, tiszteletes úr.

SERAPHINE *(magában):* Mily fenyegető hangon mondja ezt!

KOSZTA: Remélni merem, hogy még többször lesz szerencsém.

SERAPHINE: Vulkánon állunk! El innen! *(Elvonja Tódorkát balra.)*

Tizennegyedik jelenet.

KOSZTA, majd MÁRTA.

KOSZTA *(magában):* Ime megújulnak a biblia csodái. Ábrahám ismét nőül veszi Sárát... Nem vélek csalódni személyes érzelmeimre nézve, ha azt állítom, hogy én inkább maradnék nőtlen állapotban.

MÁRTA *(gyorsan jő balról, más ajtón, kezében levéllel):* Ah tiszteletes úr? Beszédet véltem és azt véltem -

KOSZTA: Aki vél, az gyakran csalódik. Kálmán bárót keresem. Nem méltóztatik tudomással bírni hollétéről?

Tizenötödik jelenet.

ELŐBBIEK, KÁLMÁN.

KÁLMÁN *(gyorsan jő középről):* Márta kisasszony... Ah! a tiszteletes úr is itt van? Jött már levél a nagybácsitól?

KOSZTA: Éppen most akarok a postára menni, hogy utána nézzek... Ha nem csalódom, Márta kisasszony kezében is levelet látok... Parancsolja, hogy feladjam?

MÁRTA: Köszönöm, nem postára való.

KOSZTA: Ez esetben nem adom fel a postára. Magamat ajánlom... Nem jön velem, ifjú báró úr?

KÁLMÁN: Csak nem leszek oly udvariatlan, hogy magára hagyjam a kisasszonyt!

KOSZTA: Nem tartozván megbizatásom körébe, hogy udvariatlanságra kényszerítsem az ifjú báró urat, egyedül indulok a postára *(El a középen.)*

Tizenhatodik jelenet.

KÁLMÁN, MÁRTA.

KÁLMÁN: Csakhogy elment! Csakhogy magunkra maradtunk! Márta kisasszony, édes Márta! elolvasta levelemet?

MÁRTA *(igent int fejével).*

KÁLMÁN: Elolvasta! És nem szól! Oh Márta, nincs reá semmi válasza?

MÁRTA *(némán átnyújtja a levelet).*

KÁLMÁN: Levél! E levélben rejlik életem vagy halálom. *(Feltöri és olvassa.)* „Ne gondoljon többet reám, hagyjon el. Én másé vagyok, a legszentebb kötelesség parancsolja, hogy másé legyek. Feledjen el!...” Márta! mit jelent ez?

MÁRTA *(síró hangon):* Feledjen el. *(Az ajtó felé indul.)*

KÁLMÁN *(útját állja):* Nem bocsátom el! Magyarázatot kell adnia. Ezt a levelet nem értem, nem akarom megérteni. Mást akart írni, s valami gonosz szellem vezette félre tollát. Feleljen Márta, mit akart írni?

MÁRTA *(szomorúan):* Ezt akartam írni, Kálmán. Nem írhattam másképp.

KÁLMÁN: Nem hiszem. Rossz álom játszik velem... Oh Márta, költsön fel belőle! Hiszen nem lehet, hogy annyira csalódtam szemében, mosolyában, arca pirulásában... Mióta megláttam, mindig szerettem, és mindig volt jogom remélni, hogy viszont szeret. Miért ámított, Márta? Játékot űzött velem?

MÁRTA: Nem űztem játékot. Nem ámítottam.

KÁLMÁN: Ha nem ámított, akkor szeret. Feleljen: szeret-e?

MÁRTA *(elfordítva fejét):* Nem lehetek nejévé.

KÁLMÁN: Szeret! Nem meri mondani, hogy nem szeret, nem tud hazudni! És mégis azt mondja, nem lehet az enyém. Mit akar hát velem?

MÁRTA: Hagyjon el, Kálmán, ön kegyetlen! Azt hiszi, nem szenvedek én eléggé, nem fáj az én szivem is úgy, talán jobban, mint az öné? Miért gyötör hát? Nem látja, hogy szegény gyönge gyermek vagyok, akinek nem szemrehányásra, hanem vígasztalásra, erősítésre volna szüksége, hogy össze ne roskadjon fájdalmában? Ha nem erősíthet, legalább hagyjon magamra bánatommal és ne tegye még súlyosabbá szivem terhét, hiszen nem tehetek másképp! *(Arcára borítja kezét és sírva fakad.)*

KÁLMÁN: Nem tehet másképp! Ki kényszeríti? Feleljen legalább erre, Márta, ha nem akarja, hogy megőrüljek.

MÁRTA *(gyorsan, a sírás által többször megszakított hangon):* Nem árulhatom el, mert neki soha sem szabad megtudnia, hogy én feláldozom érte magamat... De föl kell áldoznom; boldogsága, élete függ tőle. Érti, Kálmán? boldogsága, élete, annak, akinek én mindent, mindent köszönhetek a világon... Ugy-e megért most? Ugy-e el fog hagyni?

KÁLMÁN: Nem hagyom el! Ha megtenném, nem szeretném igazán, s joga volna megvetnie engem. Nem hagyom el Márta és küzdeni fogok birásáért! *(Megragadja kezét.)*

MÁRTA: Hagyjon el! hagyjon el!

Tizenhetedik jelenet.

ELŐBBIEK, ERNŐ.

ERNŐ *(belép):* Mikor egy nő azt kiáltja: hagyjon el! a lovagias férfi nem erőszakoskodik többé.

KÁLMÁN: Milyen jogon ad ön nekem leckét, uram?

ERNŐ: Azon a jogon, mely minden lovagias férfit megillet. Különben van szerencsém magamat bemutatni: gróf Szerémi Ernő vagyok, e hölgy jegyese.

KÁLMÁN: Jegyese! Ön a jegyese?

ERNŐ: Én vagyok. Hacsak a kisasszony meg nem hazudtol.

MÁRTA: Nem hazudtollak meg, Ernő. *(Kálmánhoz.)* Ugy van, uram, ő jegyesem. *(Halkan, gyorsan.)* Ne feledje, amit mondtam, legyen irgalommal hozzám!

ERNŐ *(karját nyújtja):* Engedd Márta, hogy elvezesselek innen.

MÁRTA: Isten önnel, uram, örökre isten önnel! *(El Ernővel balra.)*

KÁLMÁN *(magában):* Ez hát jegyese! Mily gúnnyal, mily lenézéssel bánt velem! És én eltűrjem? Ah! bármily titkos hatalom küzd melletted, meg fogom azt törni!

Tizennyolcadik jelenet.

ERNŐ, KÁLMÁN.

ERNŐ *(visszajő):* Nos, uram, rendelkezésére állok.

KÁLMÁN: Vártam önt.

ERNŐ: Ugy emlékszem, én már bemutattam magamat.

KÁLMÁN: Báró Örkényi Kálmán.

ERNŐ: Jó. Beszéljünk, kérem, nyugodtan és csendesen. A hangos szót könnyen meghallanák a szomszéd szobákban. Lesz szíves magyarázatot adni nekem, mily jogon mert menyasszonyomra támadni?

KÁLMÁN: Lesz szíves előbb ön megmagyarázni, mily joggal meri menyasszonyának nevezni azt, kinek isten előtt egyedül az enyém a szerelme?

ERNŐ: Engedje meg, hogy ezt kétségbe vonjam.

KÁLMÁN: Épen oly joggal vonom én kétségbe az ön szavát.

ERNŐ: Ugy látszik, oly ellentétek vannak köztünk, melyeket szóval nem lehet elintézni.

KÁLMÁN: Minél előbb, annál jobb. Egyikünk fölösleges a földön.

ERNŐ: Magam is azt hiszem. Csak csendesen, kérem, feltünés nélkül!

Tizenkilencedik jelenet.

ELŐBBIEK, KOSZTA, majd TÓDORKA.

KOSZTA: Levél jött az ezredes úrtól, még ma megérkezik.

KÁLMÁN: Akkor sietnünk kell... Mit gondol, uram, nem tennénk egy kis magános sétát?

ERNŐ: Szivesen, ha ismer valami jó félreeső helyet.

KOSZTA: Az úgynevezett népkert ilyenkor egészen el van hagyatva.

KÁLMÁN: Köszönöm tiszteletes úr! Ott leszek. *(Gyorsan el a középen.)*

KOSZTA *(Ernőhöz):* Szabad kérdeznem, mily okból méltóztatik sétát tervezni az ifjú báróval?

ERNŐ *(egy balajtóhoz siet s beszól):* Tódorka úr, kérem egy percre.

KOSZTA *(magában):* Nem is felel kérdésemre. Úgy rémlik, mintha izgatott volna.

TÓDORKA *(jő):* Mit parancsol, gróf úr!

ERNŐ: Hova tette pisztolyos tokomat?

TÓDORKA: Még mindig a gróf úr bőröndjében van.

ERNŐ: Jó. *(Indul.)*

KOSZTA *(belekapaszkodik):* Szabad kérdeznem, a magános séta és a pisztolyos tok összefüggésben vannak-e egymással?

ERNŐ *(lerázza magáról):* Eh! hagyjon el!

TÓDORKA *(ijedten):* Micsoda magános séta? *(Megfogja Ernőt.)*

KOSZTA: Az én növendékemmel! *(Megfogja Ernő másik kezét.)*

ERNŐ *(mindkettőt eltaszítja):* Szót se! Ha valamelyikök bármit elárul abból, amit most hallott, irgalom nélkül lelövöm. *(El gyorsan balra.)*

Huszadik jelenet.

TÓDORKA, KOSZTA, majd SERAPHINE.

TÓDORKA *(egy ideig rémült meglepetéssel néznek egymásra Kosztával. Szünet után):* Lelő!

KOSZTA: Irgalom nélkül.

TÓDORKA: Pisztoly.

KOSZTA: Magános hely.

TÓDORKA: Mit fog mondani a grófné?

KOSZTA: De mit fog mondani az öreg báró?

TÓDORKA: Micsoda vérengző fenevadat hordoz ön magával?

KOSZTA: Az ön növendéke a vérengző fenevad. Még a haja szála is égnek meredt dühében. No ugyan szépen fölnevelte.

TÓDORKA: Ne fogja rám a tiszteletes úr a saját bűnét. Ön nevelte fel azt az orgyilkost!

KOSZTA *(kiáltva):* Kikérem magamnak!

TÓDORKA *(kiáltva):* Akárhogy kéri ki, mégis orgyilkos!

SERAPHINE *(az ajtóban áll):* Nagy ég! félelmem teljesült! Összekerültek.

KOSZTA: Az úr fejére fog most szállni a kiontott vér!

SERAPHINE *(sikoltva előrohan):* Vér! *(Megragadja Tódorkát.)* Nem engedem! Testemmel védem őt!

TÓDORKA: Ugyan hagyjon el a kisasszony! Nem tudja mi van készülőben!

KOSZTA: Párbaj!

TÓDORKA: Pisztoly!

KOSZTA: Magános hely. És még én utasítottam oda!

SERAPHINE: Ön utasította! Gyilkos!

TÓDORKA: Ez nem maradhat annyiban!

SERAPHINE *(megragadja):* Tódorka! én ártatlan vagyok!

TÓDORKA *(lerázza magáról):* Ugyan hagyjon békét!

SERAPHINE *(Kosztához rohan, megragadja kezét):* Uram, tegyen bizonyságot mellettem! Mi ártatlanok vagyunk!

KOSZTA *(lerázza magáról):* Van is most erre idő!

TÓDORKA: Siessünk! Minden pillanat drága!

SERAPHINE *(ájuldozva):* Tódorka, elájulok!

TÓDORKA: Bánom is én!

SERAPHINE: Féltékeny szörnyeteg!

KOSZTA: Előre! tudom a helyet! nincs veszteni való időnk! *(Elrohan Tódorkával.)*

Huszonegyedik jelenet.

SERAPHINE, majd MÁRTA.

SERAPHINE *(roskadozva):* Tódorka... Koszta úr!... Elrohantak...! Vérét ontják egymásnak... miattam... Oh istenem! azért epedtem hát huszonnégy évi mátkaságban, hogy az esküvő előtt lőjjék le jegyesemet? Mit tegyek? Hova forduljak? A grófné... talán haza jött... *(A balajtón betekint.)* Senki...! Talán a benső szobában? Márta...! segítség!

MÁRTA *(sietve jő):* Az égre! mi történt?

SERAPHINE: Nincs itthon a grófné?

MÁRTA: Tudja, hogy még a fürdőben van.

SERAPHINE *(tompán, sötéten):* A fürdőben! És ők azalatt egymás vérében fürdenek!

MÁRTA: Kik? Az égre! mit beszél?

SERAPHINE: Párbajra mentek! Pisztolyra! Nem engedem! Megakadályozom, bár életem árán...

MÁRTA: Feleljen, kiről beszél?

SERAPHINE: Oda rohanok! Nem, engem is lelőnének! Ah! ezt az eszmét az isten adta! Van még rendőrség! Oda, oda! gyorsan! *(Elrohan a középen.)*

MÁRTA *(magában):* Mit beszél ez? Párbaj? Kinek lehet itt párbaja? Mért e szörnyű rémület? *(Megrázkódik.)* Ah! mint szivembe nyilallt egyszerre!... Úgy van, úgy van! Ernő visszatért ide... oly gúnyos, sértő tekintettel néztek egymásra...! És én itt állok tehetetlenül... Oh istenem! istenem! *(Pamlagra roskad.)*

Huszonkettedik jelenet.

MÁRTA, ÖRKÉNYI, PIROSKA, PINCÉR.

PINCÉR: Erre méltóztassék, itt van a báró úr szállása.

ÖRKÉNYI: Nincs itthon az öcsém?

MÁRTA *(fölemeli fejét s figyelmesen nézi Örkényit. Magában):* Kálmán nagybátyja.

PINCÉR: Igenis nincs, kérem alássan.

ÖRKÉNYI: Hát az a papforma úri ember, ki az ifjú báróval lakik?

PINCÉR: Az sincs itthon, kérem alássan.

ÖRKÉNYI *(dühösen):* Hol vannak, kérem alássan?

PINCÉR *(ijedten):* Elrohantak, kérem alássan. Egyik a másik után.

ÖRKÉNYI: Elrohannak, mikor én megirom nekik megérkezésem idejét! Ez aztán figyelem!

PIROSKA: Édes nagybácsi, talán meg sem kapták a levelét.

PINCÉR: Igenis megkapták, a tiszteletes úr már meg is rendelte a szobákat.

ÖRKÉNYI: És elrohan előlem! És én ezt az embert még csillapító szernek tartom! Hiszen még nem is látom, még csak a közelében vagyok, már is dühbe hoz.

PIROSKA *(halkan):* Vigyázzon, nagybácsi, nem vagyunk egyedül.

ÖRKÉNYI *(Márta felé néz, udvariasan üdvözli):* Egy hölgy, még pedig a fiataljából.

PIROSKA *(halkan):* Nézze, milyen kedves arca van.

ÖRKÉNYI: Majd megismerkedel vele, legalább lesz társaságod. *(Dühösen a pincérhez.)* Hát te mit tátod itt a szádat? Egy, kettő, előre!

PINCÉR *(ijedten):* Igenis, kérem alássan. Méltóztassék, erre vannak a szobák.

ÖRKÉNYI: Ha az a tiszteletes úr féle megjön, mondd meg neki, mondd meg neki -

PINCÉR: Igenis, kérem, mit mondjak meg neki?

PIROSKA: Hogy siessen lecsillapítni a nagybácsit.

ÖRKÉNYI *(dühösen):* Érted? Siessen lecsillapítni! Előre! *(Mindhárman el jobbra.)*

MÁRTA *(magában, fölemelkedik a pamlagról):* Kálmán nagybátyja, kiről annyit beszélt nekem... Az isten küldte, ő bizonyosan segítni fog... Beszélek vele, nem félek tőle, nem! Bármint kiabál, bármily haragosnak látszik, érzem, hogy jó ember... Beszélni fogok vele.

Huszonharmadik jelenet.

MÁRTA, PINCÉR.

PINCÉR *(visszaszólva az ajtóból):* Igenis kérem, rögtön felhozatom a málhákat.

MÁRTA: Pincér úr, kérem -

PINCÉR: Csókolom kezét! mit tetszik parancsolni?

MÁRTA: Legyen olyan jó, menjen vissza a báró úrhoz -

PINCÉR: Ha visszamegyek hivatlanul, pofon üt, kérem alássan.

MÁRTA: Oh ne féljen! mondja csak neki, hogy egy hazájabeli nő kiván vele beszélni, itt, rögtön... tegye meg, kérem, pincér úr...

PINCÉR: Ki tudna ellenállni ily kérésnek? *(El jobbra.)*

MÁRTA *(magában):* Mit mondjak neki? Hogy fogjak hozzá? Oh! az isten velem lesz, ő fogja ajkamra adni a leghelyesebb szavakat...

PINCÉR *(futva jő):* Pofon ütött, de mindjárt itt lesz. *(El a középen.)*

MÁRTA *(magában):* Mindjárt itt lesz... Ah! most már félni kezdek... Mit fog gondolni rólam? Ha erősen rám kiáltana, tudom, még a szavam is elállna... De nem! hisz olyan udvariasan köszöntött... nem félek tőle, nem!

Huszonnegyedik jelenet.

ÖRKÉNYI, MÁRTA.

ÖRKÉNYI: A pincér azt mondta, egy magyar nő kiván velem beszélni.

MÁRTA *(félénken):* Én vagyok a magyar nő.

ÖRKÉNYI *(gyöngéden):* Kegyed, gyermekem? Mit kiván tőlem? Segítségére lehetek valamiben?

MÁRTA *(félre):* Hiszen ezzel egészen okosan lehet beszélni. *(Fenn.)* Tudtára akarom adni, hogy öccsét, Kálmánt nagy veszély fenyegeti.

ÖRKÉNYI: Veszély? Micsoda veszély?

MÁRTA *(sugva, iszonyattal):* Párbaj!

ÖRKÉNYI *(hangosan, közömbösen):* Párbaj? Kivel? miért?

MÁRTA *(zavartan):* Az - az - nem tartozik ide. Az mindegy...

ÖRKÉNYI: Nem mindegy, kisasszony. Vannak olyan esetek, melyekben a párbaj becsületbeli kötelesség, s ha Kálmánnak ilyen ügye van, nem hogy megakadályoznám benne, hanem még én lennék a segédje.

MÁRTA *(elszörnyedve):* És ön nagybácsi?

ÖRKÉNYI *(mosolyogva):* Én katona vagyok, kisasszony, s a katonák egy kissé másképp fogják fel a párbajt, mint a kis leányok. Nem olyan ijesztő dolog ez! Nézzem rám, nekem legalább tizenhárom párbajom volt már az életben.

MÁRTA: Ah istenem! hiszen akkor én rossz helyre fordultam. Ön nem félti Kálmánt.

ÖRKÉNYI: Kálmán tud jól vívni, kitünően lő, s ha jogát vagy becsületét védi, az isten vele lesz. Miért félteném?

MÁRTA: Hát nem gátolja meg a párbajt?

ÖRKÉNYI: Attól függ, mi volt az oka? Holmi haszontalanságért, gyerekjátékból én sem engedném meg. *(Közelebb hajolva Mártához, mélyen szemébe néz.)* De ebben az esetben nyugodt lehetek. Kegyedért valóban érdemes párbajt vívni.

MÁRTA *(zavartan, elfordulva):* Értem? Ki mondja, hogy értem?

ÖRKÉNYI: Édes gyermekem, annyi éleslátást föltehetett volna rólam, hogy ezt észrevegyem. Kálmán szerelmes önbe s a párbaj ön miatt van vetélytársával.

MÁRTA *(indulatosan):* Észrevette, és nyugodtan áll itt, és nincs annyi szánalommal hozzám, hogy megmentsen a rettegéstől? Dicsekszik vele, hogy katona, hogy más szempontból fogja fel a párbajt! Nos uram, én nem vagyok katona, és én is a magam szempontjából fogom fel, és nem akarom, nem fogom engedni, hogy miattam lelőjék egymást az emberek, tudja?

ÖRKÉNYI *(tetszéssel):* Nagyszerű gyerek! Istenemre, még én is kiállnék érte.

MÁRTA *(magához térve, könyörögve, összetett kezekkel):* Oh báró úr, ne itéljen meg, hogy így beszéltem. Ne haragudjék rám, nem akartam én kiszidni... oh! de igazán nem tudom már, mit beszélek. A rettegés megszédíti fejemet, megzavarja nyelvemet. Szemem káprázik, véres képeket látok, halálhörgést hallok, és egy szörnyű vádló hang azt kiáltja: miattad, minden miattad történik... *(Eltakarja arcát.)* Oh! rettentő ezt látni, ezt hallani!

ÖRKÉNYI *(gyöngéden):* Csillapuljon gyermekem, Kálmán biztosan győzni fog.

MÁRTA: Oh! hát nem akar ön megérteni? Egyformán reszketek én mindkettőért! Mit ér nekem, ha Kálmán győz? Hiszen ellenfele, ki életével fizeti meg az ő győzelmét, unoka-testvérem, és az ő halála megtörné szegény nagyanyánk szivét... Mégsem látja be uram, hogy ennek a párbajnak nem szabad megtörténni?

ÖRKÉNYI *(komolyan):* Ez már komoly dolog, gyermekem, mindjárt ezen kellett volna kezdenie. Ki az ön unokatestvére?

MÁRTA: Szerémi Ernő.

ÖRKÉNYI *(megrázkódik):* Szerémi... Mit mondott? Szerémi... Igy hát nagyanyja, akiről beszélt -

MÁRTA: Az én nagymamám Szerémi grófné... Ugy-e, ön ismeri, legalább híréből? Ismeri, tiszteli, szereti...? Ugy-e, ön is belátja, hogy meg kell őt menteni minden bánattól...?

ÖRKÉNYI *(nagy indulattal):* Szeréminé! Az ő unokája! Oh! ez az asszony...! A nevét se akarom hallani!

MÁRTA: Mi ez? Hogy mer a nagymamáról így beszélni? Báró úr, ebben nem értem a tréfát. Féltem öntől, reszketve beszéltem önnel, de ha a nagymamát bántja, akkor nem félek, nem reszketek többé és megtiltom, hogy így beszéljen róla!

ÖRKÉNYI: Hagyjon el, kisasszony, hagyjon el!

MÁRTA *(méltósággal):* El is hagyom! Semmi közünk többé egymáshoz... Majd megmondom a nagymamának, és akkor reszkessen! *(Indul.)*

Huszonötödik jelenet.

ELŐBBIEK, KÁLMÁN *(a középről, gyorsan jő).*

MÁRTA *(sikoltva hozzá rohan):* Ah! Kálmán! él! él! *(Rémülten.)* De a másik... Ernő... Feleljen, Kálmán, mit tett vele?

KÁLMÁN: Hogyan, Márta? Ön tudta?

MÁRTA: Mindent tudtam, mindent elmondtam nagybátyjának... feleljen! az égre!

KÁLMÁN: A párbajt megakadályozták...

MÁRTA: Oh hála, hála neked istenem! Édes nagymama, nem fog megtörni a szived... Isten önnel, Kálmán! *(Indul.)*

KÁLMÁN *(megfogja kezét):* Megálljon Márta! a véletlen oly kedvező alkalmat nyujtott számomra, melyet nem akarok elszalasztani. Ön újra elárulta, hogy szeret, nagybátyám tanuja volt, előtte ismétlem hát -

ÖRKÉNYI: Elég fiú! Bocsásd el azonnal e leány kezét!

KÁLMÁN: Nem bocsátom el! E leány szivemnek választottja, és kívüle nem lesz más nőm.

ÖRKÉNYI: Szerémi grófné unokája! A te nőd? Az én családom tagja? Soha!

MÁRTA *(elrántja kezét):* Még egyszer mondom, uram, ne bántsa a nagymamát! Ne féljen, ha térden állva kérne, akkor sem lépnék be az ön családjába, nem! Hagyjon el, Kálmán! Utoljára állunk szemközt egymással, kimondhatom az igazat: igen, szerettem önt, szeretem most is végtelenül, de az ön nagybátyja ellensége az én drága nagyanyámnak, gyűlöli őt, nem leszek az ön nejévé soha, soha!

Huszonhatodik jelenet.

ELŐBBIEK, GRÓFNÉ, GALAMBOSNÉ *(a középről).*

MÁRTA *(sikoltva a grófnéhoz rohan, s erősen magához szorítja):* Nagymama! ne lépj be! itt ellenséged áll. Jerünk innen, ne nézz reá!

GALAMBOSNÉ: Micsoda felfordulás ez?

GRÓFNÉ *(magában, megrezzenve):* Örkényi...

ÖRKÉNYI *(félre):* Ő az. *(Fenn.)* Nem kerestem ez alkalmat, grófné. Nem hihettem, hogy valaha még unokáink szerelme állítson szembe egymással.

GRÓFNÉ *(meglepetve, Mártára néz):* Hogyan! Gyermekem... te...?

MÁRTA *(magánkívül):* Nem igaz! Ne higyj neki! Csak azért mondja, hogy megtörje a szivedet... Vigy el innen, én Ernő neje leszek, nem töröm meg a szivedet... nem... nem töröm meg, édes nagymama. *(Aléltan leroskad a grófné előtt, Galambosné gyorsan melléje térdel és felemeli fejét, Kálmán hozzá akar lépni, Örkényi parancsoló mozdulattal elrántja onnan.)*

GRÓFNÉ *(megrendülve):* Márta...! Ezt szereti... Köszönöm, báró, akarata ellen jót tett: felnyitotta a szememet.

(Függöny.)

HARMADIK FELVONÁS.

(Szín, mint a második felvonásban. Márta a pamlagon fekszik aléltan, a grófné mellette ül, ölében tartva Márta fejét, Galambosné a pamlag végén áll.)

Első jelenet.

GRÓFNÉ, GALAMBOSNÉ, MÁRTA.

GALAMBOSNÉ: Még se nyitja fel a szemét?

GRÓFNÉ: Csitt! lélekzete már nyugodtabb, ne költsük fel idő előtt.

GALAMBOSNÉ: Mégis csak jobb lett volna orvost hivatni.

GRÓFNÉ: Az orvosok csak igazán beteggé tették volna. Jobban tudom én e bajnak az orvosságát... Csitt! mintha felnyitná a szemét.

MÁRTA *(megmozdul, lassan fölemeli fejét, a grófné arcába néz és keblére vonja fejét.)*

GRÓFNÉ: Drága gyermekem!

GALAMBOSNÉ: Hála istennek! orvos nélkül is magához tért.

MÁRTA *(halkan):* Nagymama! édes nagymama!... csakhogy ölelhetlek... azt álmodtam, hogy elvesztettelek...

GRÓFNÉ: Ki szakíthatna el tőled engem, drága gyermekem?

MÁRTA *(hirtelen fölemelkedik, riadtan körülnéz):* Nem volt álom...! Talán még itt van?

GALAMBOSNÉ: Ne féljen kisasszony, úgy elment az innen, hogy talán vissza se jő többé.

MÁRTA: Mit mondott? Ne higyj neki nagymama, akármit mondott... Ellenséged, de én megvédtelek téged... Tudom, hogy bevádolt előtted... ne higyj neki...

GRÓFNÉ: Nem vádolt, gyermekem. Mivel vádolt volna?

MÁRTA: Oh, hiszen hallottam... jól emlékszem... Hogy én - hogy én mást szeretek... ne higyj neki nagymama, én Ernő neje leszek, nem fogom megtörni a szivedet.

GRÓFNÉ: Ki mondta neked, hogy megtörnéd a szivemet?

MÁRTA: Seraphine kisasszony mondta, meghalnál, ha nem lennék Ernő nejévé.

GALAMBOSNÉ *(bosszúsan):* Ugyan hogy tud erre az örökös menyasszonyra hallgatni?

GRÓFNÉ: Édes gyermekem, hiszed-e, hogy igazán szeretlek téged?

MÁRTA *(leborul a grófné előtt, ölébe hajtja fejét):* Oh nagymama!

GRÓFNÉ: Légy hát nyugodt, drágám, és ne gyötörd szivedet képzelt rémképekkel... Vonulj most szobádba, pihenj ott szép csendesen, nemsokára nálad leszek.

MÁRTA: Megyek, édes nagymama, és nyugodt leszek, amint parancsolod. Csak ne kérdezd tőlem többé, hiszem-e, hogy igazán szeretsz? Mit hinnék, ha ezt nem? Hiszen akkor újra vissza esném abba a sötét, hideg árvaságba, honnan a te drága szived melege váltott meg engem. Oh, édes nagymama, hiszem, hogy igazán szeretsz! *(Fölemelkedik.)* De te is hidd, hogy a te Mártád szeret téged... Téged... érted, nagymama? téged, legjobban a világon! *(El balra.)*

Második jelenet.

GRÓFNÉ, GALAMBOSNÉ.

GRÓFNÉ *(kezébe temetve arcát):* Ez volt utolsó álma szegény szivemnek... Isten nem akarta, hogy teljesüljön.

GALAMBOSNÉ: Ne búsuljon, grófné!

GRÓFNÉ *(sóhajtva):* Ne csodáld Trézsi, ha egy pillanatnyi bánkódást szentelek legszebb reményem kimultának... Úgyis csak egy pillanatig tart... *(Mosolyogva.)* Látod, vége is van már. Ez a szegény gyermek fel tudta volna áldozni értem a legnagyobbat, szivének szerelmét... és én ne tudnék érte feláldozni egy ábrándot, egy álmot? Olyan önzőnek tartasz engem, Trézsi?

GALAMBOSNÉ: Hát mondtam én valamit? Azt se mondtam, csak gondoltam, hogy annak a dühös öreg bárónak a szavát sem kell ám csupa szentírásnak venni.

GRÓFNÉ: Hallgass, Trézsi! Eddig is élesebb látóknak kellett volna lennünk. Látod, hiába öregedtünk meg, ha még egy ilyen kis leány szivében sem tudunk olvasni.

GALAMBOSNÉ: Lehet is ahhoz eléggé megöregedni!

GRÓFNÉ: Most már csak az a remény tart fenn, hogy Ernő szivében is csalódtam... Oh! adja isten, hogy így legyen... Érzem, újra visszatérne egész elveszettnek vélt boldogságom, ha boldoggá tehetném egyik unokámat anélkül, hogy a másik boldogtalan legyen.

Harmadik jelenet.

ELŐBBIEK, SERAPHINE, TÓDORKA.

SERAPHINE *(a középről, kezénél fogva hurcolva Tódorkát):* Ide, szörnyeteg! Ide, vérszopó vampyr! Ah! Kegyelmes grófné, lássa bennem a legboldogtalanabb menyasszonyt!

GRÓFNÉ: Mi történt?

TÓDORKA: Én valóban nem értem a kisasszony természetfölötti haragját.

SERAPHINE: Hallgasson! Kegyes úrnőnk előtt állunk, itt nincs helye a tettetésnek! Hát ezért óvtam én meg évtizedeken keresztül szeplőtlenül szűzi tisztaságomat az ön számára, hogy az utolsó évben törjön ki ádáz féltékenysége?

TÓDORKA: Ugyan kire volnék féltékeny?

GALAMBOSNÉ: Azt már én is szeretném látni.

SERAPHINE: Nem féltékeny? Még ezt is eltagadja? Miért szállott hát e véres párbajra?

GRÓFNÉ: Párbaj! Kinek volt párbaja?

SERAPHINE *(Tódorkára mutat):* Neki!

TÓDORKA: Nekem?

GRÓFNÉ: Kivel?

SERAPHINE: Koszta Sámuel úrral.

GRÓFNÉ: Lehetetlen!

SERAPHINE: Miattam!

GALAMBOSNÉ: Az még lehetetlenebb!

SERAPHINE: Saját szememmel láttam, saját fülemmel hallottam.

GRÓFNÉ: A párbajt?

SERAPHINE: A kihivást... A párbajt megakadályoztam.

TÓDORKA: Kérem, azt én akadályoztam meg.

SERAPHINE: Hallgasson! Én voltam a rendőrségnél. Szerelmem részrehajlóvá tett és Koszta Sámuelt jelentém fel, mint kihívót. El is csípték.

GALAMBOSNÉ: Elcsípték a tiszteletes urat?

SERAPHINE: El! Többé nem fogja fenyegetni az én egyetlen vőlegényem életét.

TÓDORKA: Itt szörnyű tévedés van. A párbajt épen én és Koszta úr akadályoztuk meg.

SERAPHINE: A saját párbajukat? Ne beszéljen nekem ilyen bolondokat!

TÓDORKA: De hiszen nekünk eszünk ágában sem volt párbajra menni.

SERAPHINE: Talán nem hallottam a kihívást? Nem láttam az ön vad féltékenységét?

TÓDORKA: Ugyan ne tréfáljon! Egészen más az a párbaj!

GRÓFNÉ: Micsoda párbaj?

TÓDORKA: Most már nincs veszély, kimondhatom a grófné előtt: Ernő gróf és a fiatal Örkényi közt.

GRÓFNÉ *(felszökik):* Nagy ég! hát már idáig jutott?

SERAPHINE: Ne higyjen neki grófné! ezt csak azért mondja, hogy engem megnyugtasson.

GALAMBOSNÉ: Ugyan, fogja be a száját!

SERAPHINE *(ájuldozva):* Ah!

GRÓFNÉ *(izgatottan):* Siessen, tanár úr, keresse fel Ernőt és rögtön vezesse hozzám! Minden áron! Vissza ne térjen nélküle! *(Tódorka elrohan.)* Vezess szobámba, Trézsi, e sok felindulás egészen kimerített.

SERAPHINE: Kérem, kegyelmes grófné, legyen nyugodt, hisz én saját fülemmel hallottam -

GALAMBOSNÉ: Ugyan menjen, kinek jutna eszébe, elvágatni a torkát magáért? *(El a grófnéval balra.)*

Negyedik jelenet.

SERAPHINE, majd ÖRKÉNYI, KOSZTA.

SERAPHINE *(dühösen):* Csak kerülne nevelő intézetembe ez az asszony!... Különös, senki sem akarja elhinni, hogy értem volt a párbaj. Pedig most, hogy a veszély elmúlt, szinte jó esik, és az irígy emberek ettől a kis örömtől is meg akarnak fosztani. Ah! mily rossz a világ.

ÖRKÉNYI *(a középről Kosztával):* No csak jőjjön! Szép dolgokat találok itt... a rendőrségtől kell kiváltanom... egy papot... szégyelje magát!

KOSZTA: Sámson is a filiszteusok fogságába került és nem szégyenlé magát.

SERAPHINE *(magában):* A báró! Régi ismerős!

(Bókol, mit Örkényi nem vesz észre.)

ÖRKÉNYI: Szép Sámson! Ki volt Dalilája?

KOSZTA: Ilynémű Dalilát nem vélek ismerni.

ÖRKÉNYI: A rendőrségnél azt mondták, hogy párbajvétség miatt fogták el.

KOSZTA: Azaz, hogy - közbelépésemmel meggátoltam egy párbajt, s valóban nem tudtam, hogy ez országban ezért csukják be az embert.

ÖRKÉNYI: Micsoda párbaj? Miért? Kiért?

SERAPHINE *(a báróhoz lép, bókolva, szemérmesen):* Értem.

ÖRKÉNYI *(meghökkenve):* Teringettét...! *(Kosztához.)* Tisztelem az ízlését! Megérdemelné, hogy feleségül vegye.

SERAPHINE *(méltósággal):* Kérem, báró úr, nekem van már jegyesem.

KOSZTA: És én nem szándékozom szétválasztani azt, amit az Úr egybefűzött. Sára légyen Ábrahámé, Rebeka légyen Izsáké, én nem irígylem tőlök és párbajra - mely elveimmel és állásommal egyaránt ellenkezik - nem mentem, nem megyek és nem menendek soha!

SERAPHINE: Ez is eltagadja! Ne higyjen neki báró úr! Összebeszéltek, hogy eltagadják a párbajt! De én tudom, amit tudok, és vigyázni fogok önre, Koszta Sámuel, s ha még egyszer vőlegényemre emelné ádáz fegyverét, reszkessen! Nézze meg az ember! Az én nevem Seraphine, és nem Sára, nem Rebeka és a párbaj azért is miattam volt! azért is! *(El gyorsan balra.)*

Ötödik jelenet.

ÖRKÉNYI, KOSZTA, majd PIROSKA.

KOSZTA: Megeredének az ég csatornái és elárasztották a földet.

ÖRKÉNYI: Ezért akart maga párbajra menni?

KOSZTA *(dühösen):* Ne tessék szekirozni! Nekem nem volt párbajom; én akadályoztam meg Kálmán báró párbaját.

ÖRKÉNYI: Hogy merte megakadályozni?

KOSZTA: Hát engedtem volna, hogy agyon lőjjék?

ÖRKÉNYI: Még csak az kellett volna!

KOSZTA *(dühösen):* Hát mit kelle cselekednem?

ÖRKÉNYI: Azt kelle cselekednie, hogy ne szállt volna Szeréminével egy házba.

PIROSKA *(jő jobbról).*

KOSZTA: Nem tetszett utasításul adni, hogy kerüljem Szerémi grófnét.

ÖRKÉNYI: Okos ember magától is kitalálta volna.

KOSZTA: Nem vagyok okos ember.

ÖRKÉNYI: Látom. Most megvan a szép komédia. Beleszeretteti öcsémet a grófné unokájába.

KOSZTA: Én nem mondtam, hogy szeressen bele. Különben sem véltem észre venni semmit.

ÖRKÉNYI: Mert mindig ezen a rokkant szeráfon járt az esze.

KOSZTA *(dühösen):* Ne tessék mindig ezt a szeráfot emlegetni.

ÖRKÉNYI: Rögtön kiköltözünk e házból!

KOSZTA: Bánom is én!

ÖRKÉNYI: Hát mért nem keres új szállást?

KOSZTA: Hiszen már kerestünk, de az ezredes úr mindenütt úgy kiabált, hogy mindjárt kiadták az útunkat.

ÖRKÉNYI: Hát mért nem csillapított?

KOSZTA: Hiszen csillapítottam, de annál jobban kiabált.

ÖRKÉNYI: Mert nem csillapított, hanem bosszantott.

PIROSKA *(közbelép):* Édes nagybácsi - édes tiszteletes úr - már megint csillapítják egymást?

ÖRKÉNYI: Mikor éppen ebbe a házba szállásol, ahol a föld ég talpam alatt.

KOSZTA: Hát mért nem enged új szállást keresni?

ÖRKÉNYI: Hát mért nem akar?

KOSZTA: Én nem akarok?

ÖRKÉNYI: Nem akar, mert itt szeráfok laknak.

KOSZTA *(elkeseredve):* Ezredes úr! hagyjon már békén azzal a szeráffal! A mennyország se kell ilyen cherubok és szeráfok társaságában! Megyek lakást keresni! *(Elrohan a középen.)*

PIROSKA: Miért kell innen kiköltöznünk, nagybácsi?

ÖRKÉNYI: Semmi közöd hozzá! Gyere pakolni! *(El jobbra.)*

Hatodik jelenet.

PIROSKA, majd ERNŐ.

PIROSKA: Semmi közöm hozzá?... Könnyű azt mondani. De én tudni akarom. A felét már úgy is tudom... Az egész fogadó róla beszél... Kálmán... az ifjú Szerémi... párbaj... és nekem semmi közöm hozzá?... Hohó! majd meglátjuk!

ERNŐ *(gyorsan jő a középről, Piroskát észrevéve megáll, köszönti, aztán tovább megy balfelé).*

PIROSKA *(magában):* Itt van... Eh! bátorság! *(Fenn.)* Szerémi úr!

ERNŐ *(meglepetve visszafordul):* Kisasszony...

PIROSKA: Úgy-e, uram, csodálkozik, hogy nevén szólítom, s talán még jobban csodálkozik bátorságomon, hogy meg merem szólítani... Ha megmondom nevemet, talán meg fog érteni.

ERNŐ: Legyen meggyőződve, kisasszony, hogy én csak szerencsémen csodálkozom, mely váratlanul ily kedves ismeretséghez juttat.

PIROSKA: Oh! én már rég ismerem önt. Odahaza, Budapesten, sokszor láttam színházban, lóversenyen, és jól tudtam a nevét... Én nem okoztam oly nagy feltünést és így nem csodálom, hogy ön nem ismer engem -

ERNŐ: Ha megengedné kisasszony, hogy most részesüljek e szerencsében -

PIROSKA: Én Örkényi Piroska vagyok, nővére annak az Örkényinek, kit ön meg akar ölni.

ERNŐ: Ah! Mily gondolat!

PIROSKA: Hagyja el, uram, velem nem ér semmit az ily kiméletes tettetés. Katonaleány vagyok és ismerem a párbaj-codexet.

ERNŐ *(magában):* Jaj be kedves!

PIROSKA: Tudom, hogy párbajra készült bátyámmal, azt is tudom, hogy megakadályozták -

ERNŐ: No látja, kisasszony, egész nyugodt lehet.

PIROSKA: Ezt, uram, mondhatja egy civil leánynak, de nálam nem ér vele célt. Ismerem én jól ezeket a procedurákat.

ERNŐ: Mit tehetek hát a kegyed megnyugtatására?

PIROSKA: Beszéljünk okosan. Bátyámmal nem beszélhetek okosan; ön is tudhatja, hogy a fivérek nem igen udvariasak nővéreik iránt; de ön idegen, köteles udvarias lenni, önnel lehet okosan beszélni.

ERNŐ: Mindenesetre, kisasszony! Beszéljünk okosan.

PIROSKA: Kálmán egy pár elejtett szavából megtudtam, hogy a párbaj az ön unokatestvére miatt lesz, ki önnek jegyese, de Kálmánt szereti. Mondja, uram, érdemes-e életét kockáztatni oly leányért, aki nem szereti?

ERNŐ: De hát olyan bizonyosan tudja azt kisasszony, hogy nem szeret?

PIROSKA: Mi, lányok, csak jobban értünk e dologhoz, mint önök.

ERNŐ *(félre):* Csókolni való!

PIROSKA: Mondja hát, uram, méltó-e önhöz fegyverrel szerezni meg magának egy vonakodó nőt, mikor ez egyen kívül akárkit meghódíthatna békés úton?

ERNŐ *(félre, tetszéssel):* Nagyszerű leány! *(Fenn.)* Valóban, kisasszony, egészen zavarba hoz -

PIROSKA: Pedig nincs az a híre, hogy könnyen zavarba jönne. Hallgasson rám, uram! Látja, én szegény árva vagyok, senkim sincs a világon testvéremen kívül. Hiába vagyok katonaleány, mégis elszorul a szívem a gondolatra, hogy egy ostoba golyó egyszerre megfoszthat tőle. Legyen hozzám irgalmas, uram, és mondjon le a nőről, aki úgy sem szereti önt, s akkor vége lesz e boldogtalan párbajnak is.

ERNŐ: Higyje el kisasszony, hogy mindent meg tudnék tenni a kedvéért...

PIROSKA: Csak ezt az egyet tegye meg.

ERNŐ: Éppen ezt az egyet nem tehetem meg. Ha lemondanék jegyesemről, ki a kegyed állítása szerint nem szeret, az a színe volna, mintha a párbajtól félve lépnék vissza... Nem, ezt a bélyeget nem üthetem tiszta címeremre... Sajnálom kisasszony, de nem tehetem, nem szabad megtennem.

PIROSKA: Nem? Ez hát eredménye minden könyörgésemnek? Jó! Most majd más húrokat pengetünk. Itt lakik nagymamája. Ismerem híréből, milyen jó és okos asszony, majd őt teszem becsületbíróvá. Megyek hozzá, s akkor majd meglátjuk, kié lesz az utolsó szó. *(El balra.)*

Hetedik jelenet.

ERNŐ, majd TÓDORKA.

ERNŐ *(magában):* Csakugyan bement. Nagyszerű leány! Hanem a nagymama... lesz itt mindjárt háborúság... Meneküljünk! *(Indul, megáll.)* De meg kell adni, hogy nagyszerű leány! És milyen bizonyosan állítja, hogy Márta nem szeret... *(Vállat vonva.)* Beh nagy szerencsétlenség! Akad azért elég, aki bolondul utánam... Enni való leány! Hogy beszélt, hogy nézett, milyen jól emlékezett rám...! Jaj! a nagymama... Meneküljünk!

(A középajtóban összeütközik Tódorkával.)

TÓDORKA *(megragadja, lihegve):* Végre megtaláltam!

ERNŐ: Bocsásson! Sietős utam van!

TÓDORKA: Nem bocsájtom! A grófné küldött keresésére.

ERNŐ: Épen előle szököm. Bocsásson!

TÓDORKA *(belekapaszkodik):* Nem lehet! Életemmel játszom. Jőjjön a grófnéhoz!

ERNŐ: Bocsásson, ha mondom!

TÓDORKA: Nem, nem, nem!

Nyolcadik jelenet.

ELŐBBIEK, GRÓFNÉ, GALAMBOSNÉ.

GRÓFNÉ: Végre itt van!

GALAMBOSNÉ: Uram ne hagyj! birkóznak.

GRÓFNÉ: Köszönöm Tódorka, ön valóban hű emberem, nem fog elmaradni jutalma. Bocsássa el most e fiút s hagyjon vele magamra.

GALAMBOSNÉ: Menjen pihenni szegény öreg. Menjen a menyasszonyához.

TÓDORKA: Leszek olyan bátor. *(El balra.)*

Kilencedik jelenet.

GRÓFNÉ, ERNŐ, GALAMBOSNÉ.

GRÓFNÉ: És most állj elém és adj számot tetteidről.

ERNŐ: Minek beszéljek, édes nagymama? Úgy is tudsz mindent; láttam, mikor bement hozzád a vádló. Úgy-e, nagyszerű leány?

GRÓFNÉ: Hogyan? *(Megfogja Ernő két kezét és mélyen szemébe néz.)* Beszélj csak tovább fiam.

ERNŐ: Miről?

GRÓFNÉ: Arról a nagyszerű leányról, aki bevádolt. Hát tetszik neked?

ERNŐ: Nagyon tetszik, nagymama!

GRÓFNÉ: Talán jobban, mint Márta?

ERNŐ *(zavartan):* No azt nem akarom épen mondani... *(Bizalmasan.)* Nagymama! hát igazán nem szerelmes belém Márta?

GRÓFNÉ: És én attól féltem, hogy meg fog törni a szived...! *(Ernő arcát veregetve.)* Te, te! tudna is megtörni a te szived! Hála Istennek! olyan boldog vagyok... Soha sem hittem volna, hogy a te könnyelműséged tegyen ily boldoggá. Hiszen én azt hittem, valami mély örök szerelem él benned, és rettegtem tudtodra adni a valót... Gyere, hadd csókoljalak meg, te, te kis haszontalan! *(Magához öleli Ernőt.)*

ERNŐ: Megbocsáss, nagymama, de ezt nem értem.

GRÓFNÉ: Na Trézsi! megint csalódtunk. Már csak maradjunk mi ezentúl a mi kuckónkban, és bízzuk a fiatalokra, hogy szeressenek, házasodjanak a maguk esze szerint.

GALAMBOSNÉ: Vigyázzon, itt van az ellenség.

Tizedik jelenet.

ELŐBBIEK, KÁLMÁN.

KÁLMÁN *(a középről jő, a grófnét üdvözölve, jobb felé megy).*

GRÓFNÉ: Kérem egy szóra, öcsém uram... Bocsásson meg, hogy ilyen bizalmasan szólítom meg, én még a régi világból vagyok.

KÁLMÁN *(meghajolva, tisztelettel):* Parancsoljon velem a grófné.

GRÓFNÉ: Hát még mindig olyan vérszomjas hangulatban van, mi? Még mindig le akarja lőni ezt az én rossz unokámat?

KÁLMÁN *(Ernőre néz):* Nem tudom, ki árulta el a grófnénak -

ERNŐ: Én nem.

GRÓFNÉ: Ni! hogy néznek mindjárt egymásra! Legyetek nyugodtak, fiaim, én is tudom azt, hogy a lovagi becsületnek eleget kell tenni. Ne féljetek, én nem fogom közétek vetni magamat. Hanem mielőtt újra kiálltok, engedjétek meg, hogy az is bele szóljon, aki legilletékesebb rá. Trézsi, szólítsd ki. *(Galambosné el.)*

ERNŐ: Mit akarsz nagymama?

GRÓFNÉ: Te most hallgass! Te most csak a harmadik személy vagy.

Tizenegyedik jelenet.

ELŐBBIEK, GALAMBOSNÉ, MÁRTA.

KÁLMÁN *(magában):* Márta!

GRÓFNÉ: Jer mellém, gyermekem, add kezedet kezembe, ne reszkess... Akármit mondott Seraphine kisasszony, ne félj, nem halok meg, a szivem se törik meg. Akkor lennék boldogtalan, ha kedvemért szived ellen választanál. Itt állnak mind a ketten. Melyiket választod?

MÁRTA *(a grófné ölébe rejti fejét):* Oh édes nagymama!

GRÓFNÉ: Ne a nagymamát válaszd, a nagymama így is, úgy is megmarad neked. Szólj bátran! Ernőt csak mint unokatestvéredet szereted?

MÁRTA: Csak - de nagyon.

GRÓFNÉ *(Ernőhöz):* Ez a tied... Látod, gyermekem, se én nem haltam meg, se Ernő nem ájult el; sőt ha jól látom, a kópé még örülni is látszik neki... Hát ha nem Ernő, akkor a másik, mi? Azt már úgy szereted, hogy nejévé is tudnál lenni?

MÁRTA *(fölemeli fejét, határozottan):* Szeretem, de nem leszek nejévé.

KÁLMÁN: Márta!

GRÓFNÉ: Gyermekem! mit jelent ez?

MÁRTA: Ön is tudja Kálmán, te is tudod nagymama, mindenki tudja, hallotta, itt történt, ezen a helyen. Kálmán nagybátyja az akadály.

KÁLMÁN: Oh Márta! bátran dacolok én nagybátyám haragjával, kitagadásával. Nem kell vagyona, nem kell tőle semmi, csak ön legyen az enyém.

MÁRTA: Nem ért engem, Kálmán. Nem nagybátyja vonakodásától félek én, nem az itt az akadály! én vonakodom, én nem akarok róla tudni. Az ön nagybátyja ellensége az én drága nagymamámnak, gyűlölettel, sértőleg beszélt róla, nem léphetek be az ő családjába soha.

GRÓFNÉ: Hajh! hajh! gyerekek, ez már nagy baj, ezen már nem segíthet más, mint a nagymama... Szót se többet! ti már kibeszéltétek magatokat, most enyém a szó... Menjetek szobámba mind, *(Kálmánhoz)* ott van Piroska húga is... ismerkedjetek, barátkozzatok, udvaroljatok egymás húgának keresztben, és legyetek nyugodtak... Gyorsan! el! el! Trézsi, vidd be őket, aztán jőjj vissza. *(Mind el balra. A grófné asztalhoz ül és gyorsan ír néhány sort.)* Megvan.

Tizenkettedik jelenet.

GRÓFNÉ, GALAMBOSNÉ.

GRÓFNÉ: Vidd be e levelet rögtön báró Örkényi szobájába. Addig vissza ne térj, míg meg nem igéri, hogy eljő.

GALAMBOSNÉ: Ne féljen grófné! Ölben hozom el, ha másképp nem akar jönni. *(El jobbra.)*

GRÓFNÉ: Meg kell tennem, ez az egyetlen mód... Isten velem lesz, erőt fog adni szavaimnak... *(Elgondolkozik.)* Mit mondjak! Mivel kezdjek hozzá?... Nem tudom... A pillanat ihletére bizom magamat.

GALAMBOSNÉ *(visszajő):* A báró elolvasta a levelet, morgott valamit, a bajuszát rágta, aztán megpödörte, végre azt mondta, hogy jól van, eljő, de csak semleges területen találkozik, a közös társalgó teremben.

GRÓFNÉ: Annál jobb, én is ide várom... *(Izgatottan.)* Menj Trézsi és ha csengetek, hozd be a gyerekeket... Megállj! *(A tükör előtt. Haját rendezve.)* Simítsd le a ruhám fodrait... Nézd a hajamat, jól áll-e...?

GALAMBOSNÉ *(bámulva):* Olyan jól, mint máskor.

GRÓFNÉ: Ma jobban kell állnia... Simítsd le... Erősítsd meg a fejékemet... Igy... ah! miért pólyáztad be úgy a fejemet?

GALAMBOSNÉ: Hogy meg ne fázzék.

GRÓFNÉ: Eh! Ki gondol most fázásra? Vedd le... nagyon őregít... Hát ez a kendő a vállamon...? vidd el... nagyon vénít... El! el! siess Trézsi! hallom már a lépteit. *(Galambosné el balra.)*

Tizenharmadik jelenet.

GRÓFNÉ, ÖRKÉNYI.

ÖRKÉNYI *(haja és szakálla rendezettebb, más kabát, más nyakkendő):* Grófné...!

GRÓFNÉ *(magában):* Ő is toilettet csinált. Nyert ügyem van. *(Fenn.)* Nagyon köszönöm, báró, hogy teljesítette kérésemet.

ÖRKÉNYI *(mereven):* Mit kíván tőlem a grófné?

GRÓFNÉ: De hát jőjjön közelebb, kedves báró, ne beszélgessünk így a terem két végéről... Nem jön? Látja, én nem vagyok olyan makacs; ha nem jön, én megyek önhöz. *(A báróhoz megy s közelében egy karszékbe ül.)*

ÖRKÉNYI *(magában):* Milyen szép még most is!

GRÓFNÉ: Üljön le mellém, báró, nagyon nehéz így beszélgetni... No, no, csak nem megy megint a terem túlsó oldalára? - Ide, szembe velem... igy... most legalább szemtől szembe látjuk egymást.

ÖRKÉNYI *(leül, magában):* Behálóz. Résen leszek. *(Fenn.)* Mit parancsol grófné?

GRÓFNÉ: Kettőnk közül nem engem illet a parancsolás joga. Én vagyok a könyörgő, ön osztogatja a kegyeket.

ÖRKÉNYI: Micsoda kegyet várhatna tőlem?

GRÓFNÉ: Már meg is kaptam. Hajlott kérésemre, eljött hozzám. Megvallom, nem mertem remélni; sokkal nagyobbat vétettem hajdan ön ellen, hogysem oly könnyen várhattam volna szívességét.

ÖRKÉNYI: Ez igaz.

GRÓFNÉ: És mégis megtette. Jósága nagyobb volt, mint reményem. Bocsásson meg, hogy egy percre is kételkedni tudtam önben. Nyujtsa kezét... *(Kezét nyujtja.)* Nos, ön vonakodik? Bocsánata jeléül... hiszen csak e kételkedésemért kérek bocsánatot, nem a többiért, a nagyobbért... Nos, báró? Ezt az egyet, ezt a kicsit csak megbocsáthatja!

ÖRKÉNYI *(magában):* Behálóz! Behálóz! *(Kezét nyujtja.)*

GRÓFNÉ *(kezében tartva Örkényi kezét):* Köszönöm barátom... Ez is megkönnyíti egy tehertől szivemet... Hajh! az igazit, a nagy terhet úgy sem veszi le róla senki... Nos, már visszavonja kezét?

ÖRKÉNYI *(magában):* Keze finom és gyöngéd, mint hajdan.

GRÓFNÉ: Különben igaza van, nem érdemlem meg... Boldogtalanná tettem önt s hibámat önnel szemben nem teszi jóvá az, hogy magam is boldogtalan voltam.

ÖRKÉNYI: Nem hallottam, hogy boldogtalan lett volna.

GRÓFNÉ: Két fiam volt, mind a kettő korán elhalt, az egyik öngyilkos lett, bizonyosan ön is hallotta történetét -

ÖRKÉNYI: Hallottam.

GRÓFNÉ: És mégis azt mondja, hogy nem hallott boldogtalanságomról? Pedig ez csak címlapja volt a könyvnek, melyet mindenki láthatott, olvashatott; de ami benn rejlett, ami minden titkolt lapján végig húzódott, azt csak én ismertem, azt csak az Istennek sugtam meg keserű perceimben.

ÖRKÉNYI *(hirtelen):* Miért lett Szerémi nejévé, ha nem szerette?

GRÓFNÉ: Nem ismerte ön atyámat, parancsoló, hajthatatlan akaratát? Hogyan dacolhattam vele én, a gyönge, védtelen gyermek? Az, aki erőt adhatott volna, *(elfordított fejjel)* akit szerettem - *(Örkényi megrezzen és közelebb húzódik hozzá)* távol volt tőlem, nem tarthatta fenn erőmet, nem védhetett. Megtörtem, boldogtalanná lettem és boldogtalanná tettem őt.

ÖRKÉNYI *(ismét távolabb húzódik):* Úgy van, boldogtalanná tette.

GRÓFNÉ: Tudom. Nem volt életének egy mozzanata, nem volt egy tette, egy szava, melyről hírt ne szereztem volna, és tudtam, hogy ő is boldogtalan.

ÖRKÉNYI: Hogyan? Tudakozódott róla?

GRÓFNÉ: Ki tilthatta volna el? Ezzel nem sértettem meg senki jogát, és szivemnek meg volt az a fájó öröme, hogy hírt hallottam róla. Boldogtalanságáról szólt a hír, de legalább róla szólt. *(Könnyekre fakad.)*

ÖRKÉNYI *(közelebb húzódik):* Ne sirjon, grófné, nem birom el a női könnyeket.

GRÓFNÉ: Engedjen sirnom. Régi könnyeim térnek ismét vissza szemembe: egykor fájtak és égettek, mert titkolnom kellett, de most édesek és jól esnek, hiszen az előtt hullatom, aki velem együtt siratta egykor elvesztett boldogságunkat... *(Örkényi kezére hajtja arcát.)*

ÖRKÉNYI *(felugrik, nagy izgatottsággal):* Ne sirjon, könnyei egyképen égetik kezemet és lelkemet. Ne sirassa az elvesztett boldogságot; nem veszett az el, amiről tudjuk, hol kell keresni -

GRÓFNÉ *(fölkel, biztató mosollyal Örkényi felé hajolva):* Keressük, barátom!

ÖRKÉNYI: Hallgasson meg! Mi mindketten tudjuk, hol van a boldogság, ne hagyjuk ott használatlan heverni, keressük fel, és az egykor elvesztett boldogságot -

GRÓFNÉ *(hirtelen megüti a csengetyűt, Kálmán és Márta megjelennek az ajtóban. Feléjök mutatva):* Találjuk fel ujra unokáink boldogságában.

Tizennegyedik jelenet.

ELŐBBIEK, KÁLMÁN, MÁRTA, PIROSKA, ERNŐ,
(balról) TÓDORKA, SERAPHINE, *(más ajtón. Majd)* KOSZTA.

ÖRKÉNYI: Kálmán!

GRÓFNÉ: Aki megkérte tőlem unokámat, szegény Béla fiam leányát. Nos báró, illik hozzánk szétszakítani a szerető szíveket?

ÖRKÉNYI *(halkan):* Ez a leány? De gondolja meg, az anyja -!

GRÓFNÉ *(mosolyogva):* De gondolja meg; a nagyanyja...!

ÖRKÉNYI *(lelkesülten):* A nagyanyja... Igaza van, megadom magamat. *(Megcsókolja a grófné kezét.)*

KÁLMÁN *(Örkényihez siet):* Oh édes nagybácsi!

GRÓFNÉ *(magához vonja Mártát):* Nos gyermekem, legjobb barátom kéri öccse számára kezedet! Van még kifogásod?

MÁRTA: Oh te csodatevő nagymama! *(Reá borul.)*

KOSZTA *(gyorsan jő):* Fölvettem az új lakást.

ÖRKÉNYI: Mondja fel. Mi itt maradunk és maga fogja összeadni a fiatal párt.

TÓDORKA *(Seraphine kezét fogva):* Két párt, ha szabad kérnem.

ÖRKÉNYI: Jól van! A fiatal párt is, az öreg párt is.

SERAPHINE *(magában):* Még ő beszél öregségről.

KOSZTA *(magához térve bámulatából):* Ilyen prédikációra nem voltam elkészülve!

ERNŐ *(sugva a grófnéhoz):* Hát a harmadik pár, nagymama!

GRÓFNÉ: Az még várhat egy évig.

(Mialatt mindnyájan a háttérben csoportosulnak, Örkényi előre vezeti a grófnét.)

ÖRKÉNYI: Tudja, grófné, mit akartam én az előbb tenni?

GRÓFNÉ *(mosolyogva):* Tudom. Megkérni a kezemet... De mondja, nem jobb így? *(Hátra mutat.)* Ime, a tél álmodott boldogsága valósággá lesz a szép tavaszban.

VÉGE

A VASEMBER

ELSŐ FELVONÁS.

Terem.

Első jelenet.

EDITH az ablak mellett ül, olvasva; SZENTGÁLI jő.

SZENTGÁLI: A kertben együtt ül a társaság.

EDITH: Jobb társaságot nyujt e könyv nekem:
Untat csupán, s nem bánt, nem ingerel.

SZENTGÁLI: Untat vagy ingerel - nem ez a kérdés...
Az illendőség mindenek fölött.

EDITH: Az illetlenség stylszerű e házban.

SZENTGÁLI: Leány, leány, nem ismerek reád.
Arcodba nézek, hallom hangodat:
S ez arcról ismeretlen, jéghideg gőg
Mered rám némán, mozdulatlanul,
E hangban gúny és megvetés rezeg.
Sokszor vitáznom kell saját szememmel,
Míg elhiszem, hogy nem csal, nem mutat
Káprázatot, s valóban még a régi
Edith rejtőzik e külső alatt,
S nem váltották fel a gonosz manók.

EDITH *(eldobva könyvét):*
Ki tudja? Tán úgy történt... Valami
Pajkos lidérc megtréfált s kicserélt...
Azt mondják, álmában szokott megesni
Az emberen ily különös dolog...
Talán igaz... Midőn megérkezénk
E házba, első álmam nyugtalan,
Kínos volt, és felnyitva szememet,
Egészen másnak láttam a világot;
Rút lett, mi szép volt; ami azelőtt
Gyönyört adott, undorral tölte el;
Meggyűlölék mindent, amit szerettem,
S mit eddig nagyra tarték, megvetém.

SZENTGÁLI: Atyádat is?

EDITH *(Szentgáli vállára hajol):* Szegény atyám, mi adta
E keserű kérdést ajkadra? Hisz
Te is, miként én, áldozatja vagy
E rút világnak.

SZENTGÁLI: Rút világ! Ugyan
Ne túlozz! Rút világ... Mért volna itt
Rútabb, mint másutt?

EDITH: Mert itt tépte le
Kiméletlen kéz azt a könnyű leplet,
Mely eltakarta torz vonásait.
Itt kelle megtanulnom, hogy amit
Eszményül tisztelék, mind semmi, semmi...
Egyetlen egy erő, egy hatalom
Van e világon, a silány arany;
S mindaz, mit ábrándos, tapasztalatlan
Lelkek dicsőnek, nagynak tartanak:
Szív gyöngédsége, lángész alkotása,
Léleknemesség, ősök érdeme -
Mind semmi, mind cseléddé aljasúl
A durva pénz előtt... Megtanulám...
E dölyfös pór, kinek vendégei
Vagyunk, e Bárdi megtaníta rá...
Atyám, atyám! miért hoztál ide?

SZENTGÁLI: No, no... csak illedelmesen, leány!
A pénz hatalma mindent elvehet,
De a modor, az a mienk marad,
S kiválaszt mindig a tömeg közűl...
Azt kérdezed, miért hoztalak ide?
Tudod jól... őseink nagy érdeméből
Csupán e név maradt meg, a vagyon
Szétfoszlott; dolgoznom kell, hogy megéljek,
S e Bárdi az, ki munkát nyujt nekem,
Hozzám valót, nemes nevemhez illőt,
Részt adva nagy vállalkozásiban.
Ez ügyben hívott meg tanácskozásra,
Azért vagyok vendége... Vagy talán
Szégyenli büszkeséged, hogy atyád
Munkából él s nem kegyelemkenyéren?

EDITH: A munkát nem szégyenlem; az igaz
Nemes minden munkát megnemesít,
Legyen bár kard vagy pőröly eszköze.
De ha te munkádat megnemesíted,
A munka mért aláz meg tégedet?
S itt, látom, minden perc új megalázás
Reád s rám nézve... Nem birom tovább.
Atyám, menjünk el innen, meneküljünk!
Valami ismeretlen, nagy veszély
Les itt rám, - félek tőle... Gyűlölöm,
Ami körülvesz... megvetem hatalmát,
És mégis érzem, elnyom, összetör...
Menjünk e helyről! *(Szentgáli keblére borul.)*

SZENTGÁLI *(Edith haját simogatva):* Csillapulj leányom!
Hallom gazdánk nehéz lépéseit.

(Fölemeli kebléről Edithet.)

Második jelenet.

ELŐBBIEK, BÁRDI.

BÁRDI: Azt hittem, báró, egyedül találom,
Másképp bizonnyal meg nem zavarom
E szép családi jelenet hatását.
Ölelkezés, csók, könnyek, apai
Áldás - ez a dolgok rendes menetje
Hasonló esetekben. Nos, lehet
Szerencsét kivánnom?

SZENTGÁLI: Mihez?

BÁRDI: Vagy úgy?
Még nem tudják? Gondoltam, az adott
Alkalmat ily érzékeny jelenetre...
No nem baj! újra kezdik legfölebb.
Vendégünk jött, az ifjú Várhelyi.
Menjen bárónő és fogadja el.

EDITH: E házban, hol magam vendég vagyok,
Nem az én tisztem vendéget fogadni.

BÁRDI: Hjah! én a jó modort, a nagyvilági
Szokásokat nem ismerem; nem úgy
Neveltek, egyszerű ember vagyok,
S most vénségemre meg nem tanulom.
Azért siessen hát, kedves kisasszony,
S az én házamban csak velem törődjék,
És ne a nagyvilág szokásaival.
Annál is inkább, mert e Várhelyi
Leszállva hintajáról, egyenest
A bárónőt kérdezte, csak vele
Van dolga. A terembe küldtem, ott
Találja... Menjen hát; ki tudja, mit
Hozott? Talán el sem bocsátja többé! *(Leül.)*

SZENTGÁLI: Menj, gyermekem, fogadd vendégedet.

EDITH *(némán meghajtja fejét s el).*

Harmadik jelenet.

BÁRDI, SZENTGÁLI.

BÁRDI: Mily nehezen mozdul... pedig ha tudná!

SZENTGÁLI *(leül Bárdival szemben.)*
Mit, kedves Bárdi?

BÁRDI: Hát bizony csak azt,
Kedves Szentgáli, hogy e Várhelyi
Kérőbe jött.

SZENTGÁLI: Kinek nevében?

BÁRDI: Ej!
Hát a maga nevében.

SZENTGÁLI: S kit akar
Megkérni?

BÁRDI: Mily kérdések egy okos
Embertől! Van-e itt más valaki,
Kit megkérhetne, mint -

SZENTGÁLI: Az én leányom?

BÁRDI: Csodálom, hogy csodálva kérdi ezt.
Ugyan mit várhat többet? Várhelyi
Dúsgazdag birtokos, jól ismerem
Egész értékét; szomszédomban él,
Pusztája híres mintagazdaság,
Az apja vette nem rég árverésen,
S amilyen jól forgatja pénzeit,
Pár év alatt még több ily birtokot
Fog megszerezni olcsón, biztosan.
Az ifju szép, előkelő, ügyes,
Jól táncol, futtat, megvan mindene,
Mi egy művelt hölgy szívét megnyeri;
Van négy-lovas hintója, újon épült
Fényes kastélya, parkja; ragyogó
S új nála minden.

SZENTGÁLI: Még a név s a címer is.

BÁRDI: A név s a címer is. De hát baj az?
Minden név s címer új volt egykoron,
S évek folytán az újból régi lesz.
A fődolog, hogy meglegyen; a többit
Meghozza majd a mindent elmosó
Idő, s nehány év mulva épen úgy
Feledve lesz, hogy apja uzsorás volt,
Mint most nem vetjük sok nagy úr szemére,
Hogy őse tán rablólovag vala.

SZENTGÁLI: Ne bántsuk ezt a tárgyat. Jól tudom,
Az ősi névre ön nem ad sokat.

BÁRDI: Dehogy nem, oh dehogy nem! Elfeledte,
Mily csinos évi összeget adok
Az ön nevéért, egyedül nevéért?

SZENTGÁLI *(erővel visszafojtva felindulását):*
Ép idején emlékeztet reá,
Hogy ügyeinkre nézve megbeszéltünk
Minden szükséges dolgot, s így tovább
Nem élek vissza vendégszerető
Szivességével.

BÁRDI: Holnap a legelső
Vonattal indulhatnak, a kocsi
Elő fog állni pontosan, ha csak
Az eljegyzést nem volna kedvök itt
Nálam megünnepelni...

SZENTGÁLI: Hagyjuk ezt!

BÁRDI: Saját javára mondom.

SZENTGÁLI: Egyedül
Leányom ítél ebben.

BÁRDI: Ha leánya
Magától meg nem érti, hogy az ő
Sorsában egyetlen mentség s remény
A gazdag férj - akárminő legyen -
Ha ezt nem érti, akkor az atya
Parancsszava értesse meg vele.

SZENTGÁLI: Hiszem, tudom, jóakarat sugallta
Minden szavát s e kéretlen tanács
Hozzám való barátságból fakadt:
Nem utasítom vissza hát, miként
Ily beavatkozás megérdemelné.
Csak egy szavam van, s ez a szó legyen
Jelenre és jövőre válaszom:
Szolgálatában állok, s amiként
Más ember tollát, karját vagy eszét,
Én nevemet adám át pénzeért.
Mindenki abból él, amije van,
S nekem nincs semmim nevemen kivűl.
Lemondtam ezzel minden tiszteletről,
Mit öntől joggal várhatok vala,
S ha ellenemben a szeszélyes úr
Hangját használja: nem panaszkodom;
De ha önérzetről és büszkeségről
Lemondtam, megalázva magamat,
Mert máskülönben élni nem tudok;
Van egy, miről le nem mondok soha:
Leányom boldogsága s becsülése,
És ehhez nyúlni senkit sem hagyok...
Ön ezt nem érti... vannak emberek,
Kik egy-egy érzést többre tartanak
A felséges pénznél is... hígye el...
S ez a különbség fajtáink között.
Csak ezt akartam illedelmesen
Tudtára adni, mielőtt megyek. *(Előkelő bókkal el.)*

BÁRDI *(magában):*
Menj, menj! Beszélhetsz, bókolhatsz nekem,
Az én szemem ki nem szurod vele!

Nem kell a gazdag kérő...? Büszkeségből?
Az ám, mert jobbra lestek... Oh! az én
Szemem tisztán lát... most már biztosan
Tudom... ezentúl cselekedni kell.

Negyedik jelenet.

ANDOR, BÁRDI.

ANDOR: Apám! való, amit hallék, a hír?

BÁRDI: Minő hír?

ANDOR: Épen most találkozám
Szentgálival... pár szót váltánk csupán...
Kissé felindultnak látszott, mi nála
Nagy ritkaság... s a hangja reszketett,
Midőn mondá, hogy holnap távozik.

BÁRDI: Nos? ez a meglepő hir? Ugy tudom,
Hogy egyszer minden vendég távozik.

ANDOR: Nem távozása, ám felindulása
És hangja volt rám nézve meglepő.
Remélem, nem te adtál rá okot?

BÁRDI: Én adtam rá okot. Természetes!
Házamban, ügyeimben én vagyok
Mindennek első és végső oka.
Ki pénzemből él, annak tetteit,
Jó vagy rossz kedvét én igazgatom:
Megvettem, megfizettem, az enyém...
S ha kedvem jő, hogy indulatba hozzam,
Ép úgy jogom van erre, mint magamhoz
Hivatni, ha szükségem van reá,
S elküldeni, ha végezék vele.

ANDOR: Szentgálit hát magadhoz hívatád,
S most elküldöd, végezve dolgodat,
S tán ráadásul össze is szidod.
Nagyon jó, értem... eddig azt hivém,
Hogy üzlettársad s nem cseléded ő.

BÁRDI: Az ám! Üzlettárs! Jókor jössz vele...
Itt az idő, hogy jobban ügyeimbe
Avassalak, hiszen te léssz utódom,
Te folytatod megkezdett művemet.
Tudd meg fiam, bár a világ előtt
Szentgáli üzlettársam és neve
Vállalkozásim élén szerepel;
Nem más ő, mint merő megfizetett báb,
Ki évi bérért eladá nevét.
Szükségem volt e névre: a világ

Oly együgyű még, hogy fényes nevekre
Több bizalommal bízza érdekét,
Mint a becsűletes munkás kezére;
S a hatalom oly önző, elfogult,
Hogy a rokonság, összeköttetés
Még mindig többet nyerhet tőle, mint
A lángész, törhetetlen szorgalom.
Ily névre volt szükségem - s megvevém -
Mint e világon mindent meg lehet
Vásárlanunk, csak adjuk meg az árát...
Szentgáli báró évi fizetését
Elkölti léhán s él dologtalan,
És én nevét használom bármire,
Mint jónak tartom: ez köztünk az alku.

ANDOR: Hogyan? Szentgáli, e lovagias,
Előkelő úr...!

BÁRDI: E lovagias,
Előkelő úr léha, élhetetlen...
Nem mondom rossz embernek, arra nincs
Elég erélye... ámde gyöngesége
A bűnre ép úgy elcsábítaná,
Mint visszatartja, míg rá nem szorult.

ANDOR: Nem, nem tudom elhinni.

BÁRDI: Nem tudod?
Vegyem le egyszer róla kezemet,
- Mi tán meg is történik csakhamar -
S meglátod, hogy beváltja jóslatom;
Nem mondom, rosszaságból, Isten őrizz!
Csak gyarlóságból, csak könnyelmüségből...
Ha másképp meg nem élhet, gyöngesége
Mindenre ráviszi, csak arra nem,
Hogy dolgozzék, mert ezt meg nem tanulta,
Mert nincs fajában, nincs a vériben.

ANDOR: Szegény, szegény leány!

BÁRDI *(Andorhoz megy, vállára teszi kezét s figyelmesen nézi arcát):*
Tán azt hiszed,
Hogy ő nem tudja apja dolgait,
S nem épen olyan? Egy faj az, fiam,
Mely mindig még a régi korban él,
S azt véli, minden más csak arra jó,
Hogy fölhasználja és megvesse... Nos,
Utánozzuk hát példáját mi is,
Használjuk fel, s aztán vessük meg őket.
A győzelem bizonnyal a mienk,
Az ócska, rozsdás buzogány felett
Az ágyunak könnyű a diadal.

Bármily fegyverrel támadnak reánk:
Mienk a munka és ez egymaga
Felér a régi kor egész avult
Fegyvertárával. Csak a munka ád pénzt,
S a pénz most az egyetlen hatalom,
Egyetlen mozgatója a világnak.
Ezt kell szereznünk és megtartanunk -
Érted fiam? megtartanunk... e szóban
Rejtőzik a legmélyebb bölcseség.
Sok nyert a munka által nagy vagyont,
S mi volt legelső dolga a botornak?
A munkát megveté hálátlanul,
Címert vásárolt s új nevet magának,
Urrá lett, alapított új nemes
Családot s unokái úrilag
Eltékozolták ősük szerzeményét.
Míg így hódol a munka az avult
Intézményeknek és csak arra jó,
Hogy új heréknek építsen lakot
A régiekhez: meg nem változik
A régi rend, s a munka ezután is
A cím, rang, születés szolgája lesz.
Im itt a példa, szomszédunkban él,
Ez új nemes, e léha Várhelyi:
A munka - bármi volt, nem kutatom -
De munka szerzé apja vagyonát
És a fiú már tékozolja azt,
Mit unokája végleg elveszít.
Mi nem fogunk így tenni, gyermekem!
Nézz rám! Tudod, mi voltam. Semmiből
Emelt agyam s kezem munkája addig,
Ahol vagyok. Bányáim, gyáraim
Ezreknek adnak munkát, kenyeret;
Király vagyok közöttük, messze földön
Szavamra hallgat és indul a nép;
A legnagyobbak érzik, ismerik
Hatalmamat, s koldulják kegyemet.
S én megmaradtam annak, aki voltam,
S ez egyszerűség legnagyobb erőm.
Te légy, fiam, reményem, büszkeségem,
Te légy e nagy munkának folytatója!
Ne igyekezz több lenni, mint apád,
Mert kevesebb léssz; járj a munka útján,
Az egyedűlin, mely magasba visz;
A többi mind hiúság, cifra semmi,
Használd fel, vesd meg, és maradj, mi vagy,
S tied lesz a jövő s a hatalom.

Ötödik jelenet.

ELŐBBIEK, VÁRHELYI.

VÁRHELYI: No, ez mégis borzasztó!... Servus, Andor,
Még nem találkozánk... Ez hihetetlen...
Ilyesmi is csak rajtam eshetik meg...
Nincs itt egy tükör valahol? Szeretném
Egy kissé rendbe szedni arcomat
E váratlan szörnyű csapás után.

BÁRDI *(a fali tükörre mutat):*
A tükör ott van...

ANDOR: Mondd el, mi bajod?

VÁRHELYI *(a tükör előtt igazítva haját, nyakkendőjét, öltözékét):*
Hát képzeljétek... (Rám lehetne fogni,
Hogy megtépáztak...) Gondoljátok el...
Az öreg úr különben tudja is,
Már sejtetém szándékomat vele...
(A nyakkendőm egészen félrecsúszott...)

BÁRDI: Tán kosarat kaptál?

VÁRHELYI: De még milyet!

ANDOR *(felindultan):* Kiről beszélsz?

BÁRDI: Épen most kérte meg
Edit bárónőt...

ANDOR: Mint merészeléd?

VÁRHELYI: Mi az? He? Mint merészelém? Dicső!
Valóban nagyszerű! Merészelém,
Mivel merész vagyok... Avagy talán
Nem kértem meg már három grófkisasszonyt
És négy bárókisasszonyt? Az igaz,
Mind kosarat adott... De ilyen nagyot
Egyik sem... Mint merészlém! Nagyszerű!

ANDOR: Ah! visszaútasított?

VÁRHELYI: Még pedig
Nagy indignatióval... Ismerem
Tapasztalásból a kosáradás
Nuanceait... ez volt a legrikítóbb.

ANDOR: Egyelőre megmondhattam volna.

VÁRHELYI: Úgy?
És honnan tudtad?... Én nem is gyanítám...
Ellenkezőleg... azt hivém, zokogva
Borul nyakamba... Igazán nem értem!
A rangombéli hölgyek közt talán
Ragályossá vált a kosárfonás?
Másképp nem értem e sajátszerű

Jelenséget... Hiába nézek a
Tükörbe és zsebembe, mind a kettő
Azt mondja: nagyszerű parthie vagyok...
No nemde? Nézzetek ti is reám:
Hiányzik-e belőlem valami?

BÁRDI *(figyelmesen vizsgálva Andort, magában):*
E nagy felindulás... ez áruló
Öröm... jól sejtém... ő is szereti...

Hatodik jelenet.

ELŐBBIEK, BRÁZ *(nagy csomag levéllel).*

BRÁZ: A posta megjött.

BÁRDI: Tüstént sietek.

BRÁZ: Amint a címiratból láthatám,
A Solti cégtől is jött egy levél.
Jó volna tán az ifjú úrral is
Tudatni... *(Andorra mutat.)*

BÁRDI: Majd ha kérdeni fogom,
Akkor beszéljen. Kéretlen tanácsért
Megkeserülhetné a fizetést. *(Várhelyi vállára ütve.)*
Te meg ne csüggedj! Egy kosár után
Csak gyáva hagyja el az ostromot.
Edith bárónő ép neked való,
S te férjül épen hozzá illenél.
Légy csak kitartó, én mondom neked,
S jót állok róla, a tied leszen. *(El Brázzal.)*

ANDOR *(Várhelyi másik vállára üt):*
És én azt mondom, hogy ha rá mered
Emelni még Edithre szemedet:
Levágom a füled.

VÁRHELYI: A fülemet?
Kolossális! Mért épen a fülem?
Hogy is ne...! Mit jelent ez? Az öreg
Biztat, kérjem meg a leány kezét,
A fiatal meg párbajjal kinál...
A párbajtól én nem félek... lovag
Vagyok s a vívó-iskolát kijártam...
Tudod? Nem félek tőled...! S ha szeretném
Edithet, most azért is meghódítnám...
De nem kell... már nem szeretem... nagyon
Kis orra van... Átengedem neked...
Az volna szép: kosár is, s töltelékül
A fülem is belé! Nevezetes! *(El.)*

ANDOR *(magában):* Szegény leány! így alkusznak fölötted!
Nem, nem tudom elhinni, hogy te is
Olyan vagy, mint vádolnak... És ha úgy van,
Szerelmem meg fog téged váltani...
Itt jő... határzék... döntsön most e perc.

Hetedik jelenet.

ANDOR, EDITH.

EDITH: Bocsánat, azt hivém, atyám van itt.

ANDOR: A báró innen nem rég távozott
A kertbe.

EDITH: Köszönöm... fölkeresem. *(Az ajtó felé indul.)*

ANDOR *(eléje áll):* Ne távozzék, bárónő; egy rövid
Percet, csak egy szót engedjen nekem.

EDITH: Nem, nem, ne szóljon!

ANDOR: Mért e rémület?
Nem tudja még, mit mondok.

EDITH: Nem tudom?
Oh, ettől féltem, ezt kerültem én...

ANDOR: Edith, ha jól értem -

EDITH: Bocsásson el!

ANDOR: Megérte hát... a néma vallomás
Elég volt, nincs szükség szavakra többé...
Im látja, nyelvem nem fog áradó
Beszédbe, egyet mond csak, egyet esd:
Nézzen szemembe, s hígye el, amit
Ott olvasott, megérzett; hígye el,
Igaz, örök, változhatatlan az,
Amit lát; hígye el, hogy szeretem.

EDITH: Miért szólt, oh, miért szólott? Ha én
Megértém némaságát: nem tudott
Engem szavak nélkül megérteni?
Ha én szemében, arcvonásain
Elolvasám a néma vallomást,
Miért nem érté ön meg válaszom?
Hideg valék, közellétét kerültem,
Lenéztem azt, mi büszkesége volt,
És megvetém, mi örömét tevé:
Nem volt elég ez? Többre kényszerít?
Szavakkal is mondjam szemébe, hogy
Mi két külön világhoz tartozunk
És egymást meg nem érthetjük soha?

ANDOR: Nem azt kerestem én arcán, szemében,
Nem azt kérdem most remegő ajakkal:
Minő világ az, melyhez tartozunk,
S mi ás örvényt e két világ közé?
Én azt a hídat kérdem, keresem,
Mely egymástól legmesszibb tájakat
Közel hoz, földet éggel összeköt,
S külön világaink közt is bizonnyal
Utat nyit bármi mély örvény fölött.
Azt mondtam: szeretem; azt kérdezem,
S csak arra válaszoljon: szeret-e?

EDITH: Nem felelek, nem akarok felelni,
Közöttünk ily kérdésnek nincs helye.
Én gyűlölöm, mi önt körülveszi,
Irtózom attól, amit nagyra tart.
Mi dolga volna itt a szerelemnek?
Ily fojtó légben, ily zord ég alatt
Csak hervadásra szánt virág fakadhat...

ANDOR: Edith! az égre! mily sötét szavak!

EDITH: Igaz!... Mért kényszerített? Többet is
Mondtam, mint kellett volna... Hagyjon el...
Azt sem tudom, mit mondok... elragad
A keserűség és megsérthetem
Szivét... Nem akarom megsérteni...
Nem gúnnyal utasítom vissza, nem,
Ne hígye... Arra kérem csak, feledje,
Amit mondott, mint én is feledem...
Aztán váljunk el, mint akik soha
Nem látták egymást... Látom, mit akar...
Ne szóljon... Nem hallom meg több szavát.

ANDOR: Ne szóljak, azt kivánja! Nem tudom
Szavát fogadni... Hallgasson reám!
Azt mondom: szeretem, mindig csak azt,
S csak egy választ kívánok: szeret-e?
Ha úgy szeret, miként én szeretem,
Könnyű pehely lesz minden gát, amit
Legyőzhetetlennek lát most szeme.
Ezt, ezt az egyet nézze, semmi mást!
Én nem kérdeztem, mily világban él,
Mily eszményt tisztel, mit gyűlöl, szeret,
Miből áll büszkesége, kedvtelése:
Én egyedül csak önt láttam, szerettem...
Kövesse példámat, nézzen csak engem,
S ne azt, ami körülvesz... Oh szeret,
Szeret! nyelvénél őszintébb szeme...
Legyen enyém, örökre az enyém,
S erős karom ép úgy meg fogja védni

Az én világom gyűlölségitől, mint
Saját világától megváltani.

EDITH: Megváltani? Mitől! Ki mondja, hogy
Én megváltásra szorultam? Ez egy szó
Meggyőzött újra, hogy mi távolabb
Vagyunk egymástól, mint két oly rajongó,
Kik mindketten külön bálványt imádnak,
S máglyára vinnék egymást hitökért...
Megváltani...! Talán föl is emelni...
Ha ön nem is, de apja bizonyára
Igy értené... Nem, Andor, büszkeségem
Nem olyan olcsó még, hogy udvaroncul
Szegődjék az aranygőg trónja mellé...
Feledjük, amit mondott... Isten önnel! *(Gyorsan el.)*

ANDOR *(magában):* Nem úgy, Edith, nem ez végső szavunk.
Szeretsz, szeretsz, hiába fojtja vissza
A büszkeség kebledbe ezt a szót,
A büszkeségen győz a szerelem.

Nyolcadik jelenet.

BÁRDI, ANNA, ANDOR.

BÁRDI *(kezében nyitott levéllel):*
Épen téged kerestünk, gyermekem.
Jó hírt adok tudtodra. Nézd, anyád
A boldogságtól már is könnyet ejt.

ANNA: Én örömömben csak sirok, csak áldást
Mondok fejedre, jó fiam! Atyádnak
Köszönd a boldogságot, ami ér.
Atyádnak gondossága, bölcsesége
Virraszt szünetlen mindnyájunk fölött,
Kezéből vesszük minden örömünket.

ANDOR: Szabad tudnom, mi boldogság fakaszt
Szemedből ily édes könnyeket?

BÁRDI: Szabad, sőt kell is tudnod. Nélküled
Meg nem történhetnék. Im e levél:
Öreg barátom irta, Solti Pál,
A híres Solti-cégnek főnöke;
Megegyezénk, nincs semmi akadály.
Nőül fogod leányát venni...

ANDOR: Én?

ANNA: A lány szép, ifjú, gazdag, jól nevelt,
És boldoggá fog tenni... ugy-e férjem?

BÁRDI: Az hát... Talán csak nem fogok fiamnak
Vén, koldus, púpos nőt választani!

ANDOR: Elvenni egy nőt, kit nem ismerek,
Nem szeretek...

ANNA: Megismered fiam.
Azonnal hozzá útazunk, atyád
Úgy rendelé... Megismered szivét,
Lelkét, alakját, és ha megszeretted,
Akkor fogod elvenni... Ugy-e férjem?

BÁRDI: Ha megszerette...! Az hát! Én tudom,
Szeretni fogja, úgy lesz, akarom...
Nem választok fiamnak oly leányt,
Akit szeretni nem tud!

ANDOR: Nem tudom...
Szivem már választott... mást szeretek.

BÁRDI: Hallgass!

ANNA: Nagy ég! fiam! Ne ingereld
Atyádat.

ANDOR: Nem hallgathatok, kimondom:
Mást szeretek, nőmmé csak az lehet.

ANNA: Oh Istenem! Ki az?

BÁRDI: Még kérdezed?
Rövidlátó te! Ez az anyai
Gond s figyelem? Itt a saját szemed
Előtt történik és te mit se látsz.
Nekem kell észrevennem, milliónyi
Gondom között nekem kell arra is
Ügyelnem, hogy ez együgyű fiút
Be ne hálózza egy kalandornő...

ANDOR: Atyám...!

BÁRDI: Hallod, no hallod ezt a hangot?
Nézd, mily haraggal villog rám szeme...
Üss meg hát, no. Vagy tán párbajra hivsz
Szép hölgyedért...? Küldd hát segédidet!

ANNA: Férjem! Fiam!

BÁRDI: Hallgass! Te vagy oka
Mindennek... Élesebb szemű anya
Rég észrevette volna már a bajt
És elfojthatta volna. De neked csak
Befőttjeidre, csak konyhádra van
Gondod...

ANDOR: Ne bántsd anyámat... Más oka
Nincs annak, ami történt, mint szívem.
Nyugodtan szólok; kérlek téged is,
Hallgasd meg indulat nélkül szavam.
Szeretem Edithet... érts meg atyám...
Nem az ifjú vér lobbanó hevével,
Nem a szemek vágyával szeretem...
Szerelmem eggyé forrott életemmel,
S együtt marad vagy együtt vész vele.

BÁRDI: Szereti Edithet...! Szemembe mondja,
S alig mult félórája, e helyen
Hallotta tőlem, milyen fajta ez!
De neki mindegy, ő csak szereti!
No hallod ezt? Nagy dáma kell neki!
A te fiad... a te kedves fiad...
No hát, mit szólasz hozzá?

ANNA: Istenem!
Ha szereti... Edith derék leány...

BÁRDI: Hallgass! Te rontod ismét fiadat...
De amíg élek, amíg a velő
Ki nem száradt agyamból, csontjaimból,
Itt az történik, amit akarok.
Vasembernek csúfolnak ellenim,
Mert vassal dolgozom és vas vagyok:
Nem tartom ezt csúfságnak, igazok van,
Elfogadom a vasember nevét,
S miként a vas, mely bányámban terem,
Sem törni, sem hajolni nem fogok.
Értsétek ezt meg! Én adék fiamnak
Éltet, vagyont és nevelést, jövőt,
Tőlem nyert mindent, tőlem vegye hát
Gondolkozását és érzelmeit.
Mit! egy pár szép szemért, egy kis nyavalygó
Szerelmi sóhajtásért megtagadjam
Minden munkámat, multamat, jövőmet,
Reményemet, magas becsvágyamat,
S engedjem, hogy silány vakondokok
Túrják ki oszlopát az épületnek,
Amelyet éltem árán emelék?
E léha fajzat üljön vagyonomba,
És vedlett címerének koronáját
Verejtékemmel fényesítse ki?
Elég! Tudod szándékomat. Tudod
Parancsomat... Menj hát, készülj az útra,
Ma még menyasszonyodhoz indulunk.

ANDOR: Nem úgy atyám! Hallgass meg engem is.
Lásd, kérve kérlek; haragos szavadra
Nem indulat sugallja válaszom.
Miért vagy elfogult? Miért utánzod
Azok hibáját, akiket gyűlölsz,
Akik csupán a rangban, születésben
Találnak érdemet, miként te a
Munkában! Nem látod be, hogy te is
Csak oly igaztalan vagy, mint azok?
Ismerd el, mindenütt vannak hibák
S erények, mindenütt van léhaság
S erő, van balgaság és bölcseség,
És mindenütt van érző és nemes szív,
Mely párját mindenütt felismeri,
S bárhol találja, egybeforr vele.
Én megtaláltam ez igaz szívet,
Hozzá nőtt boldogságom, életem:
Oh add nekem, add őt, atyám, nekem,
S bízzál fiadban, bízzál erejében,
Hogy műved méltó folytatója lesz.

BÁRDI: Elég! Készülj az útra.

ANDOR: Nem megyek.

BÁRDI: Fiú, ne ingerelj! Nem ismered még
Apád haragját.

ANDOR: Ugy látom, te sem
Ismered fiadat... A te fiad
Vagyok... s ha tégedet vasnak mondanak
Én sem tudok hajolni, ne feledd.

BÁRDI *(legnagyobb felindulással):*
Nem fogsz hajolni? S ezt arcomba vágod!
Hol vagy...? Te! te! dacolni mersz velem?
Jer...! Nem hajolsz? Majd megtörlek cudar!

(Andorra emeli kezét, hogy megüsse.)

ANNA *(kettejök közé rohan, sikoltva):*
Férjem! Gábor! Ne üsd meg fiadat!

BÁRDI *(hátrál, leeresztve karját):*
Még nem... még nem szükséges... Menjetek...
Más eszköz is van még kezemben... El!
Te asszony, vidd el innen fiadat,
Vagy iszonyút fogsz látni... Menjetek!

ANNA *(magával vonva Andort):*
Jerünk fiam! Ne dacoljunk atyáddal! *(El Andorral.)*

Kilencedik jelenet.

BÁRDI, BRÁZ.

BÁRDI *(az asztalhoz siet s hevesen megüti a csengetyűt).*

BRÁZ *(gyorsan belép):* Parancsol?

BÁRDI: Az inasnak csengeték.

BRÁZ: Itt valék, s hivém, tán sürgetős...

BÁRDI: Itt volt... vagy tán az ajtón hallgatózott...
Mint rendesen... De mit törődöm ezzel?
Más gondom van most... Ha már inasi
Szerepre készül, teljesítse az
Inas dolgát is... Menjen, küldje hozzám
Szentgálit.

BRÁZ: Lányát is?

BÁRDI: Ördög s pokol!
A lányát is! Mit bánom én! Siessen!

(Bráz elsiet. Bárdi egy ideig heves izgatottsággal jár fel s alá. Majd megáll, homlokára szorítva kezét.)

Hidegvér! Csillapulj, te lüktető agy!
Nyugodtan... csak nyugodtan... Hülni kezd
A fellázadt vér... ismét magamé
Vagyok... jól van, jöhetnek... Hidegen
Várom, kezemben biztos fegyveremmel...
S ha nem hajolnak, összemorzsolom.

Tizedik jelenet.

BÁRDI, SZENTGÁLI, EDITH.

SZENTGÁLI: Baj van, hogy oly sürgősen hívatott?

BÁRDI: Ne vesztegessük kerülő szavakra
A drága percet: hallja röviden,
Fiam az ön leányát szereti...

SZENTGÁLI *(Edithre néz):* Hogyan?

BÁRDI: Még nem mondám végig: fiamnak
Én más nőt szántam, s nem szándékozom
Megváltoztatni e határzatot.
Mi most teendőnk? Adjon ön tanácsot.

EDITH: Ne szólj, atyám, csak engem illet ez,
Én felelek... Ugy van, uram, fia
Ma vallá meg szerelmét e helyen
S én visszaútasítám.

BÁRDI: Igazán?
Nagyon szelid és gyönge lehetett
E visszaútasítás, ha nyomában
Dac kelt fiam szivében ellenem
S nyilt ellenszegülésre biztatá.

EDITH: Önnek sem mondhatok mást, mint fiának.
Miként előtte, úgy most ön előtt
Csak azt ismétlem, ami az igazság:
Kezét s szerelmét el nem fogadom.

BÁRDI: Valóban úgy fordítja, mintha én is
Fiam számára kérném a kezét
És ő adná a kosarat nekem.
Báró, szerencsét kívánok leánya
Eszéhez és ügyes tapintatához:
Vigyázzon, ez mindnyájunkon kifog...
Kivéve most az egyszer engemet.
Rajtam ki nem fog... Hagyjuk a szavak
Játékát és szóljunk világosan:
Nekem nagy terveim vannak fiammal
S nem tűrhetem, hogy holmi szerelem
Zavarba hozza számításimat.
Hogy a kisasszony visszaútasítá,
Nekem az nem elég, s fiam daca
Mutatja, hogy nem is lehet elég.
Míg a remény szívében megmarad,
Nem hal ki onnan vak szerelme sem.
Ezt a reményt tegyük hát semmivé,
S emeljünk oly nagy gátat ellene,
Mely dacát mindenkorra megtöri.
Ily gátat egyet ismerek, ha a
Bárónő rögtön férjhez megy.

EDITH: Uram!

BÁRDI: A vőlegény is itt van: egy szavába
Kerül és rögtön lábánál hever.

SZENTGÁLI: Ugy emlékszem, már egyszer végezénk
E kérdésben...

BÁRDI: Most tudja már, miért
Sürgettem akkor és mért sürgetem
Ujonnan; s tudja azt is - és ha nem
Tudná, eszébe juttatom - hogy öntől
Jogom van engedelmességet követelni.

EDITH: Joga! Mit mondott? Hallod ezt atyám?
Joga van hozzád? Szólj atyám, mivel
Kötéd le néki lelkedet? Joga!
És engedelmességet követelni!
Atyám, némán türsz ily arculverést?

BÁRDI: No hát hazudtoljon meg, hogyha mer.

EDITH: Atyám, hallod, mint gúnyol, és te nem szólsz?

SZENTGÁLI: Valóban ezt, uram, nem vártam öntől.

BÁRDI: Én sem, hogy ilyen hálátlan legyen.
Kegyelemből élt, tétlen, könnyedén,
S megengedém, hogy az egész világ
Társamnak tartsa és tisztelje, mint
A munka emberét... Haha! Az ám!
Ha tudná a világ, hogy a nemes
Báró csak a nevét adá nekem
Szabad használatomra pénzemért;
Az én kegyelmemből élt úrilag,
S most így hálálja meg jóságomat...

EDITH *(megragadja Szentgáli kezét, sikoltva):*
Atyám! igaz, mit ez mondott? felelj!

SZENTGÁLI *(halkan):* Érted tevém, leányom...

EDITH: S azt hivéd,
E megalázás könnyebb lesz nekem,
Mint a szegénység, mint a pusztulás?
De mit teszek most késő szemrehányást?
Nem arról van most szó... csak szabadulni,
Minél előbb megszabadulni innen,
Széttörni e csúfos bilincseket!
Atyám, ha irástok van, tépd izekre,
Ha nincs, azonnal mondd ki szóval, itt
Előttem, mondd ez embernek szemébe,
Hogy nincs és nem lesz hozzá több közöd...
Mondd rögtön... vagy nem látsz többé soha...

BÁRDI: S ha tán nem mondaná, majd mondom én.

SZENTGÁLI: Elég! Most már én mondom, hogy elég...
Minden viszony megszünt köztünk; ezentúl
A férfit és nem társát illeti
Minden szava és majd a férfi fog
Szavára válaszolni, úgy vigyázzon.

EDITH: Ugy, úgy atyám, ismét rád ismerek!
Ismét atyám vagy, büszke és nemes
Atyám... Ne fordítsd vissza fejedet...
Jerünk innen! Megfojt e levegő!

Tizenegyedik jelenet.

ELŐBBIEK, ANDOR, ANNA.

ANDOR *(a mellékajtón berohan, s látszik, amint Anna karjaiból kiragadja magát):*
Atyám, atyám, mit tettél!... Oh Edith!

BÁRDI *(Andor és Edith közé áll):*
Egy lépést se! Atyád áll köztetek...

EDITH *(Andorhoz fordulva):*
Uram, ma ön megkérte kezemet,
S én visszaútasítám! szerelemről
Beszélt szívemnek s ajkam néma volt...
Hallgassa meg most végső válaszom:
Ha mint a gazdag Bárdinak fia
Áll ön elém, s bár üdvöm, életem
Forogjon kockán az önével együtt:
Nem hallgatom meg, nem leszek neje.
De ha eldobja átkos kincseit,
Ha megtagadja multját és nevét,
S úgy jő hozzám, szegényen, egyedül:
Az igaz égre esküszöm, szeretni
Fogom örökre, véghetetlenül
És hű neje leszek... Menjünk, atyám!

(Gyorsan el Szentgálival.)

A függöny legördül.

MÁSODIK FELVONÁS.

Szoba.

Első jelenet.

BRÁZ, VÁRHELYI.

BRÁZ *(az íróasztal mellett állva, leveleket és hírlapokat rendez).*

VÁRHELYI *(bedugja fejét az ajtón):*
Szabad?

BRÁZ: Legyen szerencsém.

VÁRHELYI: Csak maga?

BRÁZ: Csak én.

VÁRHELYI: És Bárdi?

BRÁZ: Az idősb vagy ifjabb?

VÁRHELYI: Ördögbe az ifjabbal! Nincs közöm
Hozzá, nagyon vérszomjas hajlamú.

BRÁZ: Szeret fület vagdosni.

VÁRHELYI: Micsoda!
Hát ezt is tudja?

BRÁZ: Én mindent tudok.

VÁRHELYI: Ugy azt is tudja tán, mikor lesz itt az
Idősebb Bárdi?

BRÁZ: Rögtön. A vasúton
Ma reggel érkezett meg. Most pihen;
De nem sokára itt lesz; asztalán
Elrendezém már a leveleket.

VÁRHELYI: Akkor megvárom. *(Leül.)*

BRÁZ: Meg se' bánja tán.
Szerelméről jó hírt fog hallani.

VÁRHELYI *(felugrik):* Mit! ezt is tudja?

BRÁZ: Én mindent tudok,
S többet teszek, mint gondolnák... Ha majd
Keblén pihen bájos menyasszonya
S hétágú koronával gyarapul
Nemes családi törzse: ne feledje,
Hogy boldogsága nagy részt a szerény
Bráz Márton műve. És mint a hatalmas
Oroszlán nem veté meg a kicsiny
Egér szolgálatát, akként remélem,
Hogy a nemes, dúsgazdag Várhelyi

Nem fogja elfeledni a szerény
Bráz Mártont, majd ha jutalmazni kell.

VÁRHELYI *(leereszkedőleg megveregeti Bráz vállát):*
Legyen nyugodt barátom, az oroszlán
El nem felejti a kis egeret...
Látom, mindent tud; megmutathatom
E levelet... *(zsebébe nyúl.)*

BRÁZ: Ne fáradjon; tudom,
Mi az. Két napja kapta Bárditól,
A fővárosba hívja és reményt ad,
Hogy teljesül legforróbb óhaja.

VÁRHELYI: Bezárt levélből is olvasni tud.
Megfoghatatlan! Egy ily semmi ember,
Afféle titkár vagy levelező,
Mindent tud, mindent ért, s én, a nemes,
Előkelő, dúsgazdag Várhelyi
Semmit sem értek. Ezt a levelet
Sem értem: mondja meg hát, mit jelent?

BRÁZ: Csak annyit mondhatok, hogy nemsokára
Edith bárónő férjévé lehet.

VÁRHELYI: Anélkül, hogy levágják a fülem?

BRÁZ: Fülestül lesz a férje.

VÁRHELYI: Ah! ha tudná,
Mint szeretem... Nem, ön nem tudja ezt
Felfogni: egy szegény titkár nem érti,
Miként lehet egy bárónőt szeretni.
De hát valóban igazat beszél?
Ah! mondja el, mint fordult e dolog?

BRÁZ: Ép egy hónapja történt, az napon,
Amelyen ön megkapta kosarát -
Szentgáli és leánya elhagyák
A Bárdi-házat...

VÁRHELYI: Mindezt jól tudom.
Andor kicsinybe múlt, hogy főbe nem
Lövé magát... Szerelmes volt Edithbe...
Mindjárt sejtém, midőn fülemre célzott.

BRÁZ: Nagy jelenet volt a fiú s apa
Között... az anya zokogott s könyörgött...
Egyik sem engedett, s a vége az lett,
Hogy Bárdi úr fiának egy havi
Határidőt adott, melynek leteltén
El kell a Solti céget vennie.
Az úrfi ezzel eltünt s Bárdi úr
Engem bízott meg, hogy Szentgáliékat
Szemmel tartsam. Tüstén elútazám

A fővárosba, és azóta itt
Vagyok, Szentgáliékat mindenütt
Nyomon kisérve.

VÁRHELYI: Nos, nos, nos?

BRÁZ: Bocsánat,
Idáig terjed, amit mondhatok.
A többit, amit tettem s tétetek,
Csak főnököm kezébe adhatom.
Önnek csak annyit, hogy szerelmi lángja
Vigan loboghat s fujtatója én
Valék... Reménylem, nem felejti el...
De most elég, ím itt van főnököm.

Második jelenet.

ELŐBBIEK, BÁRDI.

BÁRDI: Itt vagy már?

VÁRHELYI: Hogy ne volnék? Szárnyakon
Repültem, a szerelem szárnyain.
Ah! hát valóban?...

BÁRDI: Hagyd e fecsegést...
Még mindig nőül vennéd - azt a lányt?

VÁRHELYI: Nőül venném-e? Mért nem kérdezed,
Nem édes érte minden áldozat?
S habár fiad levágná fülemet,
Tán akkor is...

BÁRDI: Fiamról felelek...

VÁRHELYI: Ah! nincs hát többé semmi akadály!
Beszélj, mikor lesz itt e drága perc?

BÁRDI: Még nem tudom, még Brázzal kell előbb
Beszélnem... Menj a fogadó-terembe
S várj ott reám, míg híremet veszed.

VÁRHELYI:
No csak ne nézz oly mérgesen... megyek... *(El.)*

Harmadik jelenet.

BÁRDI, BRÁZ.

BÁRDI *(az íróasztal elé ül):* Beszéljen gyorsan, röviden.

BRÁZ *(állva):* Mióta
Parancsából a fővárosba jöttem,
Egy percre sem bocsátám szem elől

Szentgáliékat. S amiként levélben
Tudósítám önt, minden léptöket
Árnyék gyanánt kísértem.

BÁRDI: Ép azért
Bíztam meg önt ez üggyel, mert tudom,
Hogy legfőbb tudománya, gyönyöre
A leskelődés, kémkedés, s bizonnyal
Inkább titkos rendőrnek született,
Mint tisztes üzletembernek.

BRÁZ: Nagyon
Hizelgő vélemény. E kémkedő
Tehetségemnél fogva megtudám,
Hogy a bárónő lankadatlanul
Jár, kel, sürget, kér, levelez, hogy atyja
Számára bármi hivatalt avagy
Foglalkozást találjon, egyelőre
Siker nélkül; míg ő maga nehány
Gazdag polgárcsaládnál zongorából
És nyelvekből leckét ad.

BÁRDI: Mily erőssé
Tevé lelkét a sértett büszkeség!...
Találkozott fiam vele?

BRÁZ: Soha.

BÁRDI: Jó. Megtartá szavát... Az én fiam...

BRÁZ: Szentgáli ez alatt sétálgatott,
Nagy csínnal öltözött, előkelő
Vendéglők asztalánál étkezett,
Kissé kártyázott, vesztett és a mellett
Sóhajtozott és szidta a cudar
Világot.

BÁRDI: Léhűtő!

BRÁZ: A pénz fogyott...
Szentgáli kölcsön kezde venni itt-ott,
Leánya tudta nélkül... Én is adtam
Néhány forintot... azt hazudva, hogy
Ön elcsapott magától engem is...
Barátok lettünk s együtt szidtuk önt.

BÁRDI: Valóban összeillő társaság.

BRÁZ: De most jő mindezeknek koronája.
Levélben célzást sem tevék reá,
Oly kényes egy dolog. Csak annyit irtam,
Hogy felviradt a diadalmi nap
És jó lesz a szerelmes Várhelyit
Azonnal fölrendelni.

BÁRDI: Megtevém.
Mindketten itt vagyunk. Most hát beszéljen.
Nem látja, mily türelmetlen vagyok?

BRÁZ: Szürcsölve szeretem felhajtani
A diadal kelyhét. Nos, hallja hát:
A pénz fogyott, a kölcsön elapadt,
Szentgáli egyre sóhajtott, nem érté,
Miért akarnak pénzt az emberek?
Egy pár hitelező mozogni kezdett;
Kártyán is vesztett és adós maradt,
S ez - mondják - már a becsületbe vág:
Szentgáli nem tudá, hol a feje.
Lányának nem mert szólni, én valék
Benső meghittje... titkos suttogás,
Tanácskozás, nagy méltatlankodás,
Majd egy kétségbeejtő pillanat,
És meglett a hamis váltó.

BÁRDI *(felugrik, erősen az asztalra ütve öklével):* Gazember!

BRÁZ: Gazember?... Gondolom, Szentgálihoz,
S nem hozzám szólott.

BÁRDI: Hol van az a váltó?

BRÁZ: Természetes, hogy rögtön megszereztem.
Kiváltám a sajátomból. Im,

(Kiveszi tárcájából a váltót s átadja Bárdinak.)

Csak holnap jár le... Tudtam, hogy azonnal
Hasznát akarja venni... elhozám,
Itt egy levél is: pénzt kér benne és a
Váltót említi... teljes vallomás.

BÁRDI *(az íróasztal fiókjából pénzt vesz ki és Bráz elé számolja):*
Im, itt a pénz, mit érte fizetett.

BRÁZ: Kérem, nem olyan sürgős, várhatok.

BÁRDI *(más pénzt olvasva ki Bráz elé):*
És itt egy évi bére... Tegye el,
S többé ne lássam színét soha se.

BRÁZ: Hogyan? Jól hallok! Nem cseng a fülem?

BÁRDI: Szentgáli címét add át, nyomorult!

BRÁZ: Címét, lakását...? Itt van e levélben...
De hát hová tegyem!... Úgy néz reám,
Hogy közelébe lépni se merek.

(Félve, húzódva az asztalra teszi a levelet s gyorsan elugrik Bárdi mellől.)

BÁRDI: S most vegye pénzét s hordja el magát.

BRÁZ: Tehát valóban? Elcsap! Komolyan?
És épen most, midőn külön díjat
Reméltem, s fizetésem emelését?
Ez lett jutalma hű szolgálatomnak?

BÁRDI: Szolgálatodnak? Hallgass nyomorult,
S ne mondd, hogy ezt az én szolgálatomban
Tevéd... Csak szemtelennek ismerélek,
De gaznak nem... Most már tudom, ki vagy...
Ily szolga nem kell nékem... Elmehetsz!

BRÁZ: Nagyon jó! Mondhatom, hogy nagyszerű!
Elvégzém megbizását fényesen,
És oly sikert vívtam ki, aminőt
Álmodni sem mert: menthetetlenűl
Kezébe adtam ellenségeit,
S ez a jutalmam...

BÁRDI: Megbízásomat
Tevéd? Hazudsz! Én aljas, becstelen
Dologgal meg nem biztalak soha.
Igen, megbíztalak: vigyázz, ügyelj
Ez emberekre, add tudtomra, mit
Művelnek; ehhez volt jogom, fiam
Boldogságáért... És te mit tevél?
Szolgálatomban, értem, hasznomért,
Talán az én nevemben csábítád
Ily aljas bűnre e boldogtalant...
Ki vagyok én? Nem ismersz engemet?
Nem becsületben őszült meg e fej?
S e kéz, mely munkájával fölemelt,
Használt-e szennyes eszközt valaha?

BRÁZ: Hát úgy vagyunk? No jó! Hol az a pénz?

(Felmarkolja az asztalról a pénzt és zsebre teszi) (El.)

Negyedik jelenet.

BÁRDI *(egyedül, a vasvonalzót az íróasztalra dobja s az asztal előtt álló székre veti magát):*
(Nézi a váltót.)

Itt van... ide jutott hát! Nem hivém,
Hogy ily hamar beválik jóslatom...
De hogy az én segítségemmel... Ah!
Miért nem fojtottam meg e cudart...!

(Ismét a váltót nézi.)

Ezer forint...! Olcsón adá a lelkét...
S e vért oltsam törzsömbe? Ez a korhadt,

Rothadt, silány ág fertőztesse meg?...
Nem! Inkább száradjon ki, vesszen el!
E váltó mily hatalmas fegyverül
Szolgálna most... mindenre rá lehetne
Hajlítni ezzel a leányt... Erős
Lelkű lány... eh! csak büszke, nem erős...
Nem jobb a fajtájánál... Mit tegyek
Ez átkozott váltóval? Visszaküldjem
Szentgálinak, hogy holnap másikat
Készítsen? Nem lehet ily emberen
Segítni, s nem az én dolgom... Talán
Széttépjem...? E silány kigyó, e Bráz
Azzal gyanusitott, hogy fel fogom
Használni mégis... Hm! Ha tudtom és
Szándékom ellen megtörtént, miért ne
Használhatnám fel? Én vagyok oka?
Nem! El veled! Mily átkos gondolat...
(Gyorsan az íróasztal fiókjába zárja a váltót.)

Ötödik jelenet.

BÁRDI, ANDOR.

BÁRDI *(fölkel):* Ki az? Te vagy? Rég itt állsz már?

ANDOR: E percben
Léptem szobádba.

BÁRDI: Mit láttál?

ANDOR: Hogyan?
Nem értelek...

BÁRDI: Nem is kell... *(Magában.)* Én botor
Mily együgyűvé tett a rossz tudat.
(Fenn.) Miért jövél?

ANDOR: Tudod, miért. Letelt
A hónap. Tartozám atyám iránt
Oly tisztelettel, hogy megtartsam a
Határidőt, mit engedelmességem
Elé tüzött. Megtartottam. Letelt.
S most itt vagyok -

BÁRDI: Tudtomra adni, hogy
Beismered hibádat s megteszed
Parancsomat?

ANDOR: Tudtodra adni, hogy
Szivem nem változott s szerelmemet
Nem áldozom fel semminek.

BÁRDI: Fiam!
Úgy szólok hozzád, amint e világon
Még senkihez: kérőleg, összetett
Kezekkel; megalázom ősz fejem
Előtted, tennen boldogságodért.
Ne hidd, fiam, hogy gyűlölet, szeszély
Vagy önfejű makacsság tetteim
Rugója; hidd el, drágább vagy nekem,
Hogy fel ne áldoznék bármily szeszélyt,
Gyűlölködést, sőt ami több, hitet
Vagy meggyőződést boldogságodért.
De épen érted, boldogságodért
Kell most szilárdul ellenállanom,
Nem hagyva, hogy szerelmi mámorod
Megsemmisitse éltedet, jövődet.
Ha meg akarnád nyitni eredet,
Hogy mérget olts véredbe: azt hiszed,
Nyugodtan nézném, bármint esküdöznél,
Hogy ezt a mérget édesnek találod?
Tenboldogságodért kérlek fiam,
Kerüld e veszni indult fajzatot;
Más annak vére, istene, hite,
Fogalma az erényről, becsületről,
Nem e világba, nem hozzánk való.
Hallgass atyádra, hallgass gyermekem!
Lásd, esdekelve nyúl feléd kezem.
Mit kívánsz többet? Lábadhoz boruljak
És könnyeimmel áztassam nyomát?

ANDOR: Nem úgy atyám, ne kérj, ne tedd sulyosbbá
E súlyos elhatárzást. Haragoddal
Inkább tudok dacolni, mint könyörgő
Szavadra válaszul kimondani:
Szerelmemről le nem mondok soha.

BÁRDI: Soha! Vigyázz magadra! Nem tudod,
Mily szót ejtél ki. A valódi férfi
Nem mond olyat, miről nem tudja még,
Hatalmában lesz-e megtartani?
Soha! Valóban? Hátha megmutatnám,
Hogy e Szentgáli, akinek nevét
Saját nevedhez fűznéd, nem egyéb
Közönséges kalandornál, ki még
A büntető törvény elé kerülhet?

(Félig kihúzza a fiókot, melybe azelőtt a váltót tette.)

ANDOR: Ha úgy is volna, még szentebb s nagyobb
A kötelesség, mely a szerelem
Nevében háramol rám, hogy a nőt,
Kit szeretek, megváltsam.

BÁRDI *(hirtelen erősen visszalöki a fiókot):* Ugy vagyunk?
Szerelmed mindennél előbb való?
Apád haragjánál, saját jövődnél,
Sőt még a becsületnél is? Dicső!
Akkor hát könnyü lesz lemondanod
Az átkos kincsekről is. Hisz tudod,
Csak úgy lesz nőd e gőgös úri hölgy,
Maga mondá, s mit ő mond, szentirás.

ANDOR: Lemondok kincseidről és kezem
Munkájával szerzem meg, ami kell.

BÁRDI: Lemondasz kincseimről! Mily nemes
Határozat! S nevemről is? Miért ne?
Hisz ez a név csak egyszerű parasztnév,
Csak munka, tisztesség és becsület
Tapad hozzá s nem százados bitorlás...
Megtagadod apád nevét? No jó!
Én nem tagadlak meg... Te eldobád
A gyöngédséget, szerető szivet,
Én nem fogom eldobni a jogot.
Esengve nyujtám kezemet feléd,
Koldus gyanánt könyörgék, én, ki ez
Életben nem kértem még senkitől
Semmit, s hozzád könyörgék, elfajult,
Hozzád, kinek parancsolnom lehet...
Jól van, parancsolok...

ANDOR: Atyám!

BÁRDI: Ne vedd
Ajkadra ezt a szót, már nem vagyok
Atyád, hisz megtagadtál... most urad,
Parancsolód és zsarnokod vagyok...
Ezt nem tagadhatod meg... El veled!
El a szememből s várd parancsomat.
Nem inditá meg szived' összekulcsolt
Kezem? Jó... Most hát majd tapasztalod,
Hogy ez a kéz vaskéz és összetör.

ANDOR: Akármit téssz, Isten bocsássa meg,
De szivemet meg nem változtatod. *(El.)*

Hatodik jelenet.

BÁRDI, majd ANNA.

BÁRDI *(legnagyobb indulattal a csengetyűhöz siet, hevesen megüti, egy inas belép s állva marad az ajtóban, mialatt Bárdi az iróasztalhoz ülve, gyorsan néhány sort ir. A levelet összehajtva és leragasztva fölkel, s az inashoz megy vele):*

Siess... vagy még jobb lesz, ülj kocsiba,
S vidd rögtön ezt a levelet, hová
A címe szól. Vigyázz! El ne hibázd,
Csupán a bárónő kezébe add. *(Az inas el.)*
Ugy!... Megtörtént... Nincs többé visszalépés...
Fegyvert adott a véletlen kezembe. -
Nem én kovácsolám, nincs benne részem -
Miért ne használhatnám becsülettel?
A becsület kivánja, hogy a bűnös
Ne lássa hasznát bűnének soha...

ANNA *(jő egy oldalajtón):*
Én hitvesed vagyok...

BÁRDI: Mit kémkedel?

ANNA: Tudod, hogy nem szokásom. Fiamat
Látám e házba lépni, s azt hivém,
Még itt találom.

BÁRDI: Nincs itt... jó helyen van...
Látod, hogy nincs itt... Mit bámulsz reám?
Talán bizony látsz rajtam valamit?

ANNA: Azt látom, hogy rendkívül izgatott vagy...
Mi bánatod van? Szólj! oszd meg velem.

BÁRDI: Megosszam? Mit? Tán titkokat szeretnél
Kitudni? Semmi titkom, rejtegetni
Valóm nincs... Tiszta, nyilt könyv életem...
De ilyen mind az asszony: mindenütt
Csak titkot, bűnt lát... Menj, menj! hagyj magamra,
S ne hallgatózzál, bárki jő ide.

ANNA: Nyugodt lehetsz, nem szoktam hallgatózni. *(El.)*

BÁRDI *(magában):* Mily gúnyosan szólt! Mintha megvetés
Lett volna arcán... Sejt tán valamit?
Tán meglesett? Az asszony mind kiváncsi...

(Kitárja az ajtót s kitekint.)

Nincs itt... Őrült vagyok valóban... Mindenütt
Gyanút lát e gyanakvó szem... Miért?
Hát nem helyes, jogos, amit teszek?

(Lassan az iróasztalhoz megy s reá teszi kezét.)

Megsemmisíthetem még apja szégyenét.

(Kivül csengetés. Bárdi összerázkódik.)

Nem! Végzetem határozott... Késre megy
A harc közöttünk... Lássuk hát, ki győz?

Hetedik jelenet.

BÁRDI, EDITH.

EDITH: Épen most vettem levelét, uram.
Azt írja, hogy atyám becsülete,
Nevünk jó híre, éltünk sorsa függ
Találkozásunktól. Hivék szavának,
S megtettem, mit különben sohasem
Tennék meg: ujra házában vagyok,
Szemébe nézek és várom szavát.

BÁRDI: Ugy van kisasszony... köszönöm, hogy eljött...
Nagy bajt hárít el mindnyájunk felől...
Azaz felőlem nem... csak atyja van
Kérdésben és nevének szégyene...
Igen... kimondtam... annál maradok...
De mielőtt az éles kést szivére
Illeszteném: kisértsük meg, talán
Megegyezhetnénk szép szerével is.
Ismétlem hát, mit egy hónapja kértem:
Vessen véget fiam reményinek,
S fogadja el azonnal Várhelyi
Kezét...

EDITH: E kérésére már feleltem,
És nincs okom megváltoztatni most:
Én szeretem fiát és mindörökre
Fogom szeretni, de csak úgy leszek
Nejévé, ha eldobja kincseit
És megtagadja apjának nevét.
Másképp kezét el nem fogadhatom.

BÁRDI: Nagyon jó! Ismét úgy forditja, mintha
Én kérném meg s ő adna kosarat.
Szépen tud a szavakkal játszani;
De most az egyszer jobb lesz abba hagyni
A játékot.

EDITH: Nem játszom. Komolyan
Beszélek, hígye el. Szerelmemért
Képes vagyok feledni rangomat,
Hogy elfogadjam férjeműl fiát;
De arra képes nem leszek soha,
Hogy önt fogadjam el atyám gyanánt
S az ön nevét viseljem valaha.

BÁRDI: Hah! ez volt hátra! Félre hát kimélet!
Nem kell az én nevem, becsűletes
Nevem! S szemembe vágja ezt? Ön... Ön...
A hamisító lánya!

EDITH: Hazudik!

BÁRDI: Hazudni nem szokásom... Ime nézze...

(Kiveszi a váltót a fiókból és kiterjeszti az asztalon.)

A váltó itt van... látja... nézze meg jól...
Itt atyjának neve... tán ismeri
Irását... itt a két név, hamisitva...

EDITH *(reszketve, elhaló hangon):*
Hazugság...

BÁRDI *(kiveszi a levelet):* Nem hazugság. Nézze itt
E levelet... irását ismeri...
Szentgáli irta... nézze... a hamis
Váltót bevallja s pénzért könyörög...
Csak nézze meg, ne mondja, hogy hazudtam...
A váltó holnap jár le... s majd a többi
A vizsgáló birónak dolga lesz...
A nagy név, a fényes név, a nemes név,
Melyet föl nem cserélne az enyémmel,
A törvényszék előtt lesz... Nos, kisasszony,
Hát nem cserél?

EDITH *(megtörve az iróasztal előtti székre roskad, arcát kezeibe temetve. Szünet után tompán, mintegy megdermedve):*
Parancsoljon velem.

BÁRDI *(lecsillapulva egy gyors pillantást vet Edithre, majd durcás szégyenlőséggel elhúzódik mellőle, mindíg kezében tartva a váltót):*
Nem volt szándékom felhasználni ezt...
Ön kényszerített... Fiamért teszem...

EDITH: Győzött... Nincs több szavam... Várom parancsát...

BÁRDI: E váltó ára Várhelyi keze.

EDITH: Amint kivánja.

BÁRDI: És minél előbb
Az esküvő.

EDITH: Jó.

BÁRDI: Hívjam Várhelyit?

EDITH: Jó.

BÁRDI: Vagy talán ön ir pár sort neki?

EDITH *(tollat vesz kezébe):* Mit irjak?

BÁRDI: Várjon egy kissé s pihenjen.
Nagyon sápadt s még reszket a keze.

EDITH *(tollát a tintába mártva):* Mit irjak?

BÁRDI: No, mi ilyenkor szokás.
Például: -
„Kedves Várhelyi! Meggondoltam a dolgot,
Epedve várom. Jőjjön minél előbb.”

EDITH *(Bárdi szavai után irva, kezébe adja a papirt):*
Megvan.

BÁRDI: Nagyon jó. Most még a nevét.

EDITH *(aláirva nevét):* Megvan.

BÁRDI *(összehajtva a levelet):* Elküldhetem tüstént?

EDITH: Amint
Tetszik.

BÁRDI: Nem izgatott már?

EDITH: Nem vagyok.

BÁRDI *(csenget):* Essünk hát rajta át minél előbb.

(A belépő inashoz.)

A fogadó teremben Várhelyi
Urnak kezébe add e levelet,
S mondd, e szobában várunk rá. Siess!

(Inas el. Bárdi lassan Edith felé megy.)

Igéri, hogy nejévé lesz?

EDITH: Igérem.

BÁRDI: Kezet rá. *(Edith felé nyujtja kezét.)*

EDITH *(maga elé nézve, nem fogadja el Bárdi kezét):*
Megtartom szavamat.

BÁRDI: No jó... Igy is jó... Megbizom szavában...
Tudom, hogy abban bátran bizhatom...
Im lássa, mint megbízom...

(Kettétépi a váltót és levelet s a földre dobja.)

EDITH *(fölkapja a földről az iratokat s apró darabokra tépve, a kandallóba dobja).*
Köszönöm.

Nyolcadik jelenet.

ELŐBBIEK, VÁRHELYI.

VÁRHELYI *(sietve jő, kezében a nyitott levéllel, mialatt az inas, ki ajtót nyitott előtte, Bárdi intésére állva marad az ajtóban):*
Mit látok, hallok, olvasok! Tehát
Nem álom, nem lidércnyomás! Való,
Édes való mind. *(Olvas.)* „Kedves Várhelyi”...

Az én vagyok... „Meggondolám a dolgot”...
Azaz megismeré szerelmemet...
„Epedve várom”... Nem eped sokáig...
„Jőjjön minél előbb”... Im itt vagyok.

BÁRDI *(halkan az inashoz):*
Keresd fel Andort s rögtön küldd ide. *(Az inas el.)*

VÁRHELYI: Nem szól... s én félni kezdek... nem tudok
Elhinni ily szerencsét, nem merek...
Még a papirnak sem hiszek, amíg
Az élő hang meg nem pecsétli, hogy
Minden szavát készpénzül vehetem...
Szeret hát s nőmmé lesz?

EDITH: Neje leszek.

VÁRHELYI: Oh boldogság!... Kimondta... Istenem!
Az Isten áldja meg jóságáért! *(Térdre esik Edith előtt.)*

Kilencedik jelenet.

ELŐBBIEK, ANDOR.

ANDOR: Nagy ég! Edith!

EDITH *(magában):* Oh Isten, adj erőt!

VÁRHELYI *(felugrik, magában):*
Győztes vagyok, de szánom a szegényt.

ANDOR: Edith atyámnál! És ez ember itt
Lábánál térdel... Mint merészlé...?

VÁRHELYI: Szánlak barátom, mást nem mondhatok.

ANDOR: Edith! Atyám! feleljetek, mi ez?

BÁRDI: Nem értem, mért e nagy csodálkozás?
Amit láttál, nagyon természetes:
Edith kisasszony most mutatta be,
Mint régi ismerősnek, jegyesét...

ANDOR: Edith! jegyesét...

VÁRHELYI: Engem, Várhelyit.

ANDOR: Edith ez emberé! Nem, nem lehet!
Őrült káprázat játszik csak velem...
Tán csúfolódnak vagy próbára tesznek...
Kegyetlen játék... Oh Edith, ne tűrje...
Ne tűrje, hogy így visszaéljenek
Nevével... Szóljon... vessen véget e
Gyilkos tréfának.

EDITH: Atyja igazat
Mondott...

ANDOR: Nem mondott...! Nem lehet igaz,
Mi rút arculcsapása az igaznak.
Szentnek, jogosnak... Jobban ismerem
Én önt Edith... Tudom, hogy önmagától
Nem nyujtaná az embernek kezét...
S ha mégis megtevé, csak iszonyú
Ármány, rút cselszövény lehet, mi szívén,
Lelkén s igaz nyelvén erőszakot tett...
Oh bízzék bennem, mondja meg, mivel
Verték bilincsre...? Szóljon, s széttöröm,
Bámily erős a lánc, bármily hatalmas
A kéz, mely fűzte.

EDITH: Mást nem mondhatok,
Mint a valót: ez úrnak jegyese
Vagyok, s mihelyt kivánja, hitvese.
Kimondtam ezt, s amit egyszer kimondtam,
Megtartom híven, Isten a tanúm!
Itt ketté válnak a mi útaink,
E szó örök, mély örvényt von közénk...
Ha szeretett egykor, tisztelje meg
Szerelme tárgyát azzal, hogy szavát
Fogadja, és ne lássa őt soha.
Többé soha...! Nincs önhöz több szavam...
Örökre hát... örökre... Isten önnel! *(Gyorsan el.)*

VÁRHELYI: Nekem sincs több szavam... Menyasszonyom
Világosan megmondta... Utaink
Örökre ketté válnak, nem fogunk
Sem itt, sem másutt szemközt állani...
Megyek s nem látlak többé... Ég veled! *(El.)*

Tizedik jelenet.

ANDOR, BÁRDI.

ANDOR *(székre roskad):* Edith! Edith!

BÁRDI *(lassan Andorhoz megy s vállára teszi kezét).*
Érzed kezem súlyát?
Megismeréd, hogy amit akarok,
Azt végrehajtom ég s föld ellenére?
Megértéd már, hogy nem lehet velem
Dacolni? S visszajösz keblemre, mint
A bűnbánó gyermekhez illik...?
Karom még mindig tárva áll előtted,
Jer hát fiam, atyád keblén keresd
A legjobb pihenőt... Hozzád való

Szeretetből tevém, amit tevék,
E szeretet legyen vigasztalód...
Anyádat küldöm hozzád, - az anya
Legjobb vigasztaló a fájdalomban...
Megyek anyádért... várj itt rá, fiam. *(El.)*

ANDOR *(szünet után):*
Mi történt? Oh, ki mondja meg nekem?
Mily iszonyú erő törhette meg
E leány erős szivét? Homály, homály!

Tizenegyedik jelenet.

ANDOR, BRÁZ.

BRÁZ *(óvatosan belopózik):*
Nagyságos ifjú úr!

ANDOR: Ki az? Ki szólít?

BRÁZ: Én, a szerény Bráz, Bárdi néhai
Titkára... Elbúcsúzni jöttem öntől,
S egyszersmind kérni, hogyha valami
Helyet szerezne... Atyja, Bárdi úr,
Még bizonyítványt sem adott nekem,
Csak kurtán elcsapott.

ANDOR: Mit bánom én!

BRÁZ: De bánom én! S ön is bánná talán,
Ha megtudná okát.

ANDOR: Mi oka volt?

BRÁZ: Hogy híven teljesítém megbízását.

ANDOR: Minő megbízás volt az?

BRÁZ: Rávevém
Titkon Szentgáli bárót, hogy hamis
Váltót készítsen.

ANDOR *(torkon ragadja Brázt):* Nyomorult! Hazudsz!

BRÁZ: Oh bár hazugság volna... Hagyja el
A torkomat... megfojt... Ha nem hiszi,
Kérdezze atyját, nála van a váltó.

Tizenkettedik jelenet.

ELŐBBIEK, BÁRDI, ANNA.

BÁRDI: Mi ez?

ANNA: Nagy ég! fiam!

BRÁZ *(kiszakítja magát Andor kezei közül):* Itt van maga.
Kérdezze tőle meg, hazudtam-e?

ANDOR: Atyám, atyám, mondd, hogy cudar hazugság,
Az aljas bosszu műve volt, mivel
Ez ember vádolt.

BRÁZ: Mondja, ha meri!

BÁRDI: Ismét házamba jöttél nyomorult?
El innen, vagy bezáratlak!

BRÁZ: Megyek!
Amit beadtam, azt emésszе meg! *(El.)*

ANDOR: Atyám! Atyám! Tehát igaz? Felelj!

BÁRDI *(dacosan):* Feleljek! én! Kérdőre vonsz talán?

ANDOR: Oh most tudom, mivel győzéd le a
Szegény leány szivét! Győztél atyám!
De győzedelmed ára én vagyok.
Isten veled!

BÁRDI: Megállj! Parancsolom!

ANDOR: Nem vádollak, nem ítélek fölötted,
Csak fájó, megtört szívvel távozom.
Remegtem tőled, tisztelém hatalmad',
S bár súlyos volt fölöttem vaskezed,
Ráhajtám fejemet s megcsókolám,
Mert tiszta volt... Most vége, vége már...
E megdöbbentő óriás alak,
A becsület eszménye összeomlott,
E tiszta kéz a bűnnel cimborált
És becstelen fegyverrel harcola.

BÁRDI *(sikoltva):* Fiu! Atyáddal szólsz így? Térdre tüstént,
Ugy kérj bocsánatot, térden fogadd
Parancsomat...

ANDOR: Lemondál e jogodról,
Midőn kitetted annak fiadat, hogy
Pirulni lássa atyját... Ég veled!
Egy kötelesség vár még rám, Edithet
Vagy megmentem vagy meghalok vele! *(El.)*

ANNA: Isten veled! *(Indul.)*

BÁRDI: Te is szégyelsz? Te is
Elfordulsz tőlem?

ANNA: Ha választanom
Kell férjem és fiam közt: fiamat
Választom, több szüksége van reám.
Isten veled! *(El.)*

BÁRDI *(egyedül):* Megálljatok! Fiú!
Asszony! Ne merjetek velem dacolni...

(Az ajtó felé megy, kiáltva.)

Hej! szolgák, zárjatok be minden ajtót!
Megálljatok... hallgassatok meg...! Én
Becsületes ember vagyok!...
No hagyjatok magamra... Levegőt...!

(Feltépi mellényét, lerántja nyakkendőjét.)

Megfojtanak!... Segítség! Hol a csengetyű...?

(Tántorogva az asztal felé megy.)

Fiam... ne hidd... Fiam ne hagyj el!...

(Megüti a csengetyűt s arccal az asztalra esik.)

A függöny legördül.

HARMADIK FELVONÁS.

Szoba.

Első jelenet.

SZENTGÁLI *(egyedül, asztalnál ül, kezében nyitott levéllel):*
Ez is, miként a többi... mind ilyen
A jó barát... Sajnálja... szívesen
Szolgálna, ámde most nem teheti...

(Bosszusan széttépi a levelet.)

Szavak... szavak... segítség senkitől...
S holnap lejár a váltó... mit tegyek?
E Brázt sem látom már nehány nap óta...
Az ő kötelessége, hogy segítsen...
Oh Istenem! ha megtudná leányom...

Második jelenet.

EDITH, VÁRHELYI, SZENTGÁLI.

EDITH *(karonfogva jő Várhelyivel):*
Atyám!

VÁRHELYI: Papánk!

SZENTGÁLI: Leányom, mit jelent ez?

VÁRHELYI: Ez azt jelenti, szeretett papánk,
Hogy én Edith bárónő vőlegénye
Vagyok... Meg van lepve? Mi?

SZENTGÁLI: Edith!

EDITH: Valót mondott, atyám.

VÁRHELYI: No látja, nem
Hazudtam. Ejnye! mit csodálkozik?

SZENTGÁLI: Tehát való?

VÁRHELYI: Ej! hát még sem hiszi?
Ha nem volnék lányának vőlegénye,
Csak nem vezettem volna karomon
Az utcán végig... No ez csak világos...
De most mennem kell... sürget az idő,

(Kezet csókol Edithnek.)

Viszontlátásra! - Oh! e drága kéz...
Hát még az ajka mily édes lehet!

De nem merem... majd később... Addig is
Kárpótlásúl elég a papa csókja.

(Megöleli Szentgálit.)

Szeressenek... én jó fiú vagyok. *(El.)*

Harmadik jelenet.

SZENTGÁLI, EDITH.

SZENTGÁLI: Dermedten állok a meglepetéstől...
Te és ez ember...! Te az ő neje...

EDITH: Miért ne? Meggondoltam magamat...
Érzem, nyugodt s boldog leszek vele.

SZENTGÁLI: Boldog! Te, ki szivedben olthatatlan
Szerelmi lánggal égsz egy másikért?

EDITH: Mit szívem érzett, el van már temetve,
S nem fog kitörni sírjából soha.

SZENTGÁLI: Leány, ne ámíts! Arcod bár nyugodt
S szemedből tiszta fény mosolyg reám:
Én nem hiszek neked... e jéghideg
Kéz meghazudtol, ennek nem parancsol
Akaratod... Mily titkot rejtegetsz?
Tán hallottál felőlem valamit?

EDITH: Nem, semmit, légy nyugodt, szegény atyám!
Mit hallanék mást, mint hogy lányodat
Szivedből szereted... s leányod is
Téged szeret legjobban, mindenek
Fölött...? Ez az egész titok... nyugodt
Lehetsz, hisz ez rég nem titok
Közöttünk, úgy-e? Mondom, légy nyugodt.
Boldog leszek, meglátod, és te is
Boldog léssz bennem... együtt éldegélünk
Csendes magányunkban, s majd nevetünk
Szegény jó férjem furcsaságain...
Aztán majd lassan elszoktatjuk őt
Hibáitól... ez is foglalkozás lesz,
De sikerülni fog, hisz úgy szeret,
Oly jó fiú, s már érzem, mintha én is
Szeretni kezdeném... Úgy, légy nyugodt,
Atyám, s többé ne tarts már semmitől. -
Jól értsd meg, semmitől... sem a jövőben,
Sem a jelenben... nincs mitől remegj...

(Homlokon csókolja Szentgálit, hirtelen kitörő könyekkel.)

Szegény! hiszen te arról nem tehetsz.

(Gyorsan el oldalt.)

SZENTGÁLI *(magában):* Mi volt ez? Csókja, biztatásai,
E könny, mely itt ég homlokom fölött -
Villámsugár a rémes éjszakában.
Tudná? S érettem hozná áldozatját?
Oh úgy nem alkuszunk, leány! De honnan,
Honnan tudhatná? Ki árulta el?

(Arcát kezeibe temetve, az asztal mellé roskad.)

Negyedik jelenet.

ANDOR, SZENTGÁLI.

ANDOR: Edith! Edith!

SZENTGÁLI: Ki az? Ah! jó napot,
Ifjú barátom. *(Fölemelkedik.)*

ANDOR: Megjött már Edith?

SZENTGÁLI *(összeszedve magát, hideg méltósággal):*
A bárónő nincs itt.

ANDOR: Hol van?

SZENTGÁLI: Szabad
Talán kérdeznem, mért kívánja látni?

ANDOR: Miért? S ön kérdi? Nem találja ki?
Nem súgja meg bűnének érzete?

SZENTGÁLI: Nagy ég!

(Megragadja Andor kezét, fojtott hangon.)

A váltó!

ANDOR: A váltó atyám
Kezébe' van.

SZENTGÁLI: Mindent értek.

ANDOR: S Edith
Boldogságával fizetett meg érte.

SZENTGÁLI: Úgy van! Jól sejtém...

ANDOR: Sejté és nyugodtan
Ült asztalánál, tán a nyereséget
Számlálva, mely lányának tört szivéből
Apjára jut? Sejté, s nem lázadott fel
Minden csepp vére e rút cselszövény,
E vad erőszak láttán? Engedé
Hogy így lakoljon apja bűneért
Az ártatlan gyermek? Jól van, tegye!
De én - én meg nem engedem soha.
Megmentem lányát, és ha nem lehet,
Együtt halunk apáink bűneiért.

SZENTGÁLI: Csak iledelmesen... Hogy mit tevék,
Arról igaz birám előtt fogok
Számolni. És hogy mit kell tennem, abban
Nem kérek senkitől sem oktatást.
Sok van, mit nem tudok, mit nem tanultam,
Azért valék oly érthetetlen ebben
Az új világban; ámde őseimtől
Egyet tanultam és azt jól tudom,
Meg fogja látni s jussak majd eszébe...

(Előveszi kalapját, pálcáját, felöltőjét. Kesztyűjét húzva, udvarias meghajlással.)

Megengedi?... Egy percre távozom...
A bárónő majd elfogadja itt,
Várjon rá, tüstént bejelentetem.
Csak arra kérem még, előtte ne
Említse, hogy találkozott velem.

(Ez alatt felhúzta kesztyűjét. A tükör előtt megigazítja nyakkendőjét, karjára veszi felöltőjét, kezébe fogja kalapját.)

Készen vagyok már, semmi sem hiányzik...
Bocsánat, hogy ily hirtelen
Megfosztom társaságától magam.
A kötelesség szólít, vannak oly
Kötelességek, melyeket még én is
Híven be szoktam tölteni... Uram!

(Fejével búcsút intve Andornak, el.)

ANDOR *(magában):* Heves valék, megsértettem szivét,
Meghatva távozott... Talán atyámhoz?
Talán fellázitám önérzetét
S most számonkéri a történteket?...
Ah! szikla ellen harcol gyönge náddal...
Más nem segíthet itt, csak én... Edith!

Ötödik jelenet.

EDITH, ANDOR.

EDITH: Miért jött, Andor! Oh miért akarja
A végzetet erőszakolni? Nem
Érté meg búcsuszómat? Ujra mondjam,
Hogy többé egymást látnunk nem szabad?

ANDOR: Mióta ezt a búcsúszót kimondá,
Nagyot fordult a sors. Mindent tudok.

EDITH: Mindent tudott előbb is. Szavamat
Adám más férfinak, s a tisztelet
Nevében kértem önt: feledjen el
S ne lásson többé. Ennyi az egész.

ANDOR: Nem ennyi, el nem ámit már. Tudom,
Mi szülte gyászos elhatározását.

EDITH: Saját akaratom és semmi más.

ANDOR: Oh mint csodálom önt, Edith!

EDITH: Nem értem.

ANDOR: Csodálom s leborulok ennyi nagy,
Ily tiszta önfeláldozás előtt.
De megtörténni - oh azt nem hagyom!
Amit atyám ön ellen vétkezett,
Jóvá teszem, s nem engedem soha,
Hogy boldogsága árán váltsa meg
Atyját a szégyentől.

EDITH: Nem értem önt,
Ismétlem, hogy nem értem. Valaki
Elámitá vagy tréfát űze önnel.
Az én atyámnak nincs szüksége arra,
Hogy bárki őt szégyentől váltsa meg.

ANDOR: Edith! őrültté tesz hideg szavával,
Merev tekintetével. Értse meg,
Meg kell és meg fogom önt menteni.
Önérzetem s szerelmem egyaránt
Szent tisztül rója ezt rám. Ha atyám
Az ön atyjának bűnéből bilincset
Fűzött kezére: énnekem jogom van
Széttépni e bilincset, e hamis
Váltót...

EDITH: Elég! Ismétlem, rászedék;
Ki ezt mondá atyámról, hazudott,
S az ön szerelmétől elvárhatám,
Hogy a rágalmazó arcába dobja
Hazug szavát. Ön ezt nem tette, Andor;
Elhitte; többet tett saját szemembe,
A lány szemébe vágta apja szégyenét.
Minden gát közt, mit a világ, az élet,
Az emberek kettőnk közé emeltek,
Egyik sem oly nagy, oly áthághatatlan,
Miként ez... Hagyjon el hát mindörökre,
S jegyezze meg, hogy Szentgáli báró
Éltében becstelen tettet soha
Nem követett el s nem tud elkövetni...
Jegyezze meg magának... Isten önnel!

ANDOR: Értem. Meghajtom fejemet. Szavam nincs
Őrült szerelmem elragadt magával,
Nem tudtam, mit beszélek. Szent előttem
Parancsa mindenben, csak egybe' nem:
Még egy kisérletem van hátra, és ha
Nem menthetem meg akaratja ellen,
Megmentem e kinoktól magamat. *(Gyorsan el.)*

EDITH *(magában):* Ah! elmult hát e keserű pohár is,
Most végre tán békén szenvedhetek...
Atyám! hol van? Csak nem hallgatta ki
Beszédünket?... Nem, ő nem hallgatózik...

(Az egyik mellékajtóhoz siet és kiszól.)

Atyám! itt vagy?... Felelj!

(Mindig növekvő aggodalommal a másik ajtóhoz siet.)

Atyám, atyám! felelj hát!... Gyermeked,
Leányod szólít... Nincs itt... Oh nagy ég!
Mily szörnyű gondolat... Talán beszélt
Andorral... s megtudá...

(Az ablakhoz rohan és kitárja.)

Atyám! atyám!
Sehol sincs... Elment búcsúzatlanul...
Oh könyörülő Isten, el ne hagyj!
Atyám! atyám!

(Sikoltva a középajtó felé rohan, melyen gyorsan belép Anna.)

Hatodik jelenet.

EDITH, ANNA.

EDITH *(megragadja Anna kezét):*
Atyám! Nem látta? Szóljon asszonyom!

ANNA: Nagy ég! mi történt?

EDITH: Szóljon, látta-e?

ANNA: Nem láttam, gyermekem; csak most jövék,
Hivén, önnél találom fiamat.

EDITH: Fiát! Itt volt... Talán ő kergeté
Szegény atyámat a kétségbeesésbe.

ANNA: Mit mond? Fiam?

EDITH: Oh Istenem! hová
Forduljak, hol keressem?... Ah! ki jő?

Hetedik jelenet.

ELŐBBIEK, KÖZSZOLGA.

KÖZSZOLGA: Szentgáli Edith bárónő.

EDITH: Én vagyok.
Gyorsan, gyorsan! ki küldte?

KÖZSZOLGA: Levelet
Hoztam számára...

EDITH: Adja! adja hát!

(Kikapja a közszolga kezéből a levelet, lázas sietséggel feltöri, átfutja s rémült sikoltással a földre ejti. A közszolgához rohan.)

Hol kapta ezt a levelet?

KÖZSZOLGA: Az utca sarkán egy előkelő
Úrtól vevém...

EDITH: Hová ment?

KÖZSZOLGA: Bérkocsit
Hivott s beléült.

EDITH: Látta, merre hajtott?

KÖZSZOLGA: Igen.

EDITH: Vezessen... Oh atyám! atyám!

(Elrohan, a közszolga utána el.)

ANNA *(magában):* Mi volt ez? Mintha a halál hideg
Lehelletét érezném... E levél
Világosságot adhat... Földre ejté...
Ki venné az anyától rossz néven?

(Fölveszi a földről a levelet és olvassa.)

„Mindent tudok. Te hű és önfeláldozó gyermekem maradtál mindvégig, s én gondatlan és könnyelmű atyád voltam. Nem volt annyi erőm, hogy élni tudjak, de lesz erőm meghalni boldogságodért. Bocsáss meg szegény atyádnak.”

(A levelet az asztalra teszi.)

Az első áldozat... Isten, ne hagyd
Hogy mások jőjjenek utána!

Nyolcadik jelenet.

BÁRDI, ANNA.

BÁRDI *(állva marad a középajtóban. Sápadtan, dúlt arccal, öltözetén rendetlenség látszik)*
Anna!

ANNA: Te vagy? Miért jövél? Ne közelíts...
Félek tőled... nyomodban a halál...

BÁRDI: Jól mondod, a halál... Láttam sötét
Arcát, éreztem jéghideg kezét...
Bérelt kezek térítének magamhoz.
Mert akiket szerettem, akikért volt
Egész éltem munkája, fáradalma,
Egy idegen leány után szaladtak,
S magamra hagytak, mint a rossz ebet,
Mint a bélpoklost.

ANNA: Elűztél magadtól,
Makacs kegyetlenséged űze el.

BÁRDI: Én űztelek ki házamból? Ha azt
Tevém, jogommal éltem... már nem is
Emlékszem tisztán, mint volt... megzavart
E szédülés... de bármi volt, ez egyre
Jól emlékszem, hogy jogomat tevém.
Nőmmel, fiammal bármit tehetek:
Elűzhetem vagy visszahívhatom;
És ha való az, hogy kiűztelek,
Ép olyan joggal hivlak vissza most.

(Belép a szobába.)

Tudtam, hogy itt találllak: e leány
Után futott fiad, te meg utána.
Érettetek jövék, nem e leányhoz,
Oly mélyen nem alázom meg magam.
Készülj, hivd fiadat s kövessetek.

ANNA: Előbb olvasd el ezt a levelet.

(Fölveszi az asztalról és Bárdinak odanyújtja.)

BÁRDI: Mi ez?

ANNA: Csak olvasd.

BÁRDI: No hát - olvasom.

(A levelet elolvassa s aztán lassan összehajtva, visszateszi az asztalra.)

Meghalt... Sajnálom... Nem volt szándokom...
Mondom, sajnálom... Léha, gyönge volt,
De nem rossz ember... Nos, mért nézesz így
Rám? Én nem valék oka...

ANNA: Tekints
Szemembe, Gábor... Te, ki életedben
Soh' sem hazudtál: mondd ki, ha mered,
Hogy e szegény ember halála nem
A te lelkedre súlyosul; tagadd, hogy
Nem érzed kezeden vércseppjeit.

BÁRDI *(önkénytelenül háta mögé rejtve kezeit, zavartan, mogorván):*
Mily hang ez? Engem vallatsz? Elfeledted,
Hogy én urad, parancsolód vagyok?

ANNA: Egész éltem bizonyságom reá,
Hogy én nem feledtem. Szolgálód valék,
Remegtem tőled, egy tekinteted
Elnémitott minden szót ajkamon.
Szemeddel láttam az egész világot.
Csak általad gondolkozott agyam...
Nem ilyen voltam? Szólj!

BÁRDI: Nem tagadom.
Kötelességed híven megtevéd,
Mint én is az enyémet. Ez a rend.

ANNA: Ajkamra zúgolódás vagy panasz
Soh'sem jött. Elfogadtam sorsomat.
Hitves valék, többé nem magamé.
Amint az oltárnál megesküvém,
Férjemnek adtam teljesen magam,
S mi bennem élt, hit, érzés, gondolat,
Övé lett mind, feláldozám neki.
Mindent feláldozék, mindent... csak egyet
Nem áldoztam fel, egyet: az anyát.
Az anya lázad fel most ellened,
Az anya mondja: eddig s nem tovább.
Én nem tudom, mi történt, mit tevél,
Csak félig látok, félig sejtenem kell;
De amit látok, abból is tudom,
Hogy a halál szegődött társaul
Gyilkos makacságodnak. Itt az egyik
Halott, kinek reád kiált a vére;
Talán utána hullt már lánya is,
Utána vész fiam, a te fiad!
És mind azért, mert a te vasfejed
Nem enged, mert egyszer nem teljesül
A te akaratod!...
Hát Isten vagy te, a Mindenható,
Hogy akaratod mindenek fölött áll?
Sőt Istennél is több, mert az igaz
Isten jó és kegyes és könyörülő,
S az esdeklésre meghajol szive...
Ha ezt hivéd magadról, úgy csalódtál;
S ha eddig senki sem akadt, aki
Szemedbe mondja: én, a gyönge asszony,
Fiadnak anyja, korlátot vetek
Zsarnokságodnak... És most üss meg, ölj meg:
Mást én nem mondhatok, nem tehetek.

BÁRDI *(a legnagyobb indulattal):* Asszony... Te...!

ANNA *(eléje áll, nyugodtan):* Mondtam, ölj meg, itt vagyok:
Három halotthoz negyedik halott.

BÁRDI *(megrázkódva, elfordítja fejét, hátrál néhány lépést. Mogorván):*
No hát, mit kívánsz? Azt csak tudhatod.
Hogy gyilkos nem vagyok... No hát, mi kell?

ANNA: Csak azt kivánom, hogy fiam tovább
Éljen s ne hulljon vére tenfejedre.

BÁRDI: A vére... Az én fiamnak vére...! Hát
Gyermekgyilkosnak mondasz engemet...?
Ez a fiú... mily vasfejű! miért nem
Veted szemére, ép úgy, mint nekem?
Meghal...? Kitelnék tőle...

ANNA: Én tudom...
Fiam meghal, te léssz a gyilkosa.

BÁRDI: Gyilkos? Hallgass, ne merd többé e szót
Arcomba vágni... Asszony, visszaélsz
Betegségemmel... Látod, szenvedek;
Megtört ez ájulás, kábult vagyok,
S te azt hiszed, nincs többé már erőm?
Vigyázz, még összetörhetlek... Miért sirsz?

(Megérinti a siró Anna karját.)

Ne félj no, nem vagyok gyilkos... Beszélj
Fiaddal, jertek vissza hozzám,
És majd meglátom... Várj, mit mosolyogsz?
De jó, nevess ki, győztél férjeden...
Lásd, szeretem fiúnkat... Mondd neki,
Azt akarom, hogy éljen és szeressen...

(Az ajtó felé megy.)

Mily gyönge lettem, szégyelem magam...

(Visszafordul az ajtóból.)

Várlak fiammal... asszony, ne feledd! *(El.)*

ANNA *(magában):* Oh köszönöm, nagy Isten, köszönöm,
Hogy meghajlítád végre e kemény
Szivet... De hátha késő? Borzalom
Fut át e gondolatra véremen...

Kilencedik jelenet.

ANDOR, ANNA.

ANDOR *(egy oldalajtón jő):* Szobájában kerestem Edithet...
Mi ez anyám... téged talállak itt?

ANNA: Oh csakhogy látlak, drága gyermekem.

ANDOR: De hol van hát Edith? Jó hirt hozok
Számára... Megmentém... Nem tilthatá meg...
Ha tőlem elszakítja végzetünk,
Megmentém legalább ez esztelen
Frigytől... Meglátogattam Várhelyit...
Megmutattam e tőrt neki...

(Zsebéből tőrt vesz ki és aztán az asztalra teszi.)

ANNA: Fiam!

ANDOR: Ne félj, nem történt semmi... Várhelyi
Jobban megrémült, mint te most, e tőr
Láttára: könnyen végezék vele.
Lemondott mindenről, elútazott,
S Edith számára ezt a levelet
Küldé, feloldva őt adott szavától.

ANNA: Felesleges fáradság volt, fiam;
Nagyobb dolog történt azóta itt.
Majd megtudod atyádtól... Most keressük
Edithet... oh csak késő ne legyen.

ANDOR: Az égre! hol van?

ANNA: Atyját keresi.

ANDOR: Atyját! Hogyan?

ANNA: Csitt! Hallod ezt a zajt?
Az utcán hangzik... Mily baljóslatú
Moraj... nem hallod? egyre közelebb jő...
Talán...! Maradj... Én nézem meg... az én
Szivem többet bir el...

(Az ablakhoz siet és kitekint.)

A ház előtt
Állnak meg... Hallod ezt a tompa zúgást?
Most emberek sietnek a szekérhez...
Nagy terhet vesznek le... ne jöjj ide...
Holttest... tépett ruháját vér fedi...
Nem látom arcát... Ah! nagy ég... segíts!
Szentgáli...

ANDOR: Mit mondasz? Szentgáli halva?...
Az nem lehet, nem jól látott szemed.

(Az ablakhoz akar sietni.)

ANNA: Maradj, maradj, beléptek a kapun...
Feljönnek... A halottvivők nyomán
Edith megy sápadt, mozdulatlan arccal...
Nem jó ez arcot látnod, gyermekem...

(A középajtóhoz siet és hallgatózik.)

Már jönnek, hallom a lépcsőn nehéz
Lépéseik dübörgését... Uram
Irgalmazz! *(Térdre borul, imára kulcsolva kezeit.)*

ANDOR: Meghalt! meghalt! Oh anyám,
Én űztem a halálba...

ANNA *(felugrik):* Mit beszélsz?

ANDOR: Az én kiméletlen szavam, kegyetlen
Vádam...! Szemére hánytam azt a bűnt,
Melyért leánya lett az áldozat...
Vak voltam, őrült voltam, meg nem értém
Bucsúszavából, hogy halálba megy.

ANNA: Csitt! csendesen! feljöttek már... a szomszéd
Szobában hallom lépteik zaját.

(Az oldalajtóhoz siet és hallgatózik.)

Itt vannak... elnémult már a moraj...
Csak tompa suttogás, halk zokogás
Hangzik fülembe... Csendesen, fiam!
Ne háborítsuk a halott nyugalmát.

ANDOR: Anyám, őrültté tesz e tompa zaj...
Nem állom ki... bocsáss... nem maradok...
Edith lábához borulok, vegye
Engesztelésül az én éltemet.

ANNA: Hallgass! az ajtó nyílik... félre innen...
Ne lásson tüstént... Sirja ki előbb
Fájdalmát keblemen... Vigyázz... Edith...

(Andor kissé félrevonul.)

Tizedik jelenet.

ELŐBBIEK, EDITH.

EDITH: Kiküldtek, nem szabad kedves halottam
Mellett maradnom... Itt van asszonyom?
Atyám... ott fekszik halva... Különös...!
Nem régen még oly ép, kedves, derült...
És most... Oh Istenem! *(Anna keblére borul.)*

ANNA: Pihenjen itt,
Én édes gyermekem! Vigasztaló
Szavam nincs, én csak könnyet adhatok.

EDITH: Nem engednének oda benn maradnom,
Kiragadák rendőrök, orvosok
A drága holtat karjaim közűl...
Itt nem látom már többé; nemsokára
Meglátom máshol... ott el nem veszik...

ANNA: Mit mond? Az égre! Mit tett gyermekem...?
E sápadt arc... E tévelygő tekintet...

ANDOR *(hozzájuk rohan):* Edith! Edith!

EDITH: Ki szólt? Jól ismerem
Hangját, de arcát nem látom... vegyék le
E fátyolt róla... Ah! megismerém...
Kissé zavart vagyok... fáradt is...

(Bágyadtan a pamlagra dől.)

Andor...
Megismerém... Atyjának levelet
Akartam írni... Mondja meg neki,
Hogy mindvégig megtartám szavamat...
Jobban kitérek útjából, miként
Ha más nejévé lennék...

ANDOR *(rémülten):* Mit beszél?

ANNA: Nem kell kitérni... nincs több akadály...
Öné lesz Andor... hallja gyermekem?

EDITH: Hallom, de késő... Tartsa föl fejem...
Szeretném Andort látni még... miért
Áll olyan messze...?

ANDOR: Melletted vagyok
Szerelmem... ah! anyám... nem hallja... nézd!

ANNA: Nagy ég! szivének dobogása elhal...
Edith... ébredjen...! Felnyitá szemét...
Feleljen...! Méreg...? Ez a méreg!
Segítség!

EDITH: Késő, nincs segítség.
Szivemben érzem már a zsibbadást...
Legjobb igy... Andor, adja a kezét...
A mi szerelmünk nem volt e világba
Való... Mi cseng ott kinn? Lélekharang? Engem
Hív... megyek... *(Meghal.)*

ANDOR *(Edithre borul):* Edith! Edith! -

ANNA: Meghalt! Oh Istenem!

Tizenegyedik jelenet.

ELŐBBIEK, BÁRDI *megjelen az ajtóban.*

ANNA *(felugrik):* Gyilkos! gyilkos te! Meghalt!
Hallod-e?

ANDOR *(fölemelkedik):*
Hagyd őt, anyám, ne hangozzék e szent
Helyen panasz, vád... Meghalt... vége van,
Mindennek vége...

(Lassan az ajtóhoz hátrál s kezével hátra nyúlva, keresi a tőrt.)

Szótartók valánk
Mindketten, amint illik férfiakhoz:
Atyám kimondá: nem lesz ő enyém,
És én kimondám: akkor meghalok...

(Megfogja, a tőrt.)

Amit atyám kimondott, teljesült,
S én igy váltom be szavamat.

(Keblébe szúrja a tőrt, Edith mellé esik, meghal.)

ANNA *(rémes sikoltással Andorhoz szökik, hogy tőrét visszarántsa. Azután reá roskad):*
Meghalt!

BÁRDI: Meghalt? Hazugság...! Látni akarom.

ANNA *(fölemelkedik, kezét kinyujtva):*
El innen! Gyilkos! áldozatjaid
Holttesteit ne érintsd... Oh fiam!

(Andor mellé térdel.)

BÁRDI *(vadul körültekint):*
Mit mond ez asszony? Gyilkos? Hazudik...
Az én szivembe döfték a hegyes tőrt...
Rablók elvitték minden kincsemet,
Koldus vagyok... e holttest sem enyém...

(Felordítva):

Asszony! fiam holttestét akarom,
S vedd érte mindenem!

(Feléjök akar rohanni, roskadozik, s *kezébe temeti arcát.)*

Fiam! fiam!

VÉGE